

GÁLDU ČÁLA

Álgoálbmotvuoigatvuođaid áigečála nr. 2/2006

Ođđa áigi álgá álgoálbmogiidda

Ovttastuvvan Našuvnnaid
álgoálbmotáššiid bastevaš
forum

ČÁLLI HADI KHOSRAVI LILE

«Dis lea ruoktu dáppe
Ovttastuvvan Našuvnnain ...
Mii álggahit ođđa kapihtala
Ovttastuvvan Našuvnnaid
álgoálbmogiid historjjás»

– *Váldočálli Kofi Annan*

ONa álgoálbmogiid bastevaš forum

«Dis lea ruoktu dáppe Ovtastuvvan Našuvnnain
... Mii álggahit ođđa kapihtala Ovtastuvvan
Našuvnnaid álgoálbmogiid historjjás»

– *Váldočálli Kofi Annan*

Gáldu Čála – Álgoálbmotvuoigatvuodaid áigečála Nr 2/2006
Oaivedoaimmaheadji: Magne Ove Varsi

Ođđa áigi álgá álgoálbmogiidda
Ovttastuvvan Našuvnmaid álgoálbmotáššiid bistevaš forum
Čállit: Hadi Khosravi Lile
Jorgaleaddji: Språksenteret, Tromsø

© Hadi Khosravi Lile ja Gáldu Álgoálbmotvuoigatvuodaid gelbbolašvuodaguovddáš
Guovdageaidnu 2006

Olgošgovva: Hadi Khosravi Lile
Gráfalaš bardin: Elle Kirste Porsanger, AlfaBehta Grafiske
Deaddileapmi: Ykkös Offset OY, Vaasa

Doaimmahaga čujuhus:
Álgoálbmotvuoigatvuodaid gelbbolašvuodaguovddáš
NO 9520 Guovdageaidnu
Telefovdna +47 7848 8000
Fákša +47 7848 8020
E-poasta: mov@galdu.org
www.galdu.org

ISBN 82-8144-019-8
ISSN 1504-4289

Ovdasátni

Hui uhccán lea čállojuvvo ONa Álgoálbmotáššiid bistevaš foruma birra. Dát Gáldu čála nummir oahpásmahtta ovttá dain vuosttaš dieđalaš bargguide Bistevaš foruma birra. Dát ásaš lea eanet go oktage eará riikkaidgaskasaš organisašuvdna dahkan álgoálbmogiidda vejolažžan ovdanbuktit oainnuideaset riikkaidgaskasaččat. Jus leš mihkkege mii buot álgoálbmogiin lea oktasaččat, de lea dat ahte sin ráđđehusat leat deaddán sin, eai ge sii háliit ahte ráđđehusat galget ovddastit sin.

Dakkár riikkaidgaskasaš ásašusat, mat sáhttet ovddidit daid áššiid mat álgoálbmogiid mielas leat dehálaččat ja mat sáhttet bággehit ráđđehusaid, leat erenoamáš dehálaččat álgoálbmogiidda. Dát artihkal bidjá Bistevaš foruma historjjálaš kontekstii, mii deattuha ásašusa mearkašumi. Sáhtta duodas dadjat ahte Bistevaš foruma ásaheapmi lea álgoálbmogiid odđá áiggi álgu riikkaidgaskasaččat. Mii leat dál beassan oidnosii vuosttaš gearddi. Vuosttaš gearddi leat mii mielde doppe gos ONas lea váldi. Vuosttaš gearddi sáhttit ovddidit áššiideamet iežamet áššedovdiid bokte, eat dušše geahččin mat huiket ja sevvat doaresbealde. Dát artihkal suokkarda Bistevaš foruma mandáhta ja struktuvrra ja váldá ovdan mánga moaitinveara beali earret eará ruhtadeami, mearrideami, olmmošvuoigatvuođaid ja válgaproseassaid oktavuodas. Muhtun Bistevaš foruma ráđđehusáirasat orrot oavvildeamen ahte sis lea vetovuoigatvuohta muhtun áššiin. Oaivil lea ahte sii galget doaibmat álgoálbmotáššiid sorjjasmeahtun áššedovdin, muhto go sii biehttalit hupmamis muhtun áššiid birra, man sorjjasmeahtumat de leat sii dalle? Ii go galgga álgoálbmotáššiid áššedovdi leat mielas hupmat buot fáttáid birra ja juogadit perspektiivvaidis earáiguin? Dát lea okta dain gažaldagain maid dát artihkal ovddida.

Magne Ove Varsi

Direktor

Gáldu Álgoálbmotvuoigatvuođaid gelbbolašvuođaguoddáš

Sisdoallu

Ovdasátni	5
Álggahus	7
Riikkaidgaskasaš historjjálaš konteksta	9
Ođđa áigodat riikkaidgaskasaš lánkaaddimis	9
Álbmotlihttu	10
International Labour Organisation	11
ILO-konvenšuvdna Nr. 107	12
ILO-konvenšuvdna nr. 169	13
WGIPa mearkkašupmi	15
Draft Declaration	15
Erenoamášdieđiheddji	16
Bistevaš foruma ásaheapmi	17
Wien-julggaštus	17
Áššedovdiseminárat	17
Váldočáli guorahallan	18
Riikkaidgaskasaš álgoálbmotkonferánsat	20
Ad-hoc-bargojoavku	20
Bistevaš foruma ásaheapmi	21
Mandáhta ja struktuvra	22
Lahttuvuohta	22
Nammadanproseassa	23
Bistevaš foruma hierárkalaš	24
sajusteapmi	24
Mandáhta	24
Bistevaš foruma koordinerenrolla	25
Mearridanprosedyrat	26
Čoahkkimat ja raporttat	26
Ruhtadeapmi	27
Čállingoddi	27
Váldočoahkkimat	28
Ovttasbargu Sihkkarvuodaráđiin	28
Álgoálbmotnissonat	29
Duhátjagimihttomearit	29
Olmmošvuoigatvuodát	31
Olmmošvuoigatvuodaid rolla Forumis	31
Konsensusprinsihppa	35
Friija, dieđihuvvon ovddalgihtii dohkkeheami prinsihppa	37
Váikkuhanfápmu ja váldi	39
Álgoálbmogiid bargojoavkku (WGIPa) boahtteáigi	41
Loahppajurdagat	43
Referánsat	45

Álggahus

Dáhpáhusat mat leat ožžon máilmmi-viidosaš mearkkašumi, nu go ovdamearkka dihtii Mohammed-sárgumat, leat čájehan ahte olmmošohka lea šaddamin dakkár servodahkan mas leat čavga gaskavuodát. Dál rahčēt buot servodagat, našuvnnat, stáhtat ja kultuvrrat hálldašit dán ođđa duohtavuodá. Dat gillámuš ja giksi maid ođđa máilmmi riegeadeapmi mielddisbuktá, oidno juohke sajis. Globaliserenproseassa dagaha ahte buot manná johtileappot ja johtileappot. Dán ođđa máilmmis fertejit olbmot ráhkadit ja váldit atnu ođđa stivrejeddji ja lálkaaddi ásaheami. Ovtastuvvan Našuvnnat lea áidna máilmmiviidosaš stivrengádat mii lea jurddašuvvon gustot buot olbmuid. Juo "máilmmiviidosaš áiggi" álggu rájes, go Álbmot lihttu ja *International Labour Organisation (ILO)* vuodđduvuvui, leat álgoálbmogiiguin meannudan de go sii eai oppa gávdno ge. Ráđdehusat miehtá máilmmi leat systemáhtalaččat geahččalan jávkadit álgoálbmogiid, sin kultuvrra ja eallinvugiid. Lágalašvuodá haga leat sii váldán álboálbmogiid eatnamiid ja čáziid. Ráđdehusat leat maiddái systemáhtalaččat badjelgeahččan álgoálbmogiid iešmearridangáibádusa ja gáibádusa ieža beassat buktit ovdan oainnuset, sihke báikkálaččat ja riikkaidgaskasaččat. Jus leš mihkkege mii čatná álgoálbmogiid oktii, de lea ahte sii eai luohte ráđdehusaide ja ahte sii háliidit hupmat iežaset bealis.

Suoidnemánu 28. b. 2000, ONa Ekonomalaš ja sosiála ráđi (ECOSOC) 45. válđochoahkkimis mearriduvvui dábaláš

konsensusain ásaheami ONa Álgoálbmotáššiid Bistevaš foruma (UNPFII).¹ Dát lea válđdahaljojuvvon okta álgoálbmogiidda deháleamos historjjálaš dáhpáhusain ja áidnalunddot dáhpáhusan ONa historjjás.

Sártnistis Bistevaš forumii miessemánu 24. b. 2002 máinnui válđočálli Kofi Annan Foruma dáid sániiguin:

Din sešuvnna vuosttaš beaivvi ovddit vahkus sávai ECOSOCa presideanta didjiide bures boahhtima dáid sániiguin: "Bures boahhtin Ovtastuvvan Našuvnnaid bearrašii". Háliidan geardduhit dan oainnu ja dadjat buot máilmmi álgoálbmogiidda: "Dis lea ruoktu dáppe Ovtastuvvan Našuvnnain"... Mii álggahit Ovtastuvvan Našuvnnain ođđa kapihttala álgoálbmogiid historjjás ... In oppa eahpit ge ahte dii Ovtastuvvan Našuvnnaid bearraša ođđa lahttun šaddabehtet váikkuhit issoras ollu organisašuvnna ráfi ja ovddideami vuolggahusbargui.²

Mii dat lei mii oáččui válđočálli sárdnut dakkár stuorra sániiguin ođđa ásaheami birra? Mii dat lea mii dagaha ahte ONa álgoálbmotáššiid Bistevaš forum duodai lea ONa álgoálbmothistorjjá ođđa kapihtal? Leat go álgoálbmogat duodai šaddan ONa "ođđa lahttun"? Eanaš olbmot eai oppa dieđe ge man dehálaš Bistevaš forum lea. Go vel olmmošvuogitvuodaid áššedovdiin ge leat uhccán dahje eai matge máhtut Forumá birra ii ge leat báljo mihkkege mii lea čállojuvvon dan birra. Dáiddii válđočálli veaháš veavttastan, dahje

¹ Dás duohtko áiggun čujuhit álgoálbmotáššiid Bistevaš forumii juogo UNPFIIan, Bistevaš foruma dahje dušše Forumán. Eanet dieđuid Bistevaš foruma ásaheami birra, geahča: Economic and Social Council Resolution 2000/22: Establishment of a Permanent Forum on Indigenous Issues, 45th plenary meeting 28 July 2000, UN doc. E/RES/2000/22, gávdnui borgemánu 3 b. 2004 dás: [http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(Symbol\)/E.RES.2000.22.En?Opendocument](http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(Symbol)/E.RES.2000.22.En?Opendocument)

² Geahča: UN Press Release; 'You Have A Home At The United Nations' Says Secretary-General, As Indigenous Forum Concludes First Session, UN Doc. SG/SM/8249, HR/4603, 24 May 2002, gávdnui čakčamánu 9. b. 2004 dás: <http://www.un.org/rights/indigenous/sgsm8249.doc.htm>

dáiddii dušše geahččalan leat šiega? Dán artihkkalis háliidan oanehaččat geahčadit álgoálbmogiid historjjá riikkaidgaskasaš oktavuodas ovdal Bistevaš foruma ásaheami. Áigguin oahpásmahttit lohkki dan prosessii mii dagahii ahte Forum áshuvvui. Áigguin dárkilit válldahallat Bistevaš foruma mandáhta ja struktuvrra. Ja loahpas lean erenoamážit geahčadan olmmošvuoigatvuođaid rolla ja Bistevaš Forum boahpteáiggi vejolašvuođaid.

Ii leat šat vejolašvuohta badjelgeahččat álgoálbmogiid. Ii sáhte šat singuin meannudit de go sii eai oppa gávdno ge. ONa Álgoálbmotáššiid bistevaš forum lea bidjan odđa standárdda máilmmiviidosas stivremii.

Riikkaidgaskasaš historjjálaš konteaksta

Galgá álo čájehuvvot ahte indiánat gudnejahttojuvvojit sakka. Sin eatnamat ja opmodagat eai galgga goassege válđojuvvo sis eret almmá sin mieđitkeahhtá. Amerihká Ovtastuvvan Stáhtaid ráđđehus, suoidnemánu 13. b. 1787

Ovccenuppelot čuohtejagi álggu rájes ledje mánnga riikkaidgaskasaš soahpamuša mat suodjaledje álgoálbmogiid. Muhto seammás go olgoriikapolitihkka ja riikkaidgaskasaš ovttasbargu čalmmustahttojuvvui eanet ja eanet mánngga riikkas, de šadde álgoálbmogat olgoriikapolitihkalaš áššin ja badjelgehččojuvvojedje riikkaidgaskasaččat. Sii jávke kárttas ja singuin meannudedje dego eai livčče oppa gávdnomin ge. Dan sajes go sin atnit subjeaktan riikkaidgaskasaš lágain, de sii adnojuvvojedje sisriikaváttisvuontan – dávdan álbmotstáhtii ja dan sorjjasmeahttuvuhtii. Jearaldal lea mo álgoálbmogat jorgalahtte dán soju nu ahte fas šadde beallin riikkaidgaskasaš konteavsttas.

Ođđa áigodat riikkaidgaskasaš lánkaaddimis

Guokte dáhpáhusa jagiin 1899 ja 1907 vuolggahedje ođđa áigodaga riikkaidgaskasaš lánkaaddimis ja ovttasbarggus. Ráfikonferánsain Haagis, vuosttaža vuolgahii Tzára Nicolas ja nuppi fas presideanta Theodor Roosevelt, geahččaledje ásahit oppalaš lánkastándárrdaid mo soahat eatnama ja meara alde ja mo ráfálaččat čoavdit riidduid. Konferánsat dagahedje ahte Riikkaidgaskasaš duopmostuollu ásahuvvui Haagii. Nuppi ráfikonferánsas

oassálaste 43 riikka. Buot kontineanttat ledje ovddastuvvon earret Afrihka.³

Miellagiddevaš lea mearkkašit ahte dat čalmmustuhtii miehtámáilmmálaš ovttasbarggu eanet ja standárdárrdaid bidjan dáhpáhuvai dušše moadde jagi maŋŋa sisriikapolitihkalaš molsašumi Amerihká Ovtastuvvan Stáhtain. Molsašupmi buvtti-hii ollu garraset politihka indiánaid vuostái mas ii galgan leat makkárga šiehtadallan. Stuorra osiin ovccenuppelot čuohtejagis nagodedje ollu Davvi-Amerihká indiánat bisuhit viehka muddui politihkalaš autonomiija. Dan nagodedje osohakkii vuostálastima bokte vearjuiguin ja osohakkii dakko bokte go vuolláičáalle «soahpamušaid» nu gohčoduvvon «našuvnnaid gaskasaš vuoduin». Dakkár soahpamušat dahkkojuvvojedje ollu maŋŋa 1776 sorjjasmeahttuvuodajuggaštusa. Suoidnemánu 13. b. 1787 dohkkehedje Amerihká Ovtastuvvan Našuvnna "North-West Ordinance" mas earret eará daddjojuvvo ahte:

Galgá álo čájehuvvot ahte indiánat gudnejahttojuvvojit sakka. Sin eatnamat ja opmodagat eai galgga goassege válđojuvvo sis eret almmá sin mieđitkeahhtá; ja sin opmodagaid, vuoigatvuodaid ja friijavuoda olis eai galgga goassege soahteveagat bahkket sin eatnamiidda eai ge sii galgga goassege muosehuttojuvvo, earret rehálaš ja lobálaš sodiin maid Kongreassa lea fápmudan, muhto lágat vuodđuduvvon rehálašvuhtii ja olmmošlašvuhtii galget áiggis áigái ráhkaduvvot nu ahte eastada boasttuvuodaid dáhpáhuvvamis sin vuostái

3 Geahča Malanczuk, Peter. Akerhurst's Modern Introduction to International Law, Seventh edition, London: prenten Routledge, 1997, siidu 22-23.

ja nu ahte ráfi ja ustivuotta sin ektui bisuhuvvo.⁴

Dál gohčodit Amerihká Ovtastuvvan Stáhtaid ja Kanada indiánat ja inuhkat iežaset ”vuosttaš našuvdnan”. Indiánat sáhttet dan dahkat go iešguđet eiseválddit sin árbevirolaččat gohčodedje našuvdnan ja go sin vuolláicállin šiehtadusaid vuodđun ledje riikkaidgaskasaš láchkaprinsihpat.⁵ Dattetge mánnga dáhpáhusa manjalaga loahpahedje vuosttaš našuvnnaid autonómija, ja riikkaidgaskasaš lágaid árvvusatnin sin ektui njeajai vuolimus dássái. Árbevirolaš šiehtadallanvuohki indiánaiguin – našuvnnaigaskasaččat – lei dárbbášmeahtun váldepolitihkalaččat ja Kongreassa loahpahii dan 1871. Fáhkkestaga sihkostuvvojedje dat 370 šiehtadusa mat ledje dahkkojuvvon gaskal 1778 ja 1871 eai ge šat adnojuvvon oassin riikkaidgaskasaš lágain. Áššit maidda šiehtadusat čujuhedje, šadde gullat riikkaidgaskasaš sisriikapolitihka riektesuorgái ja danne politihkalaš eiseválddit atne daid eahpegustovažžan.⁶ Indiánat adnojuvvojedje našuvnnaš stáhtalahttun ii ge sis lean miige stáhtusiid olggobealde stáhtalahttuvuodaset. Dán politihkalaš molsašumi sáhtta maid oaidnit Norggas ja Skandinávias. Sápmealaččat (ja erenoamážit boazosápmelaččat) ledje suodjaluvvon riikkaidgaskasaš lágaiiguin man vuodđun lei sin árbevirolaš eanageavaheapmi. 1751 Lapekodišilla mii suodjalii boazodoalliid vuoigatvuoda beassat friija rastidit Norgga ja Ruota rájáj, lei boazodoalliid vieruiduvvon

rievtti dohkkeheapmi geavahit eatnamiid nu mo sii ledje dahkan árbevirolaččat nu guhká go lei vejolaš muitit. Muhto eiseválddiid miellaguottut ja Alimusrievtti riektemearrádušat rivde loahpageahčen ovccenuppelot čuohtejagi. Boazodoallu adnojuvvoi siviliserekeahhtán ja vahágin lundui. Dan lassin adnojuvvoi eana dušše stáhtii gullevažžan, mii árbmugasvuodain sáhtii dohkkehit lahtuidis eanageavaheami muhtun muddui. Boazodoallit ledje loahpageahčen 1930-logu massán buot eanageavahanvuoigatvuodaid. Sii sorjájedje ollásit stáhtas.⁷ Mearkkašahttin veara lea ahte ollu álgoálbmotjoavkkut eará riikkain eai oba adnojuvvon ge olmmožin, ja guhkin eret našuvdnan. Austrálias adnojuvvoi olles kontineanta *terra nulliusan* go vilges ássit bohte.⁸ Ja jáhkemeahttun duohtavuotta lea ahte dát surgadis oainnut bisso rievdeakeahhtá riekteálgádusain gitta 1992 rádjai go Austráalia alimsrieki loahpas dohkkehit aborigiinnaid ”olmmošlaš potensialan”. Mambo duopmu čuodjá ná:

Dán riikka dábálaš riekti bisuhivččii eahpereaš riektegeavada jus dat ain galggašii dohkkehit viiddiduvvon ipmárdusa *terra nulliusas* ja nággemiin govahallat Austráalia kolonijaid álgoálbmogiid nu sosiálalaččat ja servodatlaččat vuolleárvosažžan ahte eai galgga leat makkárga vuoigatvuodat ja beroštusat eatnamiidda.⁹

Álbmotlihttu

Haaga ráfikonferánsa garvvii meannudeamis máilmmi deháleamos riidovuloš diliid ii ge nagodan eastadit Vuosttaš

- 4 Amerihká ovtastuvvon našuvnnaid Ohio-joga nuortabeale territoria ráđdehusa mearrádušas, 32 J. Continental Congress siidu 340-341 (13 juli, 1787). Vižžojuvvon muhtun sánuheamis dás: Wiessner, Sigfried. Rights and Status of Indigenous Peoples: a Global Comparative and International Legal Analysis, doaimmah. James S. Anaya: International Law and Indigenous Peoples, Burlington (USA): Prenten Ashgate Publishing Company, 2003, siidu. 296-297
- 5 Eanet dieđuid vuosttaš riikkaidgaskasaš šiehtadusaid birra geahča artihkkala: Sanders, Douglas. The Re-Emergence of Indigenous Questions in International Law, I red. Anaya, James: International Law and Indigenous Peoples, Burlington: prenten Ashgate Publishing Company, 2003, siidu 56-63. Geahča maiddái: Fadden, John Kahionhes. The Six Nations: The Oldest Living Participatory Democracy on Earth, oktan mánnga leanjain eará interneahtta gálduiguin Amerihká álgoálmohistorjáj birra, gávdnui suoidnemánu 19. b. 2004 dás: http://www.ratical.com/many_worlds/6Nations/index.html
- 6 Dát lei Henrik Minde (1995) mielde loahpalaččat mearriduvvon 1903 Alimusriektetuomus áššis Lone Wolf v. Hitchcock. Geahča Minde, Henry. The International Movement of Indigenous Peoples: a Historical Perspective, doaimmah. Terje Brantenberg & Co. Becoming Visible; Indigenous Politics and Self-Government (Proceedings of the Conference on Indigenous Politics and Self-Government in Tromsø, skábmamánu 8-10 b. 1993), Romsa: prenten Sámi dutkamiid guovddáš Romsa universitehtas, 1995, siidu 10-13. Geahča maiddái Pruncha, Francis Paul. The Great Father: The United States Government and the American Indians, Lincoln: prenten University of Nebraska Press, 1986, siidu 155. Sanders (2003) mielde ášahii Amerihká ovtastuvvon našuvnnaid alimusrieki nu gohčoduvvon Congressional jurisdiction 1886 duomos juo: U.S. vs. Kagama, 118 U.S. 375. Geahča: Sanders, Douglas. The Re-Emergence of Indigenous Questions in International Law, doaimmah.: Anaya, James: International Law and Indigenous Peoples, Burlington: prenten Ashgate Publishing Company, 2003, siidu 63.
- 7 Dárkileappot vieruiduvvon vuoigatvuodaid ja molsašuddi riektegeavada birra Norgga alimusrievttis, geahča: Bull, Kirsti Strøm: Samiske sedvaner som rettsgrunnlag for medbestemmelse? Muligheter og begrensninger innenfor norsk offentlighet, doaimmah. Bjørn Bjerkli ja Per Selle: Samer, makt ja demokrati: Sametinget og den samiske offentlighet, Roandin: Prenten Gyldendal Akademiske, 2003, siidu. 202-218. Eanet dieđuid álgoálbmogiid stáhtalahttun dahkan, geahča Sanders vuollečujuhus 6, siidu 63-71.
- 8 Terra nullius lea doaba mii válddahallá dakkár guovllu gos eai ása olbmot, ovdmearka dihti Davvipola. Geahča Eide, Asbjørn, Legal and Normative Bases for Saami Claims to Land in the Nordic, doaimmah. Gudmundur Alfredson & co. The International Journal on Minority and Group Rights, čanus 8 No. 2-3, Nederland: prenten Kluwer Law International. 2001, siidu 127.
- 9 Geahča The High Court of Australia: Mambo et al. v. State of Queensland, 1992, 107 A.L.R. 1 siidu 52.

máilmmisoadi. Maŋŋá Vuosttaš máilmmisoadi, oassin Pariissa ráfikonferánsa Eurohpa ráfisoahpamuššiehtadallamiid 1919, áhahuvvojedje guokte revolušuneará riikkaidgaskasaš ráfiorganisašuvnna. I oassái čállojuvvojedje dat 26 aritihkkala, mat vuodđudedje Álbmotlihtu, ja Labour Organisation (ILO) konstitušuvdna oáččui saji XIII oassái. Sullii dán áiggi organiseregohte mángga riikka álgoálbmogat ižaset. Vuosttaš organisašuvdna mas lei nu gohčoduvvuon ”pan-indian» ulbmil, lei *Society of Indians (SAI)* vuodđuduvvon 1911. Vuosttaš báikkálaš organisašuvdna Amerihká Ovtastuvvan Stáhtain lei *Alaska Native Brotherhood* vuodđuduvvon 1912. Maiddái Skandináviassas ja Ođđa Selánda maorit geahččaledje organiseret ižaset.¹⁰

Álbmotlihttu lei dat organisašuvdna mii vuordimis lei sáhttit váldit ovdan álgoálbmotáššiid. Presideanta Wilson lei ieš bealuštan garrašit iešmearridanvuoig atvuođa. Ja minoritehtaid suodjaleapmi lei Álbmotlihtu vuoruhanašši go dat doaimmai buoremussan.¹¹ Muhto dušše moddii fitne álgoálbmotjodiheaddjit organisašuvnnas. Dehálaš spiehkastahkan, mii lea referejuvvon Bistevaš Foruma ruovttusiidduin ja man válđočáli Kofi Annan namuhii dearvvahansártnistis Foruma goalmát sešuvnnas, lea historjá Haundenosaunee Deskaheh birra, Younger Bear Clan ja Cauga Nation oaivámuš ja Grand River Landa Six Nationa ságadoalli, lahka Brantford, Ontario. Six Nations lei Kanada stuorámuš ja riggáseamos álgoálbmotjoavku. Sii ledje leamaš allianssas brihttalaččaiguin go dat sohte ránskalaččaid vuostái kolonijasodiin ja amerihkálaččaid vuostái Sorjjasmeahttu nuvuođasoadis. Go sii gárte vuottahalliid beallái Amerihkásorjjasmeahttu nuvuođaso-

dis, de eai ožžon mangelágan autonomiija. Go dakkár gáibáduš liikká bođi 1890, de vástiddi ráđdehus Ottawas gáibádušain ahte álbmotválljen orgána galggai bohtit árbevirolaš čearddaráđdehusa sadjai. Dát vuolggahii Six Nations siskkáldasriiddu árbevirolaččaid ja modernisttaid gaskii. Loahpas vuote árbevirolaččat Deskaheh oaivámuša jodiheami vuolde.¹² Vuostálasat modernisttaide Deskaheh rahčagođii garraseappot oazžut dievaslaš iešráđdejumi. 1929 čopmasii ášši sihke riiddu bokte rievttis ja veahkaválddalaš deaivideamiiguin. Go Álbmotlihtu válđočáli ovddi bođi ášši 1923, vulggii Deskaheh Six Nationsa sáttagottiin Genévii bealuštit áššis. Six Nations oáččui doarjaga sihke Irlánddas, Estteatnamis, Panamas ja Persias. Muhto Englánda čuoččuhii ahte ášši lei Brihttalaš imperia siskkáldas ášši ja go sii ledje vuotán vuosttaš máilmmisoadi, de sii nagodedje oazžut Six Nations eret áššelisttus. Oaivámuš Deskaheh gildojuvvui sárdnideames ja fertii mannat ruoktot ollašuitekeahhtá áigumušas. Buot eará álgoálbmotáirasiid geahččalemiiguin beassat lahka Álbmotlihtu geavai seammaláhkai.¹³ Mángga láhkai mearkkaša Oaivámuš Deskaheha višuvdna ahte ovddastit álbmogis ja dovddahit sin fuolastusaid, lea ge Bistevaš Foruma ulbmil. Muhto guhká ovdal ON-vuogádat riegiid, lei International Labour Organisation (ILO) bargagohtán álgoálbmotáššiiguin 1921.

International Labour Organisation

ILO lei nubbi dan guovtti riikkaidgaskasaš organisašuvnnas mat áhahuvvojedje Vuosttaš máilmmisoadi loahpageahčen. *Sweepstone ja Alfredson (2002)* oivvildeigga ahte Álbmotlihtus lei ovddasvástáduš politihkalaš ja soaldátlásh ráfis ja ILO lei fas eanet vuodđuduvvon ”sosiála ráfi” ala.¹⁴

10 Geahča Minde, Henry. The International Movement of Indigenous Peoples: a Historical Perspective, doaimmah. Terje Brantenberg & co. Becoming Visible; Indigenous Politics and Self-Government (Proceedings of the Conference on Indigenous Politics and Self-Government in Tromsø, skábmanánu 8-10 b. 1993), Tromsø: prenten Sámi dutkamiid guovddáš, 1995, siidu 15-16.

11 Geahča Østerud, Øyvind. *Nasjonenes selvbestemmelsesrett*, Oslo: prenten Universitetsforlaget, 1984, siidu 93.

12 Ronald Niezen (2003) mielde geahččalii Department of Indian Affairs bákkuhit demokrátalaš vuogádaga váldekeahhtá doarvai deastta daidda árbevirolaš mearridanproseassaide mat juo ledje. Dát dahkkojuvvui dihtomielaččat botket Guđa našuvnna oktavuođa Niezen mielde. Eanet dieđuid dán birra, geahča: Niezen, Ronald. *The Origins of Indigenism: Human Rights and Politics of Identity*, Los Angeles: prenten University of California Press, 2003, siidu 31-36.

13 Geahča Sanders, Douglas. *The Re-Emergence of Indigenous Questions in International Law*, doaimmah. Anaya, James: International Law and Indigenous Peoples, Burlington: prenten Ashgate Publishing, 2003, siidu 66.

14 Geahča Sweepstone, Lee, and Gudmundur Alfredson, *The Rights of Indigenous Peoples and the Contribution of Erica Daes*, doaimmah. Gudmundur Alfredson and Maria Stavropoulou: *Justice Pending: Indigenous Peoples and Other Good Causes*, The Hague: prenten Martinus Nijhoff Publishers, 2002, siidu 70.

Dát bohtá ovdan konstitušuvnna ovdasáni vuosttaš cealkagis.

Go oppamáilmálaš ja bistevaš ráfi dušše sáhtttá ásahuvvot dalle go dat lea vuodđduvvon sosiála rehálašvuhtii ¹⁵

Dehálaš erohus ILO ja eará riikkaidgaskasaš organisašuvnnaid gaskkas, vel odnege, lea golmmaoasát struktuvra. Dat mearkkaša ahte bargoaddiorganisašuvnnaid ja bargiidorganisašuvnnaid áirasat sáhttet oassálastit seamma dásis go ráđdehusat. Juohke ráđdehusat leat guokte áirasa, ja bargoaddiin ja bargiin lea okta áirras guhtesge. Olmmošvuoigatvuodoainnu vuodul dát golmma sadjái juohkin lea miellagiddevaš spiehkastat dan Riikkaidgaskasaš lága oppalaš prinsihpas ahte dušše stáhtat sáhttet leat mielde hábmemin riikkaidgaskasaš lága odđa njuolgadusaid.¹⁶ *Roy ja Kaye (2002)* oaivila mielde ásahuvvui ILO Industriálalaš revolušuvnna boadusin. Dán ekonomijja viidáneami áigodagas ledje bargodilit hui lossadat ja olmmošmeahttumat. Bargit dadjat jo geavahuvvojedje almmá mangelágan sosiálalaš dahje ekonomalaš sihkkarvuoda haga.¹⁷ Danne beroštii ILO eanemusat álgoálbmogiin sin bargiidrolla geažil. Álgoálbmogat suodjaluvvojedje go sii fárrehuvvojedje eret máttarmáttuid eatnamiin šaddat áigodatbargin, guossebargin, vealgešlávabargin dahje dálloallobargin, ja go singuin ávkástalle dakkár bargoeallimis mii gulai ILO mandáhtii. Dán oktavuodas bargagođii ILO juo 1921 "álboálbmotbargiid" diliin Amerihká kontineantta eurohpaláš kolonijain. Dán barggu boadusin mearriduvvui ILO Bággobargokonvenšuvdna (No.29) 1930. Manŋágo ON ásahuvvui 1945, de viiddiidii ILO álgoálbmotbargiid iskkademiidis dasa ahte bargagoahtit álgoálbmotáššiiguin

oppalaččat. 1952 rájes 1972 rádjai jodihii ILO fágaidgaskasaš ON-programma ovttas mánge eará ON-orgánain. Nu gohčoduvvon *Andean Indian Program* oaččui dadistaga ILO ja eará ON-vuogádaga beliid guorahallat álgoálbmogiid dili miehtá máilmmi. Dat álggahuvvui iskkademiin mii prentejuvui 1953.¹⁸ Sullii dán áiggi válddii ON oktavuoda ILOin ja bivddii dan ovddidit riikkaidgaskasaš konvenšuvnna dán fáttá birra. ILO lei mearridan konvenšuvnnaid bargodiliid ja vuoddo olmmošvuoigatvuodaid birra ollu ovdalge ON riegiid. Gaskal 1948 ja 1949 mearridii ILO guokte konvenšuvnna organisašuvdnafriija vuoda ja kollektiivva šiehtadallamiid birra, dalá ovdalge ja manŋágo Máilmimijulggaštus dohkkehuvvui. Ovdalge logi jagi ledje vássán, de lei ILO dohkkehan guokte konvenšuvnna vealaheami birra virgáibidjama ja barggu oktavuodas ja vel ovta konvenšuvnna bággobarggu birra. Buot dát ledje hui áššáiguoskevaččat álgoálbmogiid dillái. Dán áigodagas goas rahččojuvvui garrasit olmmošvuoigatvuodaiguin bargagođii ILO dainna mii galggai šaddat vuosttaš álgoálbmotkonvenšuvdnan, nu gohčoduvvon *Indigenous and Tribal Populations Convention*, 1957 (nr. 107)¹⁹

ILO-konvenšuvdna Nr. 107

ILO-konvenšuvdna nr. 107 "eamiálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid" birra lei vuosttaš juridihkalaš traktáhta mii gieđahalai álgoálbmotáššiid.²⁰ 32 jagi dat lei okta ja áidna. Konvenšuvdna gieđahalai mánge álgoálbmogiidda dehálaš ášši nu go eanavuoigatvuodaid, vieruiduvvan vuoigatvuoda, barggu ja oahpu. Konvenšuvnna lei dattetge vudolaš headjuvuhta. Dát ilmmat dadis go ON bargagođii konvenšuvnnain ja álgoálbmotoassálastiid lohku stuorui

15 International Labour Organisation: Constitution of the International Labour Organisation, Genève: Prenten ILO, Februar 1998.

16 Geahča Oppenheim, L. F. L and Hersch Lauterpacht: *International Law: a treatise*, 8th ed. London: prenten Longmans, 1955, siidu 713-732.

17 Geahča Roy, Chandra and Mike Kaye: *The ILO: a Handbook for Minorities and Indigenous People*, Genève: prenten Minority Rights Group International and Anti-Slavery International, miessemánu 2002, siidu 4.

18 Geahča International Labour Organisation: *Indigenous People: Living and Working Conditions of Aboriginal Populations in Independent Countries*, Genève: prenten ILO 1953.

19 Geahča supra vuollečujuhus 17, siidu 71.

20 Konvenšuvdna gohčoduvvo *Indigenous and Tribal Populations Convention*. ILO lea geavahan sáni "ássit" mii ii leat seamma go álbmot. ON-soahpamuša arthikal nr. 1.2 dadjá čielgasit ahte buot álbmogiin lea seamma vuoigatvuhta iešmearrideapmái. Garvin dihtii dán čuolmačilgehusa lei danne dehálaš ahte ii hubmojuvvon álgoálbmogiid birra muhto álgoássiid birra.

riikkaidgaskasaš čeahkkimiin. Konvenšuvnnas vuhttui álgoálbmogiid badjelgeahččan ja das daddjojuvvui earret eará ahte sii "eai lean nu ovdánan". Dat evttohii ovttaiduhttima loahpalaš čoavddusin amas dát joavkkut jávkat.²¹ Jáhkku lei ahte sii áiggi mielde jávke go ožžo vejolašvuoda duodas oassálasatit našunála stuorraservodahkii. Konvenšuvdna galggai álkidahttit dán gaskadili.²²

1982 ásaheii Sub-commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities (Vuollekommišuvdna)²³ nu gohčoduvvon United Nations Working Group on Indigenous Populations (WGIP). WGIP suovai álgoálbmogiid NGOid ovddasteaddjiid oassálastit áicajeaddjin beroškeahttá Ráđdeaddi ECOSOC-stáhtusis.²⁴ Dát áššedovdijoavku ovttas moadde eará riikkaidgaskasaš organisašuvnnaiguin ja NGOiguin váikkuhedje dasa ahte ILO-konvenšuvdna nr. 107 rievdaduvvui nu mo dárbbášuvvui.²⁵ ILO Ráđdehusorgána vástidii loahpas moaitámušaide čakčamánus 1986 go gohččui dakkár Áššedovdičeahkkimii Genèvei mii galggai buktit rávvagiid das lei go dárbu odastit konvenšuvdna nr. 107 ja mo dan galggai dahkat. Dát čeahkkin lei nu go dábálaččat golmmaoasát bargiidorganisašuvnnaid, bargoaddiorganisašuvnnaid ja ráđdehusaid sáttagottiiguin. Muhto árbevieruid vuostái nammadii maiddái Ráđdehusorgána guokte NGOa áššedovdi ovddastit álgoálbmogiid beroštumiid. Nubbi áššedovdi bođii rádis World Council of Indigenous Peoples, dan áiggi boarráseamos ja stuoramus riikkaidgaskasaš álgoálbmotorganisašuvnna s. Nubbi fas bođii organisašuvnna Survival

International mii lei suorggi eanemusat dohkkehuvvon álgoálbmotorganisašuvdna. Dát lei vuosttaš gearddi go oktage álgoálbmot lei nammaduvvon áššidovdin dakkár riikkaidgaskasaš čeahkkimis. Eará álgoálbmotovddasteaddjit, maiddái vuosttaš gearddi, ledje áicajeaddjin čeahkkimis. Dát čeahkkin lei ovdasažžan daid ideálaid ja viggamušaid giččuide, maid olbmot dovdet dán suorggi standárdaid biddjin. Várašumiid haga bohte ovttaoavilii das ahte konvenšuvnna badjegeahččanvuoigŋa ja ovttadahttingiella galggai jávkaduvvot ja lonuhuvvot dakkár gielain mii lei vuodđuduvvon gelbbolašvuhtii ja árvvusatnimii.²⁶ 1987 ja 1989 gaskkas ođasmahtii ILO Konvenšuvdna nr. 107. Dán proseassas ráđđádallojuvvui ollu álgoálbmogiiguin, mat oassálaste viššalit čeahkkimiidda juogo iežaset organisašuvnnaid áirrasin dahje bargoaddiid, bargiid ja ráđdehusaid áirrasin. Go guokte jagi ledje viššalit ja árjjalaččat digaštallan, de dohkkehuvvui Indigenous and Tribal Peoples Convention (Nr. 169) geassemánus 1989.²⁷

ILO-konvenšuvdna nr. 169

Dát konvenšuvdna lea okta riikkaidgaskasaš lágaid viidáseamos reaidun ja guoská hui ollu beliide álgoálbmogiid eallimis nugo guovttegielalaš ohppui, vieruiduvvan vuoigatvuodaide, birrasii, eanavuoigatvuodaide, oamastanvuoigatvuhtii, vuoigatvuhtii váldojuvvot mielde ráđđádallamiidda, vuoigatvuhtii beassat oassálastit mearrádušproseassain, iežas-identifikašuvdnii ja vuoigatvuodaide. Okta dain surggiin mii lea erenoamáš dehálaš álgoálbmogiidda, lea mearrádušat eanvuoigatvuoda oktavuodas.

- 21 ILO Konvenšuvdna No. 107, artiikkal 1(1): This Convention applies to- (a) members of tribal- or semi-tribal populations in independent countries who Geahča social and economic conditions are at a less advanced stage than the stage reached by the other sections of the national community, and who Geahča status is regulated wholly or partially by their own customs or traditions or by special laws or regulations.
- 22 Geahča Swepstone, Lee. A New Step in the International Law on Indigenous and Tribal Peoples: ILO Convention No. 169 of 1989, doaimmah. James S. Anaya: International Law and Indigenous Peoples, Burlington (USA): Prenten Ashgate Publishing Company, 2003, siidu 334.
- 23 Dás duohko áiggun gohčodit dán orgána Vuollekommišuvdnan. Dat lea olmmošvuoigatvuodaide áššedovdilávdegoddi mii lea njuolggá Olmmošvuoigatvuodakommišuvnna vuolláša. Vuollekommišuvnna leat 26 sorjasmaehttun olmmošvuoigatvuodaide áššedovdi buot máilmmi nannámiin.
- 24 Ekonomalaš ja sosiála rádis (ECOSOC) daid NGOaid lista, mat oallašuhttet muhtun kvalitehtagáibádusaid ja leat organisašuvnna ulmiidda soahpavaččat. Dat NGOat mat besset dán listii, ožžot nu gohčoduvvon Ráđdeaddi ECOSOC-stáhtusa. Dát stáhtus addá vuoigatvuoda searvat daid organisašuvnnaid čeahkkimiidda, mat leat ECOSOCa vuollášažžan ja sárdnidit doppe. Eai lea galle álgoálbmotorganisašuvnna dakkár Ráđdeaddi ECOSOC-stáhtus. Danne lea hui dehálaš beassat searvat dakkár stáhtusa haga. Geahča eanet dán birra kapihtalis WGIP birra.
- 25 Geahča Minde, Henrik Urfolksoffensiv, Folkerettsfokus ja styringskrise: Kampen for en ny samepolitikk 1960-1990, in ed. Bjørn Bjerkli and Per Selle. Samer, makt ja demokrati, Oslo: prenten Gyldendal Norsk Forlag, 2003, siidu 117.
- 26 Geahča Swepstone, Lee. A New Step in the International Law on Indigenous and Tribal Peoples: ILO Convention No. 169 of 1989, doaimmah. James S. Anaya: International Law and Indigenous Peoples, Burlington (USA): Prenten Ashgate Publishing Company, 2003, siidu 334.
- 27 International Labour Organisation: ILO Convention on Indigenous and Tribal Peoples, 1989 (No. 169): A Manual, Genève: prenten ILO, 2003, siidu 4, gávdnu njukčamánu 19. b. 2004 dás: <http://www.ilo.org/public/english/indigenous/standard/index.htm>

Konvenšuvdna fertii čállojuvvot dan láhkai ahte dat sáhtii dahkat vejolažžan ásaht sierra eanavuoigatvuoda ráđđevugiid álbmotstáhtaid juridihkalaš vuogádagaid siskkoabealde. Dát čuolbmačilgehus guoskkaha muhtun daid váddáseamos ja eanemus nággovuloš gažaldagaid juohke riikka juridihkalaš rámmain. Dan lassin guoskkahit vuoigatvuodát issoras stuorra ekonomalaš beroštumiid. Sidjiide geat galge evttohit konvenšuvnna rámmaid, lei čielggas ahte ráđđehusat eai dohkket dakkár soahpamuša mii gáibidii olles vuodđolága rievdaduvvot. Eanavuoigatvuodaid lassin ledje konvenšuvnna maiddái mearrádusat álgoálbmogiid oassálastima birra mearrádusorgánaide. Artihkal 6 (b) deattuha ahte go konvenšuvnna mearrádusat doibmiibiddjojuvvot, de galget ráđđehusat:

Ráhkadit dáidda álbmogiidda unnimustá seamma buriid vejolašvuodaid go riikka eará veagadatjoavkkuide, váldit oasi buot dásiid mearridandoaimmain álbmotválljen ásahtsain, hálddahasorgánain ja eará orgánain maid ovddasvástádussii gullet dakkár njuolggadusat ja prográmmat mat gusket dáidda álbmogiidda,²⁸

ON lea maid eahpitkeahttá dat hálddahaslaš orgána mas lea ovddasvástádus álgoálbmogiidda guoski lágain ja doaimmain. Danne livččii várra vuohkkaseamos ahte máilmmiorganisašuvdna ieš álggahivččii doaibmabijuid sihkkarastit álgoálbmogiidda oassálastima buot dásiin mat gusket sidjiide. Muhto konvenšuvdna ii leat leamaš nu bivnnut lahttostáhtaid gaskkas ja dušše 17 riikka leat dan vuolláičállán dán rádjai.²⁹ Liikká lea konvenšuvdna, ja vel dat ahte nu ollu álgoálbmogat leat leamaš mielde dan

«ON lea maid eahpitkeahttá dat hálddahaslaš orgána mas lea ovddasvástádus álgoálbmogiidda guoski lágain ja doaimmain»

ráhkadeamen, dan prinsihpa dehálaš dohkkeheapmi, ahte álgoálbmogat galget beassat oassálastit buot áššiide mat gusket sidjiide.³⁰

Álgoálbmogiid bargajoavku WGIP Oassin bajimus olmmošvuoigatvuodab arggus bargagodii ON viehka árrat dakkár áššiiguin mat guske álgoálbmogiidda go dat ásahtuvvui. Nu mo namuhuvvon de lei ILO dehálaš dán áššis. Muhto lei easkka dalle go Working Group on Indigenous Populations (WGIP) ásahtuvvui ahte álgoálbmogat ieža oassálaste ja ledje mielde ráđđádallamiin.³¹ 1970 evttohii *Sub-commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities* (Vuollekomisuvdna) viidát guorahallat vealaheami álgoálbmogiid vuostái. 1971 nammaduvvui *José R. Martínez Cobo* dan guorahallama erenoamášdieđiheadjain, mii galgai evttohit riikkalaš ja riikkaidgaskasaš doaibmabijuid mat jávkadivčče vealaheami. Cobo geigii loahpparaportta Vuollekomisuvdnii jagiin 1981 rájes 1984 rádjai.³² Cobo dutkan lassin dan beroštumi maid Vuollekomisuvdna bohciidahtii, ja NGOid doarjja dagahii 1982 ahte Economic and Social Council (ECOSOC) ásahtii Working Group on Indigenous Populations (WGIP).³³ WGIP stuorui johtilit ja šattai fargga okta dain ONa stuorámuš forumain, mat giedahallet olmmošvuoigatvuodaáššiid. Jahkásaš čoaikkima oassálastiid lohku lassánii vuosttaš čoaikkima golbmalogis nu ahte 2001 ledje badjel 800 oassálasti.³⁴ Sivvan dasa lei osohakkii dat ahte čoaikkimat

28 ILO-konvenšuvdna nr. 169 eamiálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji riikkain, maid Norga dohkkehi geassemánu 20. b. 1990. Dan gávdna GGDa oddajagimánu 10 b. 2006 ruovttusiiddus dás: <http://odin.dep.no/krd/norsk/tema/same/016071-990004/dok-bn.html>

29 Eanaš riikkaide mat leat vuolláičállán Konvenšuvnna nr. 107 eai ge konvenšuvnna nr. 169, gusto ain nr. 107 (18 riikka). Daidá riikkaide mat leat vuolláičállán nr. 107, muhto mat manjá leat vuolláičállán nr. 169, lonuhuvvo nr.107 Konvenšuvnnain nr. 169.

30 Eanet dieđuid ILO-konvenšuvnna nr. 169 hábmenproseassa birra gávnant dás: Swepstone, Lee. A New Step in the International Law on Indigenous and Tribal Peoples: ILO Convention No. 169 of 1989, doaimmah... James S. Anaya: *International Law and Indigenous Peoples*, Burlington (USA): Prenten Ashgate Publishing Company, 2003, siidu 329-366

31 Geahča Office of the High Commissioner for Human Rights: Fact Sheet No.9: The Rights of Indigenous Peoples, gávdnamis borgemánu 9 b. 2004 dás: http://www.unhcr.ch/html/menu6/2/fs9.htm#*

32 Geahča Cobo, Matines: Study of the problem of discrimination against indigenous populations, UN doc. E/CN.4/Sub.2/1986/7

33 Henrik Minde (2003) mielde lei Asbjørn Eide ja greikalaš olmmošvuoigatvuodaáššedovdi, Erica-Irene Daes, geat evttoheigga ásaht WGIP. Asbjørn Eide lei WGIPa vuosttaš jodiheadjii ja su manjá fas Erica-Irene Daes. Geahča Minde, siidu 117, supra vuollečujuhus 25

34 Geahča Niezen, Ronald. *The Origins of Indigenism: Human Rights and Politics of Identity*, Los Angeles: prenten University of California Press, 2003, siidu 46

ledje rahpasat buot álgoálbmotáirasiidda ja sin servodagaide ja organisašuvnnaide. Rabasvuohta mearkkašii maiddáahte ráddehusaírasat, NGOat ja eará ON-orgánat besse oassálastit. WGIP čoahkkana jahkásaččat Genèveš – dábálaččat suoidnemánu maŋimus vahkus. WGIPas leat vihtta sorjjasmeahttun áššedovdi mat leat Vuollekommišuvnna lahtut – okta máilmmi guđege geopolitihkalaš guovllus. Ii leat oktage álgoálbmot WGIP lahttun danne go dat lea álgoálbmot³⁵ Mandáhta lea guovtti oasis ja dat galgá:

- Čadahit guorahallamiid: Guorahallat ovddidanvejolašvuođaid álgoálbmogiid olmmošvuoigatvuođaid ja friijavuođaid ovddideami ja suodjaleami oktavuodas.
- Hámuhit odđa riikkaidgaskasaš standárddaid: Čalmustahhtit daid riikkaidgaskasaš standárddaid, mat giedahallet álgoálbmotvuoigatvuođaid.³⁶

WGIP ii leat dattetge dakkár orgána man mandáhta lea váldit vuostái dahje iskat guoddalemiid, dahje ovddidit evttohusaid ráddehusaide.³⁷

WGIPa mearkkašupmi

WGIP lea eambbo go oktage eará riikkaidgaskasaš orgána nagodan rahpat álgoálbmogiidda vejolašvuođa ovddidit áššideaset riikkaidgaskasaččat. Juohke jagi sii raporterejit vuoddo olmmošvuoigatvuođaid ja friijavuođaid rihkkumiid birra. WGIP addá maiddáa stáhtaide, NGOide ja álgoálbmogiidda vejolašvuođa buktit ovdan oainnuideaset ON-vuogádaga ovddideami birra. Dat ahte riikkaidgaskasaš mediat leat čoahkkanan dohko, mearkkaša ahte mediat fáhtejit muhtun cealkámušaid, muhtumin, ja dáidet daid almmuhit ruovtturiikkas. Dán láhkai besset sárndideaddjit oassálastit nu

gohčoduvvon ”boarskuvuođapolitihkas”. Muhto seamma dehálaš lea buot dat eará mii dáhpáhuvá feaskáriin, kafeterias ja foajeain olggobealde váldočoahkkimlanjaid. Doppe lonuhuvvoojit dokomeanttat, komeanttat ja formálalaš oainnut nannejuvvoojit. Niezen (2003) čujuha ahte:

Dat guokte vahku jahkái go WGIP lea čoahkis, leat eanet go oktage eará ON-čoahkkaneapmi dahje oktage eará forum, dagahan ahte álgoálbmotidentitehta lea nannejuvvon.³⁸

Draft Declaration

WGIP mandáhtii gullá earret eará odđa riikkaidgaskasaš standárddaid hábmen. Danne barggai WGIP gaskal 1985 ja 1993 álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštusevttohusain, nu gohčoduvvon UN Draft Declaration on the Rights of Indigenous Peoples. Vuosttaš veršuvdna, 1994/45 veršuvdna, lei čállojuvnon čieža ”vuoddo prinsihpaid” vuodul ja goalmát artihkkalis dat válddahalai ahte álgoálbmogiin lea iešmearridanvuoigatvuohta.³⁹ Dán resolušuvnna dohkkehii Vuollekommišuvdna ovttajienalaččat ja ovddidii dan Olmmošvuoigatvuođakommisuvdnii. 1995 ášahii Olmmošvuoigatvuođakommisuvdna nu gohčoduvvon Open-ended Inter-sessional Working Group on the Draft Declaration.⁴⁰ Dán orgánas leat Kommišuvnna miellahttostáhtat, NGOat, álgoálbmotorganisašuvnnat main lea Ráddeaddi ECOSOC-stáhtus ja justa nu mo WGIPas, de lea dat ge rabas buot álgoálbmotorganisašuvnnaide main ii leat Ráddeaddi ECOSOC-stáhtus.⁴¹

Open-ended Inter-sessional Working Group áidna ulbmil lea ráhkadit dakkár julggaštusevttohusa álgoálbmotvuoigatvuođaid birra, maid Váldočoahkkin sáhtá dohkkehit Vuollekommišuvnna

35 WGIP lahttun leat dál: Mr. Miguel Alfonso Martínez (Cuba), Mr. El Hadji Guissé (Senegal), Mr. Yozo Yokota (Japan), Mr. Gáspár Bíró (Hungary) ja fru Franco Geahča Hampson (United Kingdom).

36 Eanet dieđuid WGIP birra, geahča: Office of the High Commissioner for Human Rights: Working Group on Indigenous Populations, gávdnu suoidnemánu 6. b. 2004: <http://www.unhcr.ch/indigenous/mandate.htm>

37 Geahča Roulet, Florencia. Human Rights and Indigenous Peoples: a Handbook on the UN System, Copenhagen: prenten International Work Group for Indigenous Affairs, 1999, IWGIA Document No. 92, siidu 41.

38 Geahča Niezen, siidu 46; supra vuollečujuhus 34

39 Geahča Brownlie, Ian ja Guy S. Goodwin-Gill, Basic Documents on Human Rights, njealjät veršuvdna, New York: prenten Oxford University Press, 2002, siidu 72-83.

40 Geahča ECOSOC resolušuvdna 1995/32: Establishment of a working group of the Commission on Human Rights to elaborate a draft declaration in accordance with paragraph 5 of General Assembly resolution 49/214, 25 juli 1995, gávdnu borgemánu 2. b. 2004 dás: <http://www.un.org/documents/ecosoc/res/1995/eres1995-32.htm>

41 Eanet dieđuid Open-ended inter-sessional Working Group birra, geahča: Office of the High Commissioner for Human Rights: Open-ended inter-sessional Working Group on the Draft Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, gávdnu suoidnemánu 8. b. 2004 dás: <http://www.unhcr.ch/indigenous/groups-02.htm>

evttohusa vuodul. Ágoálggus lei jurdda ahte Váldočoahkkin galggai oažžut evttohusa loahpageahčen Riikkaidgaskasaš álgoálbmotlogijagi (1995-2005). Muhto dađibahábut sii ledje guhkkin eret juksamis dán ulbmila. Šihtadallamat ovdánit njozet ja álgoálbmotovddasteaddjit ja muhtun ráđdehusovddasteaddjit leat nu garrasit vuostálágaid ahte šiehtadallamat leat áibbas bisánan. Amerihká Ovtastuvvan Stáhtat, Kanada, Austrália, Ođđa Selánda ja Stuorra Británia rahčet garrasit álgoteavsttain. Sii leat oktasaš vuoigatvuodaid vuostái ja erenoamážit julggaštusa 3. artihkkala mii addá álgoálbmogiidda iešmearrideami.⁴²

Erenoamášdieđiheadji

2001 nammadii Olmmošvuoigatvuoda kommišuvdna Erenoamášdieđiheadji álgoálbmogiid olmmošvuoigatvuodaid ja guovddáš álgoálbmotfrijavuodaid várás – Mr. Rodolfo Stavenhagen Mexicos eret.⁴³ Su mandáhta lea:

a) Čohkket, jearahit, vuostáiváldit ja lonuhit dieđuid ja breavalonuhusaid buot relevánta gálduin earret eará ráđdehusain, álgoálbmogiin alddiset, sin báikegottiin ja organisašuvnnain sin olmmošvuoigatvuodaid ja vuodđo friijavuodaid rihkkumiid birra;

b) Hámuhit ávžžuhusaid ja evttohit heivvolaš doaimmaid mat sáhttet eastadit álgoálbmogiid olmmošvuoigatvuodaid ja vuodđo friijavuodaid rihkkumiid ja váidudit dakkár rihkkumiid váikkuhusaid;

c) Bargat giehtalagaid eará erenoamášdieđiheadjiiguin, erenoamášovddasteaddjiiguin, bargojoavkkuiguin ja sorjjasmeahtun áššedovdiiguin Olmmošvuoigatvuodakommišuvna ja Vuollekommišuvna ovddas, dárbbaslaččat vuhtiiváldidettiin Kommišuvna resolušuvna 1993/30 rávvagiid.⁴⁴

Eanaš čállosat maid Erenoamášdieđiheadji lea sádden leat ”dehálaš hoahppoávžžuhusat” (urgent appeals) go lea fáhkkatlaš várra ahte individaid dahje olles servodagaid olmmošvuoigatvuodát sáhttet rihkkovuvvot. Son maid sádde dakkár ”váidalusreivviid” ráđdehusaide, maida sii fertetit vástitdit go ii leat nu hoahppu. Sihke hoahppoávžžuhusat ja váidalusreivvet bissot guovttigaskasažžan dassážiigo dat almmuhuvvojit Erenoamášdieđiheadji jahkeraporttas Olmmošvuoigatvuodakommišuvnii.⁴⁵

42 Geahča García-Alix, Lola. The Permanent Forum on Indigenous Issues, Copenhagen: prenten IWGIA, 2003, siidu 52-53.

43 Geahča Office of the High Commissioner for Human Rights: Information Note on the mandate of the Special Rapporteur on the situation of human rights and fundamental freedoms of indigenous peoples, gávdnui suoidnemánu 10 b. 2004 dás: <http://www.unhchr.ch/indigenous/rapporteur.htm>

44 Geahča Commission on Human Rights resolušuvna 2001/57: Decision to appoint, for a three-year period, a special rapporteur on the situation of human rights and fundamental freedoms of indigenous people, 76th meeting, cuorjománu 24 b. 2001, artihkal 1, gávdnui suoidnemánu 10 b. 2004 dás: [http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(Symbol\)/E.CN.4.RES.2001.57.En?OpenDocument](http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(Symbol)/E.CN.4.RES.2001.57.En?OpenDocument)

45 Eanet dieđuid Erenoamášraporterejeadji birra, geahča OHCHR, supra vuollečujuhs 43

Bistevaš foruma ásaheapmi

Muhtun ráđđehusat – ja lihkus eai leat nu gallis – ákkastit ahte doaba ”álgoálbmot” dárbbáša čielga definišuvnna ovdalگو sáhtta ulbmillaččat digaštallat bistevaš foruma ásaheami. Sii hupmet ”albma” ja ”eahpealbma” álgoálbmogiid birra, ja dadjet ahte ráđđehusat berrešedje doalahit sierra vuoigatvuoda čujuhit ja árvvoštallat geat dat leat dat ”albma” álgoálbmogat. - Sámiráđđi

Mo ásaheavvui UNPFII? Mo searvvahuvvonedje álgoálbmogat prosessii? Ja manne dárbbášuvvo álgoálbmotáššiid bistevaš forum ONas?

Wien-julggaštus

Vaikke vel WGIP attii ollu álgoálbmogiidda vejolašvuoda searvat áicajeaddjin, de lea orgána ON-vuogádaga vuolimus dásis. Vuosttaš gearddi go álgoálbmotolmmoš bovdejuvvui hupmat ONa bajimus dásis, lei ON-konferánsas ovddideami ja birra sa várás Rio de Janeiros, geassemánus 1992. Olmmošvuoigatvuodaid máilmmikonferánsas Wienis geassemánu 14-25 b. 1993 besse mánga iešgudet guovlluid álgoálbmogat sárdnut dievasčoahkkimis ja dan erenoamáščoahkkimis mas Válđočoahkkin ásaheami Riikkaidgaskasaš jagi ja máilmmi álgoálbmogiid logijagi.⁴⁶ Máilmmikonferánsa Wienis lei ge vuosttaš ON-orgána mii doarjjui bistevaš foruma ásaheami. Wien-julggaštus neavui Válđočoahkkima almmuhit

máilmmi álgoálbmogiid riikkaidgaskasaš logijagi odđajagimánu 1994 rájes, oktan doaibmaprogrammain mii galggai plánejuvvot searválagaid álgoálbmotorganisašuvnnaiguin. Dan lassin, doaibmaplánaid ulbmiliid oassin, celkkii julggaštus ahte:

Dákkár logijagi rámmaid siskkobealde berre álgoálbmogiid bistevaš foruma ásaheapmi ON-vuogádahkii árvvoštallojuvvot.⁴⁷

Válđočoahkkin čuovvovllii Wien-julggaštusa. Resolušuvdna 48/168 ávžžuhii Olmmošvuoigatvuodakommišuvnna (dan vihttalogát čoaggameamis) vuoruhit árvvoštallat evttohusa. Kommišuvdna dohkkehii Resolušuvdna 1994/28 (njukčamánu 4 b. 1994) mii ávžžuhii Válđočálli olmmošvuoigatvuodaveahki bovdet ráđđehusaid ja álgoálbmotorganisašuvnnaid ovddidit evttohusaid fáttá birra WGIPii. Dan lassin bivdojuvvui čállingoddi gárvvistit teknihkalaš notáhta ON-vuogádaga ásaheami čuoľbmačilgehusaid birra.⁴⁸

Áššedovdiseminárat

Vuosttaš seminára mii guorahalai mo ON-vuogádat árvvoštalai bistevaš foruma ásaheami, lágidedje Danmárkku ráđđehus ja Ruonáeatnama ruovttustivra geassemánus 1995. 21 ráđđehusovddasteaddji, 21 álgoálbmotorganisašuvnnaid ovddasteaddji ja guokte sorjjasmeahtun

46 Geahča Válđočálli raporta: Review of the existing mechanisms, procedures and programmes within the United Nations concerning indigenous people, UN doc. A/51/493, skábmamánu 14. b. 1996, paragrafa 36, gávdnui suoidnemánu 27 b. 2004 dás: [http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(Symbol\)/A.51.493.En?OpenDocument](http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(Symbol)/A.51.493.En?OpenDocument)

47 Geahča Olmmošvuoigatvuodaid máilmmikonferánsa: The Vienna Declaration: Program of Action, suoidnemánu 12. b. 1993, UN Doc. A/CONF.157/23, paragrafa 32, gávdnui suoidnemánu 11. b. 2004 dás: [http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(Symbol\)/A.CONF.157.23.En?OpenDocument](http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(Symbol)/A.CONF.157.23.En?OpenDocument)

48 Geahča Working Group on Indigenous Populations: Provisional Agenda for the Twelfth Session of the, UN Doc. E/CN.4/Sub.2/AC.4/1994/L.1, paragrafa 18, gávdnui suoidnemánu 11. b. 2004 dás: <http://www.cwis.org/fwdp/International/agenda12.txt>

áššedovdi oassálaste.⁴⁹ Oassálastit digaštalle odđa orgána ásaheapmái guoski válđoáššiid ja dan mandáhta, struktuvrra ja oassálastima. Eanetlohku oivvildii ahte forumis galggai leat viiddes mantáhta ja lahttuvuohta galggai juogaduvvot ovtadássásaččat ráđdehusaid ja álgoálmotáirasiid gaskkas. Dattetge lei soahpatmeahttuvuohta das ahte lei go oppanassiige dárbu dakkár orgánii. Áidna mas loahpas šattai ovttaoivvuvuohta, lei ahte daid ONa mekanismmaid, prosedyraid ja prográmmaid mat guske álgoálmogiidda, lei dárbu árvvoštallat. Árvvoštallan galggai guorahallat sáhtii go beavttálmahttit daid orgánaid mat juo gávdnojedje, ovdalگو joatkkašii digaštallat odđa foruma ásaheami.⁵⁰

Olmmošvuoigatvuođakommišuvnna resolušuvnna 1997/30 vuodul, cuoŋománu 11. b. 1997, lágiduvvui nubbi seminára Santiagos Chiles, suoidnemánu 1997. 26 ráđdehusa, 29 álgoálmotorganisašuvnna, 5 ON orgána ja 3 NGO Ráđdeaddi ECOSOC-stáhtusain oassálaste čoahkkimii. Dán čoahkkimis jovde viehka guhkás ovddosguvlu. Ovttamielalašvuohta lei stuoris das ahte loktet Bistevaš foruma hui bajás ON-vuogádagas (áinnas nu ahte dat galggai raporteret njuolggá ECOSOCii), viides mandáhta sohppojuvvui, ovtadássásaš lahttuvuohta gaskal álgoálmogiid ja ráđdehusaid ja rabas oassálastinprosedyra nu mo WGIPas ge. Ovdáneapmi dán sámináras bodii vuosttažettiin das go Válđočáli lei guorahallan daid mekanismmaid mat guske ONa álgoálmogiidda (geahča boahhte bajilčállaga). Veaháš sierramielalašvuohta lei das ahte dárbbášuvvui go čielgasit mearridit geat dat leat álgoálmogat ovdalگو sáhtii ásaheami. Sámiráđđi áiddostahtii ahte:

Muhtun ráđdehusat – ja lihkus eai leat nu gallis – ákkastit ahte doaba ”álgoálmot”

dárbbáša čielga definišuvnna ovdalگو sáhtta ulbmillaččat digaštallat bistevaš foruma ásaheami. Sii hupmet ”albma” ja ”eahpealbma” álgoálmogiid birra, ja dadjet ahte ráđdehusat berrešedje doalahit sierra vuoigatvuođa čujuhit ja árvvoštallat geat dat leat dat ”albma” álgoálmogat. Sámiráđđi ii leat ovttamielas dainna čuoččuhusain. Definišuvnna ii sáhte leat eaktun Bistevaš foruma ásaheapmái. Mii eat oainne makkárge ákkaid dasa, ahte mii álgoálmogat, buot máilmmi álmogiin, galgat leat dat áidna álmogat maid dárbbáša defineret.⁵¹

Dattetge lei muhtun ráđdehusaid mielas heivemeahttuvuohta gohčodit álgoálmogiid ”álmogin” danne go dat geažidii ahte dain lei iešmearridanvuoigatvuohta ja bajimusmearrideapmi luondduriggodaid badjel.⁵²

Válđočáli guorahallan

Dan vuosttaš seminára vuodul, mii lágiduvvui Københámmánis, ávžžuhii Válđočoahkkinn Válđočáli guorahallat daid mekanismmaid, prosedyraid ja prográmmaid mat guske ON-vuogádaga álgoálmogiidda.⁵³ Geassemánu 5. b. 1996 čálii Válđočáli olmmošvuoigatvuođaveahkki buot ON-organisašuvnnaide, erenoamášdoaimmahagaide, guoskevaš ON-ossodagaide ja -lávdegottiide, lassin eará berošteaddji gaskariikkalaš organisašuvnnaid. Reivves lei jearahallanskovvi mas jearahallojuvvui daid mekanismmaid, prosedyraid ja prográmmaid birra, mat guske ON-vuogádaga álgoálmogiidda. Enet go 75 dakkár orgána bovdejuvvojedje buktit evttohusaid. Dan lassin son sáddii reivviid álgoálmotorganisašuvnnaide ja eará guoskevaš organisašuvnnaide. Sii bivdojedje maiddái buktit dieđuid ja evttohusaid guorahallamii. Jearahallanskovvi mii sáddejuvvui iešgudet ON-orgánaide ja gaskariikkalaš organisašuvnnaide, sisttisdoalai čuoovvovaš fáttáid:

49 Erica-Irene Daes ja Rodolfo Stavenhagen leigga dat guokte sorjjasmeahttuvuohta áššedovdi

50 Geahča García-Alix, siidu 58, supra vuollečujuhus 42

51 Geahča Sámiráđđi: *Written statement to the second workshop on a permanent forum for indigenous peoples*, UN Doc. HR/STGO/SEM/1997/CRP.3, paragrafa 5 ja 6

52 Eanet dieđuid nuppi seminára birra, geahča: Permanent Forum on Indigenous Issues: *Report of the Second Session* (New York miessemánu 12-23. b. 2003), UN Doc E/2003/43, E/C.19/2003/22

53 Geahča Válđočáli resolušuvnna 1995/157: *Programme of activities for the International Decade of the World's Indigenous People*, 97th plenary meeting, juovlamánu 21. b. 1995, UN doc: A/RES/50/157, paragrafa 8

- a) Álgoálbmogiid oppalaš oassálastin organisašuvdnii dahje orgána láhkaaddi čoahkkaneapmái.
- b) Erenoamáš čoahkkimat álgoálbmotáššiid birra
- c) Guorahallamat, policyplánat dahje siskáldas policyplánat ja álgoálbmogiidda guoski njuolggadusat
- d) Erenoamáš prográmmat ja prošeavttat álgoálbmogiid várás, ja
- e) Boahtteáiggi doaibmaplánat álgoálbmogiid várás

Guorahallan deattuhii áibbas čielgasit ahte álgoálbmogat leat šaddan dehálažžan mánnga ON-orgánii. Dan lassin ahte deattuhit dan barggu maid ON-orgánat ieža dahke, deattuhii maddái guorahallanraporta daid geatnegasvuodaid mat ledje čállojuvvon mánnga riikkaidgaskasaš konferánsasaid julggaštusain ja doaibmaprogrammain, bajimus dásis, mii čujuhii, muhtumin dárkilit, maid ráđdehusat ja riikkaidgaskasaš orgánat berrejedje dahkat. Dát konferánsat ledje:

- ONa konferánsa ovddideami ja birras várás (Rio de Janeiro, geassemánu 1992). Erenoamážit Agenda 21 julggaštusa kapihtal 26 «Recognizing and strengthening the role of indigenous people and their communities»;
- Wien-julggaštus ja dan doaibmaprogramma (Olmmošvuoigatvuodaid máilmikonferánsa, geassemánu 1993);
- Riikkaidgaskasaš konferánsa álbmogiid ja ovddideami birra (Kairo, čakčamánu 1994);
- Máilmmi njunuščoahkkinn sosiála ovddideami várás (Københámmán-julggaštus ja dan doaibmaprogramma, cuonománu 1995);
- Nissonolbmuid njealját máilmmi-konferánsa (Beijing- julggaštus ja dan prinsihppaprogramma, čakčamánu 1995);
- Habitat II (UN conference on Human Settlements, Istanbul, geassemánu 1996)

Guorahallanraporta deattasta ahte:

Dat ahte dál eai leat eambo álgoálbmogiidda guoski prográmmat ja prošeavttat maid Ovtastuvvan Našuvnnat (ja organisašuvnnat) čađahit ja plánejit, čájeha dušše dan čalbmáičuohcci dárbbui dakkár mekanismaide, mat sihkarastet dieđuid lonuhallama guoskevaš beliid ja berošteaddjiid gaskkas – ráđdehusaid, ON-vuogádaga ja álgoálbmogiid gaskkas jeavddalaččat.

Guorahallan celkkii dasto ahte eai baljo gávdnon ge riikkaidgaskasaččat dohkkehuvvon álgoálbmotvuoigatvuodaid njuolggadusat, vaikke vel muhtun ON-orgánat geavahedje ge ILO-konvenšuvnna nr. 169 ja ahte dat lei daid ráđdehusaid policyrámma, mat ledje dohkkehan konvenšuvnna (10 stáhta dalle go raporta almmuhuvvui). Muhto "ovddimusat" celkkii guorahallan ahte eai leat makkárgeme mekanismmat mat dagašedje álgoálbmogiidda vejolažžan oassálastit árjjalaččat ONa bargui:

Erenoamážit eai leat duodai Ovtastuvvan Našuvnnain makkárgeme mekanismmat mat addet nammaduvvon álgoálbmotorganisašuvnnaid dahje álgoálbmogiid áirasiidda vejolašvuoda fállat áššedovdiveahki ja oassálastit mearridanproseassaide. Eanaš diliin raporterejuvvo ahte ON-organisašuvnnat válljejit iežaset álgoálbmotorganisašuvnnaid ja áššedovdiid gaskkas.⁵⁴

Čujuhettiin Válđočoahkkima geatnegasvuodaide deattuha raporta man dehálaš dát lea:

Dán oktavuodas heive muittuhit Válđočoahkkima geatnegasvuoda searvvahit álgoálbmogiid ollásit ja beaktilit plánemii, čadaheapmái, ja daid prošeavttaid árvoštallamii, mat gusket sidjiide.⁵⁵ Dat dieđut maid iešguđet ON-organisašuvnnat juhket, eai mange láhkai oro čájeheamen ahte dál juo gávdnojit heivvolaš posedyrat mat vuhtiiváldet Válđočoahkkima geatnegasvuodaid.⁵⁶

⁵⁴ Geahča Válđočoálli raporta, paragrafa 165, supra vuollečujuhus 46

⁵⁵ Geahča Válđočoálli julggaštusa 1994/214: the International Decade of the World's Indigenous People, 17 February 1995, UN doc. A/RES/49/214

⁵⁶ Geahča Válđočoálli raporta, paragrafa 166, supra vuollečujuhus 46

Dát raporta Válđočállái, maid čállingoddi čálii,⁵⁷ lei hui dehálaš dáhpáhus Bistevaš foruma ásaheamis. Dat sihkastii eret buot eahpádusaid Bistevaš foruma dárbbu oktavuodas.

Riikkaidgaskasaš álgoálbmotkonferánsat

Oktanaga virggálaš ON-čoahkkimiiguin Bistevaš foruma ásaheami oktavuodas lágidišgohte álgoálbmotorganisašuvnnat iežaset konferánsaid. Guhtta riikkaidgaskasaš konferánsa lágiduvvojedje:

- Miessemánu 6-7 b. 1997 Temucos (Chiles)
- Njukčamánu 4-6 b. 1998 Kuna Yalas (Panamas)
- Čakčamánu 23-25 b. 1998 Indores (Indias)
- Ođđajagimánu 18-22 b. 1999 i Aursha (Tanzánias)
- 28-32 januar 2000 Chang Mais (Thaieatnamis) ja
- Árktalaš álgoálbmotjulggaštuskonferánsa juovlamánus 1998 Genèveš (Šveiccas)

Guovtti siva geažil dát čoahkkimat ja julggaštusat ledje dehálaččat. De vuos ožžo álgoálbmogat vejolašvuoda organiseret iežaset ja ovddidit strategiija ásaheit bistevaš foruma ONas. Dasto váikkuhedje konferánsa julggaštusat ja evttohusat ollu ONa almmolaš digaštallama. Julggaštusat válđojuvvojedje virggálaš dokumeantan ON-čoahkkimiidda ja biddjojuvvojedje mielddusin virggálaš ON-raporttaide. Julggaštusat ávžžuhedje ásaheit dakkár ON-orgána, mii sáhtii álgoálbmogiidda addit nu viiddes ja duohta váikkuhanfámu go vejolaš. Viddeš mandáhta, dásseárvosaš lahttuvuodaevtut álgoálbmogiidda ja ráđdehusaide ja alla sajádat ON-vuogádagas (ii fal vuolit dásis go njuolggá ECOSOC vuolde) ohcaluvvui ja sávaldat lei ahte álgoálbmotorganisašuvnnat Ráđdeaddi ECOSOC-stáhtusa haga galge beassat oassálastit áicajeaddjin sárdnun-vuoigatvuodain.

«Julggaštusat ávžžuhedje ásaheit dakkár ON-orgána, mii sáhtii álgoálbmogiidda addit nu viiddes ja duohta váikkuhanfámu go vejolaš»

Ad-hoc-bargojoavku

Cuonomanu 9 b. 1998 Københámma ja Santiago áššedovdisemináraid vuodul dohkkehii Olmmošvuoigatvuodakommišuvdna Resolušuvnna 1998/20 mii ásahtii nu gohčoduvvon Open-ended inter-sessional ad hoc working group mii galggai ráhkadit ja árvvoštallat evttohusa ahte ásaheit bistevaš foruma. Dát Ad-hoc-bargojoavku ávžžuhuvvui válđit vuhtii dien guovtti áššedovdijoavkku barggu ja buot eará bargguid ráđdehusain, ON-orgánain. Álgoálbmotorganisašuvnnain, WGIPas, ja lassin Olmmošvuoigatvuodaid allakommisseara rolla Riikkaidgaskasaš álgoálbmotlogijagi oktiordnejeaddjin. Mearriduvvui ahte bargojoavku galggai leat rabas seamma láchkai go WGIP Olmmošvuoigatvuodako mmišuvnna Resolušuvnna 1995/32 vuodul nu mo 4. paragrafas:

Bovde buot daid álgoálbmotorganisašuvnnaid main ii leat ráđdeaddi stáhtus Ekonomalaš ja sosiála ráđis (ECOSOC), ja mat háliidit searvat Bargojovkui.⁵⁸

Ad-hoc-bargojoavku doalai čoahkki-miiddis áigodagas guovvamánu 15-19 b. 1999. 44 ráđdehusa, vihtta ON-erenoamášdoaimmahaga, okta regionnalaš ON-orgána ja 54 álgoálbmotorganisašuvnna ja NGOa ledje ovddastuvvon. Čoahkkimat ledje hui beaktilat ja evttohedje forumii hui dárkilis mandáhta, lahttočoahkádusa ja bargguid. Dan lassin dat nannii bistevaš foruma ásaheami jurdaga. Ovdaolmmošraporterejeaddji čoahkkáigeassu lei ná:

Manjágo mánga jagi ledje buorit áigumušat ja abstrákta digaštallan, de nagodii dát bargojoavku evttohit konkrehta čuogáid

⁵⁷ Okta dain gii lea bargan hui árijjalaččat raportaevttohusain lea jurista John Bernard Henriksen, Guovdageainnu sápmelaš

⁵⁸ Geahča ECOSOC-resolušuvnna 1995/32, supra vuollečujuhus 40

ja gažaldagaid mat guske bistevas̄ foruma ásaheapmái. Lei čielggas ahte ođđa bistevas̄ ON-orgána ásaheamis ledje ollu teknikalaš, ruđalaš, organisatuvrralaš ja politihkalaš čuozausat. Bagojoavku nagodii čoavdit hui ollu dáin áššiin. Dan lassin nagodii bargojoavku buori muddui čoavdit eatnašiid dain eanemus áidnalunddot ja váddáseamos buncaraggáin. Bargojoavku ovdánii bures substansiálalaččat.⁵⁹

Ad-hoc-bargojoavkku vuosttaš čoahkkima positiivva bohtosiid vuodul mearridii Olmmošvuoigatvuodakommišuvdna ođasmahttit bargojoavkku mandáhta dainna jurdagiin ahte bargu galgai čadahuvvot ja raporta geigejuvvot, ovttain dahje eanet evttohusaiguin ásahit bistevas̄ foruma, kommišuvnnaid 56. čoahkkaneapmái.⁶⁰ Bargojoavku doalai 18 dievasčoahkkima áigodagas guovvamánu 14-23 b. 2000. Buohkanassii 315 olbmo oassálaste čoahkkimiidda, 47 ráđđehusa, golbma ON-erenoamášdoaimmahaga ja 59 álgoálbmotorganisašuvnna ja NGOa. Dát Ad-hoc-bargojoavkku loahpalaš čoahkkimat dagahedje ahte loahpas

nagodedje ollašuttit sávvojuvvon konsensusa eanaš vuoddoáššiin bistevas̄ foruma ásaheami oktavuodas.⁶¹

Bistevas̄ foruma ásaheapmi

Ad-hoc-bargojoavkku nuppi čoahkkima ovttamielalašvuoda vuodul doarjjui Dánska ráđđehus Álgoálbmotáššiid bistevas̄ foruma ásaheami Olmmošvuoigatvuodakommišuvnna 56. čoahkkimis. Cuonmánu 27. b. 2000 dohkkehuvvui Bistevas̄ foruma ásahearesolušuvdna ollislaččat 43 jienain, ii oktage vuostái ja ovccis eai jienastan.⁶² Suoidnemánu 28. b. 2000 mearridii Ekonomalaš ja sosiálalaš ráđđi (ECOSOC) dan 45. váldočoahkkimis oppalaš konsensusain ásahit Ovttastuvvan Našuvnnaid álgoálbmotáššiid bistevas̄ foruma.⁶³ Dát lei suorra historjjálaš beaivi buot máilmmi álgoálbmogiidda ja áibbas áidnalunddot dáhpáhus Ovttastuvvan Našuvnnaide. Váldočoahkkin dohkkehii ECOSOCa mearrádusa Millennium-čoahkkimis juovlamánu 2000, ja nu ásahii virggálaččat Ovttastuvvan Našuvnnaid álgoálbmotáššiid bistevas̄ foruma (UNPFII) ONii.⁶⁴

59 Geahča Open-ended Inter-sessional Ad hoc Working Group on a Permanent Forum for Indigenous Peoples in the United Nations system. First Report, njukčamánu 25. b. 1999, UN doc. E/CN.4/1999/83, paragrafa 29.

60 Geahča Olmmošvuoigatvuodakommišuvnna resolušuvnna 1999/52: A permanent forum for indigenous people in the United Nations system, chap. XV, 56th meeting, Genèvea cuonmánu 27. b. 1999, mearriduvvon jienasteami haga, gávdnui čakčamánu 14. b. 2004 dás: <http://www.hri.ca/fortherecord1999/documentation/commission/1999-52.htm>

61 Geahča Open-ended inter-sessional ad hoc working group on a permanent forum for indigenous people, Second Report, UN doc. E/CN.4/2000/86, njukčamánu 28. b. 2000.

62 Geahča Olmmošvuoigatvuodakommišuvnna resolušuvnna 2000/87: Establishment of a Permanent Forum on Indigenous Issues, draft resolution 3, cuonmánu 28 b. 2000, 68th meeting, adopted by a roll-call vote of 43 votes to none, with 9 abstentions UN doc. E/CN.4/RES/2000/8

63 Geahča Economic and Social Council Resolution 2000/22: Establishment of a Permanent Forum on Indigenous Issues, 45th plenary meeting, suoidnemánu 28. b. 2000, UN doc. E/RES/2000/22, gávdnui borgemánu 3. b. 2004 dás: [http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(Symbol\)/E.RES.2000.22.En?Opendocument](http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(Symbol)/E.RES.2000.22.En?Opendocument)

64 Geahča García-Alix, Lola. Indigenous Rights: red. IWGIA: The Indigenous World 2000-2001, Københáman: prenten IWGIA, 2001, siidu 450.

Mandáhta ja struktuvra

Mii fertet didoštít buot daid ONa doaimmaid, mat gusket álgoálbmotáššiide ja bargat koordineremiin. Dat han čuožžu báhpiriin. – ovddeš jodiheaddji Ole Henrik Magga

Bistevaš foruma čalbmáičuohcci áidnlundotvuohta lea ahte vuosttaš gearddi dan rájes go ILO šattai oassin ONas, de leat váldojuvvon mielde ON-orgána áššedovdin dakkár olbmot, mat eai leat ráddehuslahtut seamma dásis go ráddehuslahtut. Dábálaš njuolggadus lea ahte dušše stáhtat leat subjeavttat riikkaidgaskasaš lága mielde ja nu sáhttet dušše dat leat ON-orgána láhtut. Bistevaš foruma mandáhtas leat uhccán ráddjejumit. Dat galgá koordineret buot doaimmaid mat gusket olles ON-vuogádaga álgoálbmogiidda. Sis lea maid váldi čavggahit ráddehusaid. Bistevaš foruma nuppi čoahkkimis miessemánus 2003 válddii dalá ovdaolmmoš Ole Henrik Magga njuolggá oktavuoda Sihkkarvuodaráđiin ja ávžžuhii ráđi geavahit buot fámuidis bissehit dan veahkaválddi mii geavhuvvui Kongo álgoálbmogiid vuostái. Sihkkarvuodaráđdi giedahalai ášši ovttamanu ja čájehii nana signála máilbmái ahte Ovttastuvvan Našuvnnat, bajimus dásis, háliidedje bargat Bistevaš forumiin njuolggá. Bistevaš foruma stuorámuš gáržžideapmi lea uhca bušeahtaš. Dan lassin eai beasa lahtut jienastit. Ferte leat ovttamielalašvuohta ovdalgo mearrádus sáhtta dahkkojuvvot.

Lahttuvuohta

Ollu álgoálbmogat miehtá máilmmi leat dan rájes go Oaivámuš Chief Haude-

nosaunee Deskaheh galledii Álbottihtu (ja ollu dan ovdal), gáibidan dásseárvosaš stáhtusa ráddehusaiguin ja našuvnnaiguin. Ráddehusat leat 1850-logi rájes čuoččuhan ahte álgoálbmogat leat sin jurisdikšuvnna vuolde ja ahte dat fertejit leat sin autoritehta vuollásaččat.⁶⁵ Álgoálbmogiin leat álo leamaš veaháš eará oaidnu dan áššis. Dr. Ted Moses dadjá dán láhkai:

Mii álgoálbmogat leat rievduvvon – okta historjjá vearrámuš veardaguin. Min eatnamat – issoras stuorra eatnamat – váldojuvvojedje, mii rievduvvuimet, mii eat beassan šat iežamet birgejupmái, min álbmot ja min eatnamat rievduvvojedje. Min olbmot leat gillán jávkadeami ja álbogoddima dáid doahpágiid vearrámuš ja čielgaseamos mearkkašumis... Oppa máilbmi diehtá ahte dat sorjjasmeahttuvuohta, lobálašvuohta ja guovllulaš iešstivrejupmi man ala dát stáhtat leat vuodduvvon, leat biliduvvon ja áibbas vahágahttojuvvon daid eahperekálaš, eahpemorálalaš ja sorpmálaš gaskaomiid geažil maid geavahedje ásaiduvvat álgoálbmogiid eatnamiidda. Mo sáhttet suollagat lágaid bokte mearridit ja duođaštít ahte rievduvvon suolagálvu gullá sidjiide?⁶⁶

Álgoálbmogat háliidit hupmat iežaset ovddas (dávjá iežaset ráddehusaid vuostái) eai ge sii dábálaččat luohte ráddehusaidaset. Dán ráđjai leat álgoálbmogat dušše beassan ovdanbuktit oainneset doaresbealde – geahččin mat doškot giedaid ja čájehit vuostehágu. Go Bistevaš forum ásavuvvui, de lei vuosttaš gearddi ahte álgoálbmogat besse ON-

65 Geahča supra kapihttala 1.

66 Geahča Moses, Ted. *Renewal of the Nation: i red. Gudmundur Alfredson and Maria Stavropoulou: Justice Pending: Indigenous Peoples and Other Good Causes*, Hague: prenten Martinus Nijoff Publishers, 2002, siidu 60.

orgána lahttun seamma stáhtusiin go ráđdehusat. Ii ovttage eará ON-orgánas earret ILOa, leat dakkár lahtut mat eai leat ráđdehuslahttun.⁶⁷ ECOSOCa mearrádus suoidnemánu 28. b. 2000 lei duodas historjjálaš dáhpáhus. Resolušuvnna 2000/22 1. artihkal dadjá ná:

(ECOSOC) mearrida ásahit Ráđi (ECOSOC) vuollásaš orgánan álgoálbmotáššiid bistevas foruma, mas leat guhttanuppelot lahtu, gávccii ráđdehusaid ja Ráđi nammadan lahtu, ja gávccii Ráđi presideantta nammadan lahtu ráđđádallamiid vuodul Doaimmahagain ja guovlluláš joavkkuiguin sin oktii-ordnejeaddjiid bokte, viiddes ráđđádallamiid vuodul álgoálbmotorganisašuvnnaiguin, máilmmi álgoálbmogiid mánngabealatvuoda ja geográfalaš lávddu vuodul lassin daidda prinsihpaide ahte galgá leat rabasvuohtha, áhte álgoálbmogiin galgá leat ovddastanvejolašvuohtha ja ahte buot álgoálbmogiin galget leat seamma vejolašvuodát, ja maiddái siskkáldas proseassat go lea vuogas, ja báikkálaš álgoálbmotráđđádallanproseassat, oktan buot daid lahtuiguin geat oassálastet persovnnalaš návccaid vuodul sorjjasmeahttun álgoálbmotáššiid áššedovdin golmma jagi áigodahkii vejolašvuodain ođđasis válljejuvvot dahje ođđa nammademiin vel ovtta áigodahkii; Stáhtat, ON-orgánat, stáhtaidgaskasaš orgánisašuvnnat ja stáhtat main ii leat stáhtagullelašvuohtha (NGOat) sáhttet seamma eavttuid vuodul oassálastit áicajeaddjin daid dagaldumiid vuodul, maid Vuollekommišuvdna lea ásahan Álgoálbmogiid bargojovkui (WGIP) ovddidit ja suodjalit olmmošvuogatvuodaid.⁶⁸

Dehálaš lea mearkkašit ahte buot lahtut ležžet dal álgoálbmotlahttun vai ráđdehuslahttun, fertejit doaimmat iežaset persovnnalaš návccaid vuodul

sorjjasmeahttun áššedovdin. Bistevas forumis ii leat váldi ovddidit álgoálbmogiid beroštumiid dakkáražžan, muhto ferte leat nu bealatkeahhtá álgoálbmotáššiin go vejolaš. Forum fuolaha álgoálbmogiid viiddes oassálastima ii dušše lahttun seamma dásis go ráđdehuslahtut, muhto suovvá maiddái álgoálbmogiid oassálastit seamma eavttuid vuodul go dat mat WGIPas leat (mii mearkkaša ahte buot álgoálbmotorganisašuvnnat sáhttet oassálastit beroškeahhtá ECOSOC-ráđđádallanstáhtusis).⁶⁹ Váldočalli guorahallanraportta mielde lei WGIP čuovvolan mánnga álgoálbmogiid ovddidan evttohusa ja WGIP dovddaid álgoálbmogiid dili áibbas earaláhkai go mánnga eará ON-organisašuvnna. Muhto:

Informánttat dovde maiddái ahte WGIP attii ráđdehusaide eanet hupmanáiggi go álgoálbmotoassálastiide. Muhtumat dain geat jearahallojuvvojedje, dadje ahte WGIPa lahtut eai árvvusatnán sin ja ahte álgoálbmogat menddo dávjá bissehuvvojedje ovdalگو ledje geargan sárdumis.⁷⁰

Almmuhemiid ja sártniid lohku WGIP-čoahkkimiin ja Bistevas foruma čoahkkimiin dolkadjedje. Čoahkkimiid jodiheadji ferte stivret áiggi hui garrasit ja ferte dávjá bissehit sin geat eai nagot dovddahit oainnuideaset mearreáiggis. Go álgoálbmotorganisašuvnnat ieža leat nammadan gávccii lahtu Bistevas foruma lahtuin ja dálá ovdaolmmoš lea álgoálbmotnissonolmmoš, de lea várra nu ahte lea álkit daidda álgoálbmot-sárdnideaddjiide, geat bissehuvvojit, dohkkehit dan ja lea álkit sidjiide luohttit lahtuid árvoštallannávccaide.

Nammadanproseassa

Vaikke vel Resolušuvdna 2000/22 čujuha ge dakkár nammadeapmái álgoálbmotlahtuid nammadeami oktavuodas, mii lea vuoddu-

67 Geahča supra kapihttala International Labour Organisation birra

68 Geahča ECOSOC Resolušjon 2000/22, artikkel 1, supra vuollečujuhus 63

69 Geahča supra kapihttala WGIP birra kapihttalis 1

70 Geahča Report of the Secretary-General: Review of the existing mechanisms, procedures and programmes within the United Nations concerning indigenous people, skábmamánu 14. b. 1996, UN doc. A/51/493, paragrafa 138, gávdnu suoidnemánu 27. b. 2004 dás: [http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(Symbol\)/A.51.493.En?Opendocument](http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(Symbol)/A.51.493.En?Opendocument)

duvvon viides ráđđádallanprosessii ECOSOC presideantta ja álgoálbmotorganisašuvnnaid gaskkas, de dat ii válddahala mange láhkai maid oaivvilduvvo "viiddes ráđđádallamiin". Álgoálbmotorganisašuvnna leat deattuhan ahte áidna vuohki sihkkarastit "viiddes ráđđádallama", lea dakkár regiovnnalaš ráđđádallanproseassaid bokte, maid álgoálbmogat ieža lágidit. Dan láhkai sáhttet álgoálbmogat deaivvadit ja jukset konsensusa buoremus álgoálbmot-evttoahasaid dáfus. 2001 dolle mánga álgoálbmotorganisašuvnna iešguđet čeahkkiimiid ECOSOCa presideanttain ja dalá olmmošvuoigatvuođaid allakomisearain, Mary Robinsonain, das mo nammadanproseassat galge lágiduvvot. Beroškeahtá váilevaš ruhtadeamis prosessii ášahedje dat álgoálbmotorganisašuvnna, mat ledje árjjalepmosit rahčan Bistevaš foruma ášahemiin, regiovnnalaš lávdegottiid mat lágidedje regiovnnalaš ráđđádallamiid Asias, Gaska-Amerihkás, Máttá-Amerihkás, Ruoššas, Jaskesmearrasulluin ja árktalaš regiovnnas. ECOSOCa válđočoahkkimis Genèveš, suoidnemánu 2-27 b. mearridii ECOSOC ahte gávccii álgoálbmot áššedovdi galge almmuhuvvot ovda juovlamánu 15. b. 2001. Sii mearridedje maiddái ahte vuosttaš čeahkin galgai dollojuvvo New Yorkis miessemánu 13-24 b. 2002.⁷¹ Presideanta ii nammadan buot regiovnnalaš álgoálbmotráđđádallamiid evttoahasaid. Muhto guhtta dain gávccii áirasiin ledje nammaduvvon regiovnnalaš álgoálbmotráđđádallamiid vuođul. Dán sáhtta geahččat álgoálbmotvuoigatvuođaid doahkkeheapmin nammadit iežaset áššedovdiid.⁷² Regiovnnalaš konferánssaid álgoálbmogat mearridedje árrat juo muhtun eavttuid iežaset áššedovdiid várás. Áššedovdit galge hupmat iežaset álgoálbmotgiela, sii galge leat bajásgessojuvvon álgoálbmotkultuvrras ja sis galge leat ollu vásihusat álgoálbmotpolitihkas, áinnais riikkaidgaskasaš dásis. Ráđdehusat eai

mearridan eavttuid iežaset evttoahasaid várás.⁷³

Bistevaš foruma hierárkalaš sajusteapmi

Bistevaš forum sajustuvvui hui bajás ON-vuogádahkii – njuolggá ECOSOCa vuollái. WGIP lea dat organisašuvdna mii sulastahtta Bistevaš foruma eanemusat álgoálbmot oassálasitma dáfus. Muhto dat lea sajustuvvon ON-vuogádaga buot vuolimus dássái ja lea ge guhkin eret Válđočoahkkimis. Manŋágo álgoálbmotjienat leat mohkiid bokte mannan buot hálddašandásiid čađa, muddejuvvon ja heivehuvvon, de lea uhccán báhcán das maid álgoálbmogat ieža jurddašit. WGIPii eai oassálastte álgoálbmogat ieža dakkár lahttun, mas lea mearridanváldi, ja sin jietna lea vuosttaš sillejuvvon WGIPa lahtuid čađa, de Vuollekommišuvnna, Olmmošvuoigatvuođakommišuvnna, ECOSOCa ja loahpas Válđočoahkkima lahtuid čađa. Bistevaš forum raportere njuolggá ECOSOCii, juoga mii uhcida ráđdehussilliid mealgadit. Dan dáfus lea ollu stuorát vejolašvuohta das ahte dat áššit main álgoálbmogat beroštit, ja sin jienat, jovdet gitta Válđočoahkkimii.

Mandáhta

Álgoálbmogiid sávaldagaid mielde Foruma ášahanproseassas šattai mandáhta hui viiddis. Resolušuvnna 2000/22 artihkkalat guokte ja gávccii mitalit Bistevaš foruma geatnegasvuođaid birra ja deattuhit ahte ECOSOC:

2. Mearrida maiddái ahte álgoálbmotáššiid Bistevaš forum galgá doaimmat Ráđi ráđdeaddi orgánan dainna mandáhtain ahte digaštallat álgoálbmotáššiid Ráđi mandáhtain vuođđuduvvon ekonomalaš ja sosiála ovddideapmái, kultuvrii, birrasii, ohppui, dearvvašvuhtii ja olmmošvuoigatvuođaide, ja dan dáfus galgá Bistevaš forum:

71 Eanet dieđuid ECOSOCa mearrádusa birra Genèveš, suoidnemánu 2001, Geahča: UN Press Release Geahča: First Permanent Forum on Indigenous Issues to meet in New York in May 2002, UN doc. ECOSOC/5991, PI/1368

72 Geahča: García-Alix, Lola. The Permanent Forum on Indigenous Issues, København: prenten IWGIA i 2003, siidu 63-65.

73 Geahča: Lille, Hadi Khosravi. The United Nations Permanent Forum on Indigenous Issues, Master dissertation, Norwegian Centre for Human Rights, University of Oslo, čakčamánu 15. b. 2004, siidu 38.

- (a) Ovddidit áššedovdiráđiid ja ávžžuhusaid álgoálbmotássiin Ráđđái lassin prográmmide, foanddaide ja Ovtastuvvan Našuvnnaid vuollásaš doaimmahagaide, Ráđi bokte;
- (b) Ovddidit dihtomielalašvuoda ja ovddidit buot daid doaimmaid integrerema ja kooridinerema, mat gusket álgoálbmotássiide Ovtastuvvan Našuvnnaid vuogádagas;
- (c) Ráhkkanahhtit ja juohkit dieđuid álgoálbmotássiid birra.
8. Mearrida maiddá, ahte go Bistevaš forum lea ásahuvvon ja lea doallan vuosttaš, jahkásaš čoahkkima, de dat galgá guorahallat ja árvoštallat, dievaslaš rabasvuodain beroškeahhtá bohtosis, buot Ovtastuvvan Našuvnnaid mekanismmaid, dagaldumiid ja prográmmaid mat gusket álgoálbmotássiide, oktan Álgoálbmogiid bargajoavkuin (WGIP), dainna ulbmiliin ahte beavttálmahttit doaimmaid, eastadit duppálbarggu ja latnjalasbarggu ja ovddidit beavttálmahttima.⁷⁴

Bistevaš forum lea vuosttažettiin ECOSOCa ráđdeaddi orgána, muhto dat galgá maiddá *ovddidit dihtomielalašvuoda ja ovddidit buot daid doaimmaid integrerema ja kooridinerema, mat čatnasit Ovtastuvvan Našuvnnaid vuogádaga álgoálbmotássiide*.⁷⁵ Mandáhta dadjá ahte Forum galgá digaštallat *ekonomalaš ja sosiála ovddideami, kulturvrra, birrasa, ohpahusa, dearvvašvuoda ja olmmošvuoigatvuodaid*.⁷⁶ Muhto ii leat válddahalloyuvvon mo galgá digaštallat olmmošvuoigatvuodaid dahje guđe rolla das berrešii leat eará ássiid ektui. Bistevaš forumii addojuvvo váldi bidjat ođđa standárddaid riikkaidgaskasaš lágain, muhto lea erenoamážit jerrojuvvon odasmahttit WGIPa barggu, *dainna ullbmiliin ahte beavttálmahttit doaimmaid, eastadit duppálbarggu ja latnjalas barggu ja ovddidit beavttálmahttima*. Stuoramus erohusa

WGIPa ja Bistevaš foruma gaskkas lea ahte WGIPas lea váldi bidjat ođđa standárddaid riikkaidgaskasaš olmmošvuoigatvuodalága ide.⁷⁷

Bistevaš foruma kooridinerenrolla

ECOSOCa Resolušuvna 2000/22

artihkkalis 2 (b) čuožžu ahte Forum galgá:

Ovddidit dihtomielalašvuoda ja ovddidit buot daid doaimmaid integrerema ja kooridinerema, mat gusket álgoálbmotássiide Ovtastuvvan Našuvnnaid vuogádagas.

Dás ii leat olus sáhka ráđdeaddimis. Dát lea vuosttažettiin stivrejeaddji jodiheaddjiovddasvástádus. Čielga sániiguin dát mearkkaša ahte Bistevaš forumas lea ovddasvástádus buot daid ON-vuogádaga doaimmain, mat gusket álgoálbmotássiide, ja galgá dárkkistit ja kooridineret daid. Dan lassin dat galgá ovddidit dihtomielalašvuoda – juoga mii mearkkaša ahte sii galget oazžut buot daid eará ON-orgánaid, main lea guoskevaš mandáhta, ovddidit policy álgoálbmogiid várás ja raporteret doaimmaid Bistevaš forumii. Dát bidjá Bistevaš forumii issoras stuorra ovddasvástádusa. Ovddes ovdaolbmo Ole Henrik Magga mielde:

Teorehtalaččat mii fertet diđoštut buot daid ONa doaimmaid, mat gusket álgoálbmotássiide ja bargat kooridineremiin. Dat han čuožžu báhpáris, muhto dán rádjai mii leat dušše nagodan oazžut oktagaslaš ON-organisašuvnnaid čalmmustahttit álgoálbmotássiid eanet. Mii eat leat nagodan váikkuhit ovtasbarggu vuos olus. Inter-Agency Support Group for Permanent forum leat mii nagodan kooridineret doaimmaid veaháš. Muht dat deháleamos maid mii dál dahkat kooridinerema ektui, lea ahte mii addit iešguđet ON-orgánaid, mat barget álgoálbmotássiiguin, vejolašvuoda čoahkkanit ja digaštallat gaskaneaset juohke jagi.⁷⁸

74 Geahča Resolušjon 2000/22 paragrafa 2 ja 8, supra vuollečujuhus 63.

75 Geahča boahte bajilčállaga kooridinerema birra, infra siidu ?

76 Geahča boahte kapihttala olmmošvuoigatvuodaid birra, infra siidu?

77 Geahča manjimus kapihttala WGIP birra, infra siidu?

78 Geahča mu Masterbarggu siidu 40, supra vuollečujuhus 73

Bistevaš forum gohčču čoahkkái ja čohkke buot daid ON-orgánaid ja organisašuvnnaid áirasiid, geain lea váldi mas sáhtta leat mearkkašupmi álgoálbmogiid eallimii. Dat ON-orgánat mat barget dihtomielalaččat álgoálbmotáššiiguin (UNESCO, UNDP, WHO, WIPO, Máilmmibánku, ILO, OHCHR, WGIP ja Erenoamášdieđiheadji, jna) ovddidit bargguset Bistevaš foruma lahtuide ja badjel 1000 álgoálbmotjodiheadji ja álgoálbmotorganisašuvnnaid áirasiidda miehtá máilmmi. Jus raporta geahččala hervet duohtavuoda dahje jus sin bargu ii leat doarvái buorre, de dat moitojuvvo garrasit. Ii leat ávki ovdanbidjat čáppa deadjogihppagiid, čáppa govaid ja čáppa sániid Bistevaš forumii, go sii, geaidda ášši guoská njuolggá, dahje geaidda bargu teroijas guoská, čohkkájit doppe ieža ja sáhttet buktit mearkkašumiid rapportaide. Buot máilmmi álgoálbmotjodiheadjiid ja álgoálbmotáirasiid oainnut čujuhit bures ON-organisašuvnnaide mo sin bargu váikkuha álgoálbmogiid duohta eallima. Dat buktá báikegottiid iežaset olbmuid njulggá ONii – ii dušše rapportaid ja statihtikkaid bokte. Jus muhtun ON-orgána bargu lea erenoamáš buorre ja adnojuvvo árvvus, de dat geavhuvvo buorrin ovdamarkan nu ahte váikkuha eará ON-orgánaid mat eai leat seamma čeahpit. Inter-Agency Support Group (IASG) lea joavku mas leat 27 iešguđet ON-organisašuvnna áirasat. Sii adnojuvvojit leat Bistevaš foruma “skihpárin”. Sin doaibma lea veahkehit Bistevaš foruma ovddidit dihtomielalašvuoda das ahte koordineret doaimmaid mat čatnasit ON-vuogádaga álgoálbmotáššiide. Ja sii galget addit Bistevaš forumii buriid ráđiid. Juohke jagi go Bistevaš forum čoahkkana, de sis lea sierra čoahkkimat Bistevaš foruma lahtuiguin boahhtevaš strategijaid birra.⁷⁹

Mearridanprosedyrat

Dat mo Bistevaš forum dahká mearradusaidis, lea hui dehálaš danne go dat

mearrida rájá daidda áššiide main sii sáhttet mearridit beaktilit. Ja go lea stuorra sierramielalašvuolta ráđđehusaid ja álgoálbmogiid gaskkas muhtun dehálaš surggiin, de leat mearridannjuolggadusat hui dehálaččat. ECOSOCa resolušuvnna 2000/22 artihkkala golmma mandáhtas čuožžu ná:

Viidáseappot mearriduvvon ahte Bistevaš forum galgá dohkkehit geavahuvvon Ráđi vuollásaš orgánaid prosedyraid njuolggadusaid, jus Ráđđi ii leat mearridan eará; konsensusprinsihppa galgá stivret Bistevaš foruma barggu.⁸⁰

Bistevaš forum ii atte makkárge friijavuoda mearridit jienastemiid vuodul. Buot lahtut galget leat ovttamielalaččat buot mearrádusain mat dahkkojuvvojit konsensusprinsihpa vuodul.

Čoahkkimat ja rapportat

Bistevaš forum čoahkkana oktii jagis logi beaivvi háválassii. Eanet go 1,200 áirasa oassálaste Bistevaš foruma njealját čoahkkimii miessemánu 16-27 b. 2005. Dát lea rámálmás čoahkkin mii lea sturron nu ahte dál lea šaddan okta dain áibbas stuorámus jahkásaš dáhpáhusain ONa váldosuojis New Yorkis. Bistevaš foruma mandáhta mielde sii eai dárbbas čoahkkanit New Yorkis. Sii sáhttet čoahkkanit Genèveš dahje áibbas eará sajis jus sii dan háliidit. Resolušuvnna 2000/22 njealját artihkal:

Mearrida ahte Bistevaš forum galgá doallat jahkásaš čoahkkima logi bargobeavvi Ovtastuvvon Našuvnnaid kantuvrras Genèveš dahje Ovtastuvvon Našuvnnaid váldosuojis dahje eará sajis maid Bistevaš forum mearrida vuhtiiválddidettiin Ovtastuvvon Našuvnnaid mearidan rudalaš njuolggadusaid ja lánkaásahusaid.⁸¹

Logi beaivvi maŋŋá válđočoahkkimiid, erenoamáš strategijačoahkkimiid,

79 Ollislaš liista buot IASGa lahtuin ja eanet dieđut gávdnojedje guovvamánu 25. b. 2006 dás: <http://www.un.org/esa/socdev/unpfi/en/iasg.html>

80 Resolušuvdna 2000/22, paragrafa 3, supra vuollečujuhus 63.

81 Resolušuvdna 2000/22, paragrafa 4, supra vuollečujuhus 63.

workshopaid, lunšačoahkkimiid, mállás-čoahkkimiid, feaskkirčoahkkimiid, rohkosčoahkkimiid ja iešguđetlágan eará čoahkkanemiid, čoahkkejit Bistevaš foruma lahtut dieđuid, čoahkkájit sierra ja ráđđádallet gittačoahkkimiin ja buvttadit loahpas raportta ECOSOCii. Bistevaš foruma Erenoamášdieđiheadj ráhkada raportaevttohusa. Dát raporta juhkkovuvvu buot guoskevaš ON-orgánaide. Resolušuvdna 2000/22 dadjá čuovvovačča raportta birra:

Mearrida maiddái ahte Bistevaš forum galgá addit jahkásaš raportta Ráđđái ieža doaimmaid birra, oktan vejolaš rávvagiiguin mat galget dohkkehuvvot; raporta galgá juhkkovuvvot guoskevar Ovtastuvvon Našuvnnaid orgánaide, foandaide, programmaide ja doaimahagaide raidun, inter-alia, ovddidit digaštallama álgoálbmotáššiid birra Ovtastuvvon Našuvnnaid vuogádagas.⁸²

Ruhtadeapmi

Bistevaš forum ruhtaduvvo ONa dábálaš bušehta ja eaktodáhtolaš doarjagiid bokte. Mandáhta artihkal 6 dadjá:

Mearrida viidáseappot ahte Bistevaš foruma ruhtadeapmi galgá addojuvvot daid resurssaid bokte mat gávdnojit Ovtastuvvon Našuvnnaid dábálaš bušehtas, ja dan erenoamášdoaimahagaid bokte ja vel eaktodáhtolaš skeanjkkaid bokte.

Go Bistevaš forum áhahuvvui guovtti bušehtaáigodaga gaskkas, de ii lean oktage poasta várrejuvvon Bistevaš foruma vuosttaš čoahkkimii. Čállingoddi ii sáhttán áhahuvvot go váillui ruhtadeapmi ja uhccán ruhta dagahii maiddái váttisin ráhkadit bargoplána. Áidna ruđat maid ON attii, lei dat mii lei áibbas dárbbaslaš vai sáhtii čadahit vuosttaš čoahkkima. Go vel ovdaolmmoš ieš ge, Ole Henrik

Magga, ii ožžon bálkká ja fertii bargat eaktodáhtolaččat, mii geavatlaččat mearkkašii ahte Sámi allaskuvla Guovda-geainnus, gos son lei professorvirggis, fertii bálkáhít su barggu ONas.⁸³ Dál lea bušehta bokte čállingoddi ruhtaduvvon ja bušehtas lea ruhta ovtta jahkásaš čoahkkima ráhkkanepmái ja čadaheapmái. Dan lassin lea Válđočoahkkin ásahan eaktodáhtolaš foandda ruhtadit daid doaimabijuid čadaheami, maid Bistevaš forum lea evttohan ECOSOCa bokte.⁸⁴ Mearkkašanveara lea ahte ONas maiddái lea *Eaktodáhtolaš foanda álgoálbmogiid várás* várrejuvvon dasa ahte ruhtadit álgoálbmogiid oassálastima WGIPas. Juovlamánus 2001 mearridii Válđočoahkkin ahte dát foanda maiddái galggai ruhtadit álgoálbmogiid oassálastima Bistevaš forumii.⁸⁵ Dattetge eai leat ruđat ruhtadit álgoálbmogiid regiovnnalaš ráđđádallanproseassaid lágideami nammadit odđa lahtuid Bistevaš forumii. Eai ge leat várrejuvvon ruđat dasa ahte lahtut sáhttet fitnat oahppomátkkiin dahje lágidit čoahkkimiid álgoálbmogiiguin miehtá máilmmi doppe gos sii leat. Ii ge Bistevaš forumas leat ráđdi ruhtadit dakkár vuollásaš lávdegottiid ásaheami, mat sáhttet bargat dárkileappot dan issoras stuorra mandáhta erenoamáš áššiiguin.

Čállingoddi

Čállingoddi áhahuvvui guovvamánu 27. b. 2003 *Ekonomiija ja sosiála fáttáid seksuvvna Sosiála policy ja ovddideami ossodaga* vuollásažžan⁸⁶, ja oáčču gaskaboddasaš bargoveaga njeljiin fitnolaš ja guvttiin hálddahušlaš virggiin. Mánge álgoálbmotáirasa leat ohpihii ákkastan ahte stuorra oassi čállingottis berrejit leat fitnolaš álgoálbmogat ja jodiheadji berre gullat álgoálbmogii. Nu ii leat dáhpáhuvvan – dušše bargoveaga raportačállis lea álgoálbmotduogáš. ON očču ohcamiid direktvevavgái ollu álgoálbmogiidda gulli olbmui geain lei hui alla gelbbolašvuhta,

82 Resolušuvdna 2000/22, paragrafa 5, supra vuollečujuhus 63.

83 Geahča mitt intervju med Mr. John Bernard Henriksen i min Masteroppgave, siidu 42, supra vuollečujuhus 73. Geahča maiddái García-Alix siidu 66, supra vuollečujuhus 42.

84 Geahča General Assembly resolution 2003/553: *Voluntary Fund for the Participation of Indigenous Peoples*, juovlamánu 23. b. 2003, dan 57. válđochoahkkimis, UN doc. A/57/553

85 Geahča García-Alix, siidu 95, supra vuollečujuhus 42.

86 Eangasgillii: Division for Social Policy and Development, Department of Economic and Social Affairs

earret eará John Bernard Henriksenis, muhto siskkáldas virgáibidjanprosedyraid geažil sii eai beassan virgái.⁸⁷ Buohhtahttima dihtii livččii áibbas dohkketmeahttun ahte ONa nissonolbmuid ovddidanfoandda (UNIFEMa) čállingottis livčče eanaš almmáiolbmot ja dan lassin ahte jodiheaddji livččii almmáiolmmoš. Čállingottis lea hui viiddes mandáhta. Vuosttažettiin dat galgá fuolahit ollu veahki ja doarjaga Forumii vai dat galgá nákcet čadahit daid doaimmaid mat dasa leat biddjojuvvon mandáhta bokte. Dasa gullet:

- ON-vuogádaga evttohusaid koordineret Foruma bargoprográmmii.
- Jodihit *Intradepartmental Task Force* under *Department of Economic and Social Affairs for Forumet*.
- Sii galget ovddastit Foruma ja bealuštit dan policy ONa prográmmacealkámuš orgánaid, doaimmahagaid ja foanddaid ektui
- Veahkehit ja doarjut Foruma Inter-Agency Support Groupa ovdaolbmo ja oččodit álgoálbmotáššiid ONa stáhtaidgaskasaš orgánide ja eará orgánide.
- Vástidit gažaldagaide ja ráđđádallat iešgudet lahttostáhtaiguin, álgoálbmot organisašuvnnaiguin, akademiijaiguin ja earáiguin čadahan dihtii Foruma bargoprográmma.
- Álggahit doaimmaid vai eahpestáhtalaš organisašuvnnaid (NGOid), mediaid, akademiijaid ja muđui miehtámáilmmi siviilaservodaga dihtomielalašvuhta buorrána álgoálbmotáššiid birra.
- Ja sii galget hálddašit Foruma Eaktodáhtolaš foandda.

Go ONa Váldočálii čállingoddi jerrojuvvui guorahallat makkár mekanismmat ONas leat álgoálbmogiid oassálastima várás, de ii lean Kofi Annan ieš gii dan čálii. Dan dagai álgoálbmotolmmoš John Bernard Henriksen. Henriksen lei maid son guhte ovddidii jurdaga ja čálii

evttohusa ahte ásahtit álgoálbmogiid olmmošvuogiatvuodaid Erenoamáš-dieđiheaddji (Rodolfo Stavenhagen). Su váikkuhanfápmu čájeha duodas man dehálaš lea álgoálbmotolmmoš čállingottis.⁸⁸

Váldočoahkkimat

Vuosttaš váldočoahkkin dollojuvvui New Yorkis miessemánu 13. b. rájes 24. b. rádjai 2002. Lahtuide lassin oassálaste lagabui 900 áicajeaddji ráđđehusaid, ON-orgánaid, álgoálbmotorganisašuvnnaid ja eará NGOid ovddasteaddjin. Foruma lahtut välljejedje professor Ole Henrik Magga Bistevaš foruma vuosttaš presideantan. Wilton Littlechild välljejuvvui earenoamášdieđiheaddjin (čállin). Vuosttaš čoahkkima váldofokus lei čállingotti ásaheami dárbu ja oažžut ONa buoridit Bistevaš foruma ruđalaš dili. Dieđuid čohkken ON-vuogádagas maiddái vuoruhuvvui ovddidan dihtii álgoálbmotáššiid barggu koordinerema. Bistevaš forum evttohui maiddái ahte ON-preanttus máilmmi álgoálbmogiid stáhtusa birra galggai almmuhuvvot juohke jagi.⁸⁹

Ovttasbargu Sihkarvuodaráđiin

Bistevaš foruma nubbi váldočoahkkin dollojuvvui New Yorkis miessemánu 12. b. rájes 23. b. 2003 rádjai. Čoahkkima fáddán lei "álgoálbmogiid mánát ja nuorat". Ollu iešsorbmemat ja jugešvuhta ja vuollegis oahppu leat dábálaš váttisvuodát álgoálbmotnuoraid gaskkas miehtá máilmmi. Dan lassin biddjojuvvojedje Bistevaš foruma ovdii hui duodalaš olmmošvuogiatvuodaid rihkkumat miehtá máilmmi, nugo joavkogoddimat, soahteveagaid systemáhtalaš rihpamat, bággebarggut, šlávavuodát, viiddes jávkanáššit ja biinnideamit. Bistevaš forum ii sáhte maidege dahkat dáid raporttaiguin earret dan ahte daid doalvut viidáseappot eará ON-orgánaide. Eanemus hirpmástuhtti raporta bodií Kongos Afrihkas. Mr. Makelo gii ovddastii Pygmeaid Kongos, dajai ahte sii eai

87 Geahča intervju med John Bernard Henriksen i min masteroppgave, siidu 43, supra vuollečujuhus 73.

88 Geahča jearahallama Henrikseniin mu masterbarggus, siidu 44, supra vuollečujuhus 73.

89 Eanet dieđut vuosttaš čoahkkima birra, geahča: Permanent Forum on Indigenous Issues: *Report of the first session* (New York 13-24 May 2002), UN doc. E/2002/43/Rev.1, E/CN.19/2002/3/Rev.1

*«Dat suodjalusveagaid lahtut mat
čadahedje dákkár systemáhtalaš
olmmošborrana, navde ahte sii ožžo
noaidefámuid go borre nu gohčoduvvon
Bambuti-álbmoga bierggu»*

lean goassege ovdal vásihan nu ollu surgadis baluid go dan maid sii dálá Kongos fertejedje gierdat. Sohteveagat bivde Mambasa pygmeaid Ituri guovllus ja borre sin dego sii livčče fuođđut. Dat suodjalusveagaid lahtut mat čadahedje dákkár systemáhtalaš olmmošborrana, navde ahte sii ožžo noaidefámuid go borre nu gohčoduvvon Bambuti-álbmoga bierggu. Mr. Makelo mielde dán lágan selektiiva olmmošborran mii dušše čuoza Bambuti-álbmogii, mearkkašii seamma go álbmotgoddin. Bistevaš forumii mitaluvvui ahte Kongo álgoálbmotovddasteaddji lei boahtán ONii bivdit veahki dan bále go lei doavva.⁹⁰ Dát dilli gáibidii johtilis ja gaskkahis doaimmaheami. Vaikke vel ii leat ge mihkkege mandáhtas mii dan erenoamážit suovvá, de válddii ovdaolmmoš Ole Henrik Magga njuolggá oktavuoda ONa Sihkkarvuodaráđi presideanttain. Son bivddii čeahkkima Kongo álgoálbmoga dili birra ja ávžžuhii Sihkkarvuodaráđi dahkat buot maid sii nagodedje bissehit veahkaválddi. Sihkkarvuodaráđi reagerii dalán Magga ávžžuhussii ja attii dakko bokte garra signála das ahte Ovtastuvvan Našuvnnat, bajimus dásis, ledje mielas njuolggá ovtasbargat Bistevaš forumiin. Vaikke vel mandáhta ii daja maidege njuolggá dakkár oktavuoda birra Sihkkarvuodaráđiin, de ii leat mihkkege mandáhtas mii dan caggá. Dát lei issoras stuorra vuoitu Bistevaš forumii mii čujuhii sihke Bistevaš foruma lahtuide ja earáide man issoras stuorra vejolašvuodat Bistevaš forumis leat.

Álgoálbmotnissonat

Goalmmát čeahkkin lei New Yorkis gaskal miessemánu 10. ja 21. b.

2004. Čeahkkima fáddán lei ”álgo-álbmotnissonat”. Badjel 1000 NGOa ovddasteaddji, akademeihkara ja eará siviilaservodatovddasteaddji oassálaste ja stuorra oassi ledje nissonolbmot. 68 lahttostáhta ledje ovddastuvvon, oktan Poavastuoluin. Dan lassin oassálaste 33 ON-orgána ja eará stáhtaidgaskasaš ovtadaga. Forum loahpahuvvui maŋŋá 42 nu gohčoduvvon ”side-events” (iešgudelágan čeahkkimiid, konferánsaid ja strategiijačeahkkimiid), oktan riikkaidgaskasaš ruhtafoandačeahkkima Forum ruhtadeami oktavuodas. Dan lassin dollojuvvojedje guokte oahppočeahkkima álgoálbmotovddasteaddjiid várás ovdalgo váldočeahkkin álggahuvvui. Dát konferánsa almmustahtii, erenoamážit nissonolbmuid jienaid geažil, sodiid ja riiduid duodalaš váikkuhusaid álgoálbmotservodagaide ja dárbbu ulbmillaš oassálastimii ja jitnii riidočoavdin- ja ráfihuksenbarguin. Veahkaváldi álgoálbmotnissoniid vuostái lea duodalaš váttisvuohta miehtá máilmmi – ja maiddá sohteveagaid systemáhtalaš rihpan, veahkaváldin ruovttus ja sohka-bealálaš illasteapmi. Dan lassin gullet trafficking, bágobargan ja šlávagávpi duodaleamos váttisvuođaide. Bistevaš forum čálii ja mearridii buohkanassii guoktnuppelohkái siiddu fáttá birra oktan rávvagiiguin ja ávžžuhusaiguin 20 sierranas ON-orgánii.⁹¹

Duhátjagimihtomearit

1200 oassálasti, 68 lahttostáhta oktan Poavastuoluin, lassin 30 ON-orgánaii ja eará stáhtaidgaskasaš ovtadahkii, oassálaste čeahkkaneapmái. Áššelisttus lei vearrámus geafivuoda jávkadeapmi Duhátjagimihtomearrin nummir okta ja vuodđoohpahus buohkaide nummir guokte. Bistevaš forum deattuhii ávžžuhusainis olmmošvuoigatvuoda ovdidanlahkoneami lassin dievaslaš ja beaktilis álgoálbmotoassálastima go dat duhátjagimihtomeari prográmmat galge hábmejuvvot, čadahuvvot ja

⁹⁰ Eanet dieđuid olmmošborrana birra Kongos, geahča: UN Press Briefing: Press Conference by Indigenous Peoples of Democratic Republic of Congo, miessemánu 21. b. 2003, gávdnui guovvamánu 26. b. 2006 dás: <http://www.un.org/news/briefings/docs/2003/indigenousDRCpc.doc.htm>

⁹¹ Eanet dieđuid goalmmát váldočeahkkima birra, geahča: Permanent Forum on Indigenous Issues, *Report of the third session* (New York miessemánu 10-21. b., 2004), UN Doc. E/2004/43, E/C.19/2004/23

gozihuvvot, main lea njuolgga dahje eahpenjuolgga váikkuhs álgoálbmogiidda. Foruma ráva ráđdehusaide lei ahte našuvnnalaš geafivuodauhcidanplánat fertejit dohkkehit álgoálbmogiid vuoigatvuodaid eatnamiidda, vuvddiide ja mearra- ja eará resurssaide. Bistevaš forum ávžžuhii maiddá ahte álgoálbmotservodagat fertejedje beassat leat mielde mearrideamen mánáideaset oahpahusa oktavuodas. Eatnigiella ferte leat váldogiellan oahpahusas ja oahpahusriikka almmolaš álbmotgiella fas ferte fálojuvvot nubbigiellan. Stáhtat fertejit

fihttet ahte isolašuvdna lea stuorra váttisvuohta mii eastada ollu álgoálbmogiid geavaheames oahppovuogitvuodaid easet. Stáhtat maid ávžžuhuvvojedje váimmolaččat ođasmahttit našuvnnalaš oahppomearregirjiid ja teakstagirjiid jávkadan dihtii buotlágan kulturvealahemiid ja -ovdagáttuid, ja buoridan dihtii máhtu álgoálbmotkultuvrraid birra. Vidát váldočoahkkin lágiduvvo New Yorkis miessemánu 15-16 b. 2006 rájes. Dán čoahkkaneami fáddán lea nuppi gearddi Duhátjagimihttomearit. Dán vuoru leat buot gávcci duhátjagimihttomeari fáddán.⁹²

92 Eanet dieđuid njealját čoahkkima birra, geahča: Permanent Forum on Indigenous Issues: Report of the fourth session (New York 16- 27 May 2005), UN doc. E/C.19/2005/9. Gávdnui guovvamánu 26. b. 2006 dás: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/377/61/PDF/N0537761.pdf?OpenElement>
Eanet dieđuid vidát čoahkkima birra, geahča: Bistevaš foruma ruovttusiiddu, gávdnui guovvamánu 26. b. 2006 dás: http://www.un.org/esa/socdev/unpfi/en/session_fifth.html

Olmmošvuoigatvuodát

Mii áigut geavahit buot návccaideamet ovddidit demokratiija ja nannet riektenjuolggadusaid, maiddái buot riikkaidgaskasaččat dohkkehuvvon olmmošvuoigatvuodaid ja vuodđo friijavuodaid, oktan ovdánanvuoigatvuodain – Millenniumjulggaštusa 24. artihkal

Dán rádjai lean eanaš ovdanbuktán Foruma historjjá ja fáktadieđuid dan birra. Muhto dál áigguin čieknudit muhtun daid váttis gažaldagaid maiguin Forum bargá ja analyseret daid. Ii leat mearriduvvon mo Forum galgá giedahallat olmmošvuoigatvuodaid daid eará mandáhtasurggiid ektui. Áiggun maiddái geahčadit mo konsensusprinsihppa sáhtá váikkuhit Bistevaš foruma návccaid giedahallat muhtun váddáseamos gažaldagaid. Áiggun čujuhit mo Bistevaš forum váikkuha eará ON-orgánaid. Dan oktavuodas áiggun vuos guorahallat Foruma válldi ja váikkuhafámu ja dasto áiggun guorahallat mo Bistevaš foruma ásaheapmi váikkuha WGIPa.

Olmmošvuoigatvuodaid rolla Forumis ECOSOCa Resolušuvna 2000/22 artihkal guokte sánuha guđe fáttáiguin Bistevaš forum galgá bargat. Dát leat ekonomalaš ja sosiála ovddideapmi, kultuvra, biras, oahppu, dearvvašvuohta ja olmmošvuoigatvuodát. Buot dát fáttát čatnasit oktii ja olmmošvuoigatvuodát han leat oassin buot daid eará fáttáin. Sáhtá jerrat: mat bat olmmošvuoigatvuodát leat jus das ii leat sáhka vuoigatvuohta ovddideapmái, vuoigatvuohta hupmat eatnigillii, vuoigatvuohta buhtes čáhcai,

vuoigatvuohta ohppui ja vuoigatvuohta dearvvašvuhtii? Sáhtá dattetge dadjat ahte geavahit olmmošvuoigatvuodaid ággan buot fáttáin sáhtá gomihit áigumuša, doaibmat ráddjeaddjin ja gáržžidit Bistevaš foruma olmmošvuoigatvuoda barggu. Mr. Wayn Lord, ovddeš Kanada ráđđehuslahttu, muitala ahte:

Dat ahte dadjat ”dá lea mu vuoigatvuohta maid don fertet vuhtiiváldit”, sáhtá muhtumin leat eahpeulbmillaš. Buot lea dan duohken maid áiggošii olahit ja mii dat lea áigumušaid. Áigumuššan ferte leat buohkaid eallima buoridit. Forum galggašii veahkehit ONa dahkat buoret barggu. Das lea hirbmat viiddes mandáhta. Muhto dat lea maid eanaš vuodđuduvvon rehálašvuođa áddejupmái. Ollu álgoálbmogiidda lea dat dat áidna áddejupmi mii mearkkaša maidege. Rehálašvuhtii čadnojuvnon áddejupmi viggá polariseret, politiseret ja dahkat áššii čáhpes vielgadin – dan sadjái go ovddidit buorredáhtolašvuođa ja ovttasbarggu.⁹³

Mr. Wayn Lords olmmošvuoigatvuodaid válldahallan sáhtá adnojuvnot nu gohčoduvvon realisttalaš politihkkalahkoneapmin mas eanet deaddu biddjojuvvo loahppabohtosii go ideologijiaide ja árvvuide. Hans J. Morgenthau (1985) mielde ii sáhte hupmat jierpmehis politihkalaš morála birra – almmá vuhtiiváldidettiin boasttoinnolaččat morálalaš daguid politihkalaš váikkuhusaid. Abstrákta etihkka dubme daguid dan vuodul mo dat guorrasit morálalaš lágaide. Politihkalaš etihkka dubme daguid daid váikkuhusaid vuodul.

93 Geahča mu jearahallama Wayn Lordiin miessemánu 18. b. 2004 mu masterbarggus, siidu 48, supra vuollečujuhus 73.

Abraham Lincoln lea, Morgenthau mielse, oktií dadjan ahte:

Mun barggan nu bures go sáhtán dan vuodul maid diedán, nu bures go sáhtán, ja joatkkán nu gitta lohppii. Go lohppa lea buorre, de ii mearkkaš dat maidege mii daddjojuvvo mu vuostái. Jus loahppa doalvu mu boasttu guvlui, de engeliid vuordnun ahte mus lei riehta, ii mearkkaš maidege.⁹⁴

Headjuvuolta Mr. Wayn Lord dulkomiin lea ahte dat ii daja maidege dan rolla birra mii olmmošvuogatvuodain berrešii leat Forumas. Dulkon čujuha dušše daidda váttisvuodaide maid vuogatvuodadulkon sáhtá buvttihit – almmá fálakeahttá molssaeavttuid. Juohke oaivil servodaga ja politihka ektui, oktan buot Bistevaš foruma mandáhta fáttáiguin, lea vuodđuduvvon dan áddejupmái das mii lea buorre olbmui (an̄kke jus mii navidit iežamet govtge morálalažžan). Mii olbmui lea buorre lea álo vuodđuduvvon dasa mo mii áddet olbmo luonddu ja maid mii navdit lea oaivil eallimiin – mii geavadis mearkkaša ahte mii fertet vuhtiiváldit oskkoldaga, filosofija ja olmmošlaš árvvuid juoga láhkai. Maid son Mr. Wayn Lord duodas oaivilda dajaldagain ”buorredáhtolašvuolta ja ovttasbargu”? Aristoteles oivvilda ahte politihkalaš vuoggalašvuolta lea vuodđuduvvon guovttelágan vuodđolágaide. Nuppi bealis leat dat lágat maid alde lea álki soabadit – ii ge dárbbáš leat mihkkege etihkalaš dahje morálalaš vuodđu njuolggadussii. Johtolatnjuolggadusat leat buorin ovda-mearkan dakkár njuolggadusaide. Mii soahpat vuodjit olgeš bealde vaikke vel ii guoskka ge dasa mii oaiviliid eallimiin lea. Nuppi bealis evttoha Aristoteles ahte gávdnojit lágat mat leat vuodđuduvvon dasa mii lea ”lunddolaš”, dan lassin go dadjá ahte dat mii lea lunddolaš sáhtá leat mánggalágan ja ahte dat sáttá rievdat áiggi mielde.⁹⁵ Lea álki hupmat ”buorredáhtolašvuolta ja ovttasbarggu” birra

nu guhká go Bistevaš forum hupmá riidokeahtes johtolatnjuolggadusaid birra, muhto dakkaviđe go vudjot váttes etihkalaš ja morálalaš gažaldagaide de lea gažaldat mii dat lea mii lea buorre. Jus dohkkeha kultuvrii guoski jurdaga ahte buot kultuvrrat leat iešalddiset buorit, ja hilgu buotlágan oppamáilmmálaš árvvuid, de doarju dan jurdaga ahte juohke servodat diehtá ieš mii dat lea buoremus olbmui. Ollu olbmot malssidit kultuvrii gullevašvuoda gierdevašvuodain šláddjivuhtii ja geasuhuvvet dan jurdagii go dat čájeha earáid árvvusatnima. Muhto jus juohke árbevierru dohkkehuvvo, de mii massit vejolašvuoda bidjat dakkár oppalaš gierdevašvuodanorpmaid ja árvvusatninnorpmaid, mat sáhttet veahkehit min unnidit kultuvrralaš eahpegierdevašvuoda.⁹⁶ Olmmošvuogatvuodát lea geahččaleapmi ráhkadit olbmuide buot oskkoldat- ja kultur-rájáid rasttideaddji prinsihpaid, lágaid ja njuolggadusaid. ONas leat kiinálaččat, ruoššat, dážat, ránskalaččat, amerihkálaččat, kenyalaččat, japána-laččat ja dađistaga maiddái álgoálbmot-ovddasteaddjit. Sii ovddastit buohkat riikkaideaset, kultuvrraideaset ja oskkoldagaideaset. Sii čohkkájit ovttas ja šiehtadit, nákkáhallet ja digaštallet morálalaš prinsihpaid ja lágaid. Buot man alde eai sáhte boahit ovttaoavilii, válđojuvvo eret teavsttas ja hilgojuvvo. Mat vel báhcet leat moadde prinsihpa ja njuolggadusa man alde buohkat sáhttet soabadit beroškeahttá oskkoldagain, kultuvrrain ja lágain. Jus leš jáhkku dasa ahte gávdnojit muhtun oppamáilmmálaččat morálalaš prinsihpat mat gusket buot olbmuide beroškeahttá kultuvrras ja geografijas, de mii beroštit eanet das ahte suddjet ovttaskas olbmuid ja diktit kultuvrraid iešalddiset leat ovttaskas válljemin – individaid olmmošvuoda ja identitehta ovdanbuktin, mii mearkkaša ahte olbmot sáhttet dovddahit olmmošvuoda mánggaláhkai. Iešguđet kultuvrrat addet ovttaskas olbmuide stuo-

94 Morgenthau, Hans J. *Politics among Nations: the Struggle for Power and Peace* (6th ed.), New York: prenten McGraw-Hill, 1985, siidu 12-13.

95 McKeon, Richard. *The Basic Works of Aristotle*, New York: prenten Random HouGeahča Publisher, 1941, siidu: 1014-1015.

96 Nussbaum, Martha. *Woman and Human Development*, Cambridge: prenten Cambridge University Press, 2000, siidu: 49.

rát perspektiivva das mo lea leat olmmožin.⁹⁷

Jus geahčadit lagabui muhtun eará Bistevaš foruma fáttáid, mii maid lea oassin buot eará fáttáin, namalassii "ovddideapmi", de oaidnit ahte oddideami definišuvdna lea rievdan buorredagus ja buorredáhtus nu ahte lea šaddan láchkanannejuvvon juridihkalaš olmmošvuoigatvuodagažalda hkan. 1991 almmuhii UNDP vuosttaš nu gohčoduvvon Human Development Report ja geahččalii dainna áсахit odđa vugiid mo mihtidit ovddideami. Raporta definerii olmmošlaš ovddideami dakkár proseassan, mii eaneda olbmuid välljenvejolašvuođaid, das maidđái vejolašvuođaid oazžut dietnasa ja barggu, oahpu, dearvvašvuođa, buhtes čázi ja alla sihkkarvuođadási birrasiin. Juohke servodatlahtus berrešii maidđái leat vejolašvuohta searvat servodatmearrádusaide ja oazžut ávkki olmmošlaš, ekonomalaš ja politihkalaš friijavuodain. Olbmuid välljenvejolašvuođaid eanedeapmi čatnasa njuolggada ahte nannet olbmuid välljenvejolašvuođaid eavttuid. Eaktun viiddidit olbmuid välljenvejolašvuođaid lea ahte sis leat duohta juridihkalaš olmmošvuoigatvuodát ja friijavuodát.⁹⁸ Dás lea "viiddiduvvon friijavuohť"sihke ulbmilin ja gaskaoapmin dasa mii oaivilduvvo ovddidemiin.⁹⁹ Juovlamánu 4. b. 1986 dohkkehii Váldočoahkkin Ovdánanvuoigatvuodajulggastusa. 1. artihkkala mielde lea:

Ovdánanvuoigatvuohta lea massekeahťes olmmošvuoigatvuohta danne go buot olmmošlaš individain ja álbmogiin lea vuoigatvuohta oassálastit, váikkuhit ja ávkástallat ekonomalaš, sosiála, kultuvrralaš ja politihkalaš ovddidemiin, mii mearkkaša ahte buot vuođđo olmmošvuoigatvuodát ja friijavuodát sáhttet áibbas ja dievaslaččat ollašuhťtojuvvot.

Olmo vuoigatvuohta ovdáneapmái

mearkkaša maidđái álbmogiid iešmearridanvuoigatvuođa dievaslaš ollašuhťtin, goappašiid Olmmošvuoigatvuođaid riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid mearrádusaide vuođul (1966), sin massekeahťes vuoigatvuođa čađaheamis dievaslaš sorjjasmeahťtunvuođa luondduriggodagaideaset ja resurssaideaset badjel.

Ovdánanvuoigatvuođa erenoamášdieđiheaddji, Dr. Arjun Sengupta, oaivvilda ahte buot olbmuin lea vuoigatvuohta dakkár prosessii, mii mearkkaša ahte buot vuođđo olmmošvuoigatvuodát ja friijavuodát sáhtte áibbas ollásit ollašuvvat. Vuoigatvuohta mearkkaša ahte sáhtta gáibidit juoga mas lea árvu eará olbmuin, ásahusain, stáhtas ja riikkaidgaskasaš servodagas, mat fas leat geatnegasat ollašuhťtit dán árvvolaš gáibádusa. Dat ahte dál deattuhuvvo ovddidanulbmila juridihkalaš vuođđu, mearkkaša ahte ovddidanbohtosis (kultuvrras, birrasis, oahpus ja dearvvašvuođas) ii leat šat sáhka buorredagus dahje "fuolaš". Das lea sáhka juridihkalaš vuoigatvuodain ja gáibádusain.¹⁰⁰

Ovdánanvuoigatvuohta lea ohpihii geardduhuvvon ja viidáset áiddostahttojuvvon, dievaslaš konsensusain, ONa olmmošvuoigatvuođaid máilmmikonferánsas (Wienis), Riikkaidgaskasaš konferánsas álbmogiid ja ovddideami várás (Kairos), Máilmminjunuščoahkkimis sosiála ovddideami birra (Københámmenis) ja Nissonolbmuid máilmmikonferánsas (Beijingis). Berre mearkkašit ahte vaikke vel Ovdánanvuoigatvuodajulggastus ii dohkkehuvvon ovttajienalaččat (Amerihká Ovttastuvvan Stáhtat ledje okto jienasteamen vuostái), de lea juohke áidna bajábealde namuhuvvon ONa máilmmikonferánsa ovttajienalaččat duodaštan odđasis ovdánanvuoigatvuođa "oppamáilmmálaš ja massekeahťes vuoigatvuohtan ja integrerejuvvon oassin olmo

97 Eanet dievaslaš digaštallama kulturrelativismma ja álgoálbmotvuoigatvuođaid birra, geahčá: Niezen, siidu 94-144, supra vuollečujuhus 34.

98 Geahčá: Andreassen, Bård Anders. Shifting Notions of Development – Implications for the Right to Development, doaimmah. Chris Duckett: The Right to development: Reflections on the first four Reports of the Independent Expert on the Right to Development, Dr. Arjun Sengupta, Geneva: Prenten Franciscans International, 2003, siidu 27-29.

99 Geahčá: Sen, Amartya. Development as Freedom, New York: prenten Anchor Books, 2000, siidu: xii

100 Geahčá: Andreassen (2003) siidu 29, supra vuollečujuhus 97.

vuodđovuoigatvuodain”.¹⁰¹ International Centre for Law in Development presideantta Clarence J. Dias mielas ii leat eahpádus das ahte:

Ovdánavuoigatvuohta ii leat dušše niehku dahje ideologalaš čuoládat. Dat lea olmmošvuoigatvuohta dáhkiduvvon riikkaidgaskasaš lágain.¹⁰²

Nappo lea ge olmmošrievttálaččat juri-dihkalaš oainnu vuodul Bistevaš forum geatnegahttojuvvon giedahallat buot dan mandáhta fáttáid, anjke muhtun muddui, olmmošlaš vuoigatvuohtan. Dán geatnegasvuođa nanne viidáseappot Váldočálli ávžžuhus dahkat olmmošvuoigatvuođaid integrerejuvvon oassin buot ONa doaimmain ja prográmmain. Mr. Kofi Annan deattuha raporttastis ahte:

Olmmošvuoigatvuođat leat šaddan dat fáddán mat gusket buot daidda njellje dehálaš surggiide čállingotti bargoprográmmas (ráfi ja sihkkarvuohta, ekonomaš ja sosiála ovddideapmi, ovddidanovttasbargu, ja humanitára áššit). Issoras stuorra bargun ONii lea danne nannet dan olmmošvuoigatvuođaprográmma ja dievaslaččat dan integreret organisašuvnna ollu doaimmaide.¹⁰³

Dan lassin ferte Bistevaš forum vuhtiiváldit Millenniumjulggastusa. Dan vuolláicállen ollu go 147 stáhtajodiheaddji ja Váldočoahkkima lahtut dohkkehede dan ovt-tajienalaččat. 189 riikka leat vurdnon oskkáldasvuođa ja geatnegasvuođa julggastussii.¹⁰⁴ 24. artihkal dadjá ná:

Mii áigut geavahit buot návccaideamet ovddidit demokratiija ja nannet riektenjuolgadusaid, maiddá buot riikkaidgaskasaččat dohkkehuvvon olmmošvuoigatvuođaid ja

vuodđo friijavuođaid, oktan ovdánavuoigatvuođain.¹⁰⁵

189 riikka oktan 147 stáhtajodiheaddjiin leat ovt-tajienalaččat vurdnon ahte sii eai áiggo seastit návccaid go ovddidit ovdánavuoigatvuođa, mii de mearkkaša ahte Bistevaš forum ferte bargat dan ala ahte ”juohke olmmošlaš individas ja buot olbmui lea vuoigatvuohta dakkár prosessii, mii mielddisbuktá ahte buot vuodđo olmmošvuoigatvuođat ja friijavuođat sáhttet áibbas ollásit ollašuvvat”. Orru leamen čielggas ahte eai leat dušše álgoálbmogat geat navdet ahte dakkár áddejupmi mii lea vuodđuduvvon olmmošvuoigatvuođaide, lea áidna áddejupmi mii mearkkaša maidege. Dattetge lea Ms. Mililani Trask mielde muhtun Bistevaš foruma ráddehuslahtut geat nággejit vuosttaldit olmmošvuoigatvuođaid rolla, ja earáin fas leat uhccán dieđut dahje eai oppa leat ge dieđut olmmošvuoigatvuođaid birra:

Buot sivva dasa ahte mii čuoččuhit olmmošvuoigatvuođaid, lea ahte stáhtat gillájit ásašusalaš rasimmas. Olmmošvuoigatvuođakonvenšuvnnat gustojit buot olbmuide. Muhto dán rádjai eai leat eanaš álgoálbmogiidda udnojuvvon vuđoleamos olmmošvuoigatvuođat. Olmmošvuoigatvuođat leat okta Foruma mandáhtasurggiin. Muhto jus geahččá olles mandáhta, de lea sáhka áiddonassii olmmošvuoigatvuođain. Muhto váttisvuohtan lea ahte ollu stáhtalahtut leat dáppe eastadan dihtii eanet vahága. Dan lassin ii leat makkárge eavttuid ahte lahtut galget máhtit maidege olmmošvuoigatvuođaid birra. Ollu stáhtat leat dihtomielalaččat válljen dakkár lahtuid, geat eai oppanassiige dieđe maidege olmmošvuoigatvuođaid birra.¹⁰⁶

101 Geahča: Working Group on Indigenous Populations: Consideration of a Permanent Forum for Indigenous Peoples, note by secretariat, compilation of extracts of declarations and programs of actions pertaining to indigenous people from high level United Nations Conferences, 12 June 1996, UN Doc. E/CN.4/Sub.2/AC.4/1996/5/ Add.1: Vienna Declaration: article 1(10), Cairo Program of Action: principle 3, Copenhagen Declaration: Commitment 1(n), Beijing Platform of Action: article 213

102 Geahča: See Dias, Clarence J. The Right to Development: back on Centre Stage Where it Belongs, doaimmah. Chris Duckett, The Right to development: Reflections on the First Four Reports of the Independent Expert on the Right to Development, Dr. Arjun Sengupta, Geneva: prenten Franciscans International, 2003, siidu 121.

103 Geahča: Váldočálli raporta Váldočoahkkimii: Renewing the United Nations: A Programme for Reform, 14 July 1997, UN doc. A/51/950, artihkal 78 ja 79, gávdnui borgemánu 25. b. 2004 dás: <http://www.unhcr.ch/html/hchr/unrefor.htm>

104 Geahča: Váldočálli raporta: Road Map towards the Implementation of the United Nations Millennium Declaration, čakčamánu 6. b. 2001, UN doc. A/56/326

105 Geahča ON-gaskkusteami ruovttusiidu ONa Millenniumjulggastusa birra: Millenniumjunušoahkkinn New Yorkis čakčamánu 6. - 8. b. 2000. Gávdnui njukčamánu 12. b. 2006 dás: http://www.fn.no/erklaringer_og_konvensjoner/millenniumserklaeringen/fns_millenniumsdeklarasjon

106 Geahča jearahallama Mililani Traskiin mu masterbarggus siidu 53, supra vuollečujuhus 73.

Dat mii dahká olmmošvuoigatvuođaid váttis fáddán Bistevaš forumii lea eahpítkeahttá dat agálaš earru ráđđehusaidd ja álgoálbmogiidgaskkasiešmearridanvuoigatvuođa hárrái. Dan lassin ii leat Bistevaš forumis čielga olmmošvuoigatvuođa-čoahkki maid sáhtta čuovvut, nu go ovdamearkkadihtii UNICEFas, mii lea vuosttaš ON-organisašuvdna mii mearridii buot iežas doaimmaide dakkár policy mii lei vuodđuduvvon vuoigatvuođaide. UNICEFa mielde:

Olmmošvuoigatvuođat ja mánáid vuoigatvuođat leat láidsteaddjin buot min surggiid bargguin – ja buot proseassa dásiin. Dáidda prinsihpaide gullá: oppamáilmmálašvuohta, eahpevealaheapmi, buoremus beroštupmi mánáin, ceavzin- ja ovdánanvuoigatvuohta, juogatkeahtesvuohta ja buot olmmošvuoigatvuođaid lotnolas sorjavašvuohta, ovddasvásttolašvuohta ja mánáid iežaset jienaid árvvusatnin.¹⁰⁷

Buot deháleamos UNICEF konvenšuvdna lea Mánáidkonvenšuvdna. Dan lea olles 192 riikka dohkkehan ja nu dat lea ge dat eanemus dohkkehuvvon olmmošvuoigatvuođakonvenšuvdna mii gávdno. Dušše 17 riikka leat dohkkehan ILO konvenšuvdna nr. 169 mii lea dat deháleamos konvenšuvdna mii guoská álgoálbmogiidda njuolgga. Dat ii leat dattetge mihkkege ákkaid dasa ahte badjelgeahččat álgoálbmogiid olmmošvuoigatvuođaid. Buot dat eará olmmošvuoigatvuođakonvenšuvnnat, oktan mánáidkonvenšuvnnain, leat seamma guoskevaččat álgoálbmogiidda go dat earát ge, ja dan lassin Ronald Niezen mielde (2003):

Álgoálbmogiid ON-forum ferte geahčadit ii dušše heahkkaváttisvuođaid rasismma, eatnamiid massima, industriijavaháguvvama ja stáhtaid identitehta ja kultursorjasmahttunvuođa falleheami oktavuodas, muhto maiddái dakkár olmmošvuoigatvuođarihkkumiid, maid álgoálbmogat ieža leat čadahan.¹⁰⁸

Álgoálbmogat eai leat luonddu bealis eanet etihkalaččat dahje morálalaččat buorit olbmot go buohtastahtta daid eará olbmuiguin. Sin kultuvrrat eai leat divraseappot dahje eanet bassit go eará kultuvrrat.¹⁰⁹ Muhto sii sáhttet gáibidit seamma suodjalusa lága bokte go eará olbmot ge, sis lea vuoigatvuohta beassat oassálastit seamma eavttuiguin lágaid ráhkadeamis ja rievdadeamis, ja dieđusge sii fertejit čuovvut lágaid ieža ge.

Konsensusprinsihppa

Mandáhta mielde galgá konsensusprinsihppa stivre Bistevaš foruma barggu. Dat mearkkaša ahte ii leat jienastanortnet ja buot lahtut galget leat ovttamielalaččat buot mearrádusain maid Forum dahká. Ovttaskas lahtut sáhttet čállit oktagaslaš kommeanttaid mat sáhttet čuovvut raportta mielddusin, muhto dakkár kommeanttat eai adnojuvvo Bistevaš foruma mearrádusaid oassin. Konsensusmearrádusain lea stuorát árvu go dain mearrádusain mat dahkkojuvvojit jienastemiin. Sáhtta maiddái leat buorre go dat sáhtta ovddidit searvevuođa Bistevaš foruma lahtuid gaskkas. Muhto lea ollu váddáseappot dahkat mearrádusaid go buohkat galget leat ovttamielas. Bistevaš foruma lahtuin leat hui stuorra duogáš-, árbevierro- ja oskkoldaterohusat. Dan lassin lea earru ráđđehuslahtuid ja álgoálbmotlahtuid gaskkas. *Open-ended Inter-sessional Working Group on the UN Draft Declaration on the Rights of Indigenous Peoples* lea bargan álgoálbmotjulggastusain eanet go logi jagi ii ge leat vel lahka ge ovttaoavilvuohta. Dát muitala ollu dan birra man váttis dat sáhtta leat oazžut konsensusa dain áššiin mat meannuduvvojit. Danne sáhtta ge jerrat mo Bistevaš forumis galgá šaddat ovttaoavilvuohta dain váttes fáttáin. Wilton Littlechild dadjá (2004):

107 Geahča: United Nations Children Fund: Rights and results: what we do, Gávdnui njukčamánu 12. b. 2006 dás: <http://www.unicef.org/rightsresults/index.html>

108 Geahča Niezen siiddu 117, supra vuollečujuhus 34.

109 Go stuorra ja boares kultuvra lea jávkaduvvomin, de sáhtta dan atnit divraseabbon go eará kultuvrraid danne go dat lea háreve, aiddo seammaláhkai go golli lea divrras metálla danne go dan lea váttis gávdnat. Muhto jus ákkasta dainna ahte álgoálbmotkultuvrrat iešalddiset leat eará kultuvrraid badjelfámolaččat, de dat lea roavva rasismma dovddaheapmi.

Dan golmma jagis go mii leat ovttas-bargan, de lea leamaš eanet vuodđu ovttamielalašvuhitii go ii. Muhto váttes surggiin lea sierramielalašvuohta. Muhtumat áddejit dan nu ahte sis lea “vetofápmu”. Mandáhta dadjá ahte ”konsensus” lea mearridanprosedyra váldonjuolggadus, muhto go muhtun lahtut oidnet sáni ”konsensus”, de sii dulkojit dan nu ahte sii sáhttet bissehi konsensusa. Váddáseamos fáttáin leat vásihan ahte muhtun lahtut eai dáhto šaddat ovttamielalaččat. Dát lea danne go sii individan eai sáhte soabadit dahje go sin ráđđehus gildet sin?¹¹⁰

Oččodit ovttaoavilvuoda dakkár beliid gaskkas, main lea iešgudelágan máilmmi-oidnu, ii leat mihkkege odđa áššiid ONii. Duodas sáhtta olmmošvuoigatvuođaid čilget nu gohčoduvvon ”latnjalas konsensusa” boadusin. John Rawls definere latnjalas konsensusa ná:

Konsensus mii čohkke buot vuostálas filosofija ja oskkoldat doktriinnaid mat várra bisuhuvvojit ja dorjovuvvojit eanet uhcit ásahaslaččat demokrátalaš servodagain... oktasaš jurdagat mat dahkkojuvvojit politihkalaš rehálašvuođadoaban, čájehuvvojit leamen doarvái dasa ahte dáhkidit rehálaččat ásahaslaš ráđđen-vuogi.¹¹¹

Latnjalaš konsensus lea eará go kompromissa. Dat lea friija rašonalitehta mas buohkat sáhttet leat ovttamielalaččat. Dat lea dego ”cogito ergo sum” – dat jierpmi ja vuoigalašvuođa siskkoš, mii vel báhča go buot perspektiivvat leat gurrejuvvon ozadettiin oktasaš vuodu.¹¹² Ohcaluvvon ideála lea dialoga mas buot lahtut ovdanbuktet perspektiivvaideaset, de sii guldalit earáid perspektiivvaide, ohppet iežaset perspektiivvain ja ovdanbuktet odđa perspektiivva dan vuodul maid sii leat oahppan earáin. Dan láhkai sáhtášii vuordit ahte buot láhtut leat mielas rievdadit perspektiivvaideaset ja vel sáhttit moaitit

«Iešmearrideapmi lea okta dain váddáseamos álgoálbmotfáttáin. Dat lea leamaš okta dain deháleamos fáttáin álgoálbmogiidda miehtá máilmmi mánggaid čuohtejagiid»

iežaset ovdeš perspektiivvaid. Muhto jus dát ii leat vejolaš muhtun áššiin, de ferte latnjalaš konsensusa ohcaleapmi leat uhcimugáibádussan. Dattetge dat eaktuda ahte buot lahtut leat mielas juogadit perspektiivvaideaset. Jus muhtun lahttu biehttala searvat dialogii dainna lágiin ahte biehttala juogadeames perspektiivva muhtun fáttás, de lahttu ii náke bissehit muhtun fáttáid digaštallamis. Muhtun áššiin, Wilton Littlechild mielde, lea aiddo dat mii lea dáhpáhuvvan Bistevaš forumais:

Konsensusprinsihppa ii leat ollus digaštallojuvvon Forumis, muhto dat lea diagaštallojuvvon muhtumin go muhtun lahtut leat dovddahan ahte sii eai soaba konsensusii. Mu kultuvrras lea dábálaš ahte hálesteapmi dušše jotkojuvvo, muhto go muhtun olbmot njulgestaga biehttalit soahpamis, de váttisvuohta bissu čoavdekeahhtá. Ja dat bissu čoavdekeahhtá dassážiigo sii geat biehttalit dohkkeheames konsensusa, fas mihtet hupmat dan birra.

Iešmearrideapmi lea okta dain váddáseamos álgoálbmotfáttáin. Dat lea leamaš okta dain deháleamos fáttáin álgoálbmogiidda miehtá máilmmi mánggaid čuohtejagiid. Go galgá čájehit veahášge árvvusatnima ja šigolašvuođa álgoálbmogiidda, de ferte álgoálbmotáššiid riikkaidgaskasaš áššedovdi ankke leat mielas juogadit sin perspektiivvaid fáttás. Dattetge ii leat Bistevaš forum digaštallan iešmearrideami, ja lea ge vejolaš ahte lea veaháš eahperehálaš dadjat ahte muhtun lahtut dihtomielalaččat leat geahččalan váddásmahttit Bistevaš foruma barggu. Ovdeš presideanta Ole Henrik Magga dajai ná:

¹¹⁰ Geahča jearahallama Littlechildiin mu masterbarggus, siidu 55, supra vuollečujuhus 73.

¹¹¹ Geahča: Rawls, John. Justice as Fairness: Political not Metaphysical, doaimmah. Samuel Freeman, John Rawls: Collected Papers, prenten Harvard University Press, Massachusetts 1999, siidu 390 ja siidu 410.

¹¹² Dárikleappot digaštallama latnjalaš konseansusa birra, geahča: Rawls, John: The Idea of an Overlapping Consensus, doaimmah. Samuel Freeman, John Rawls: Collected Papers, Massachusetts: prenten Harvard University Press, 1999, siidu 421-448.

Bargu lea doaimman hui bures earret aiddo muhtumin. Nu guhká go ii oktage leat njulgestaga vuostái ja dadjet ahte sii leat áibbas man nu vuostái, de mii váldit dan mielde raportii. Lahtuin sáhttet leat moaitámušat ja sii sáhttet, jus sii háliidit, bidjat daid kommeanttaid fárrui raportii čilegehusain manne sii dattetge ledje ovttaoaivilis. Mii leat ádden dan nu ahte mii eat galgan giedahallat váddáseamos fáttáid álggus. Dan lassin ii leat leamaš lunddolaš midjiide seaguhit iešmearridandigašallamii nu guhká go Open-ended Inter-sessional Working Group on the Draft Declaration lea dan digašallamin.¹¹³

Buohkanassii orru leamen veaháš árrat dadjat mo Bistevaš forum nákke giedahallat dakkár váttis fáttáid go iešmearrideami. Okta iešmearrideami deháleamos osiin lea "friija, diedihuvvon ovddalgihtii dohkkeheami prinsihppa". Dán prinsihpas ii leat sierramielalašvuotta lahtuid gaskkas ja sii leat árjjalaččat bargan ovddidit dan.

Friija, diedihuvvon ovddalgihtii dohkkeheami prinsihppa

Lea veara geahčadit friija, diedihuvvon ovddalgihtii dohkkeheami prinsihpa go dat muitala mii Bistevaš forum duođas lea. Prinsihppa lea maid miellagiddevaš válddi dáfus. Dat mearkkaša ollu dasa man stuorra váikkuhus Bistevaš forumis lea ONas. Bistevaš forum lea boađus álgoálbmogiid guhkes áiggi rahčamušain beassat ovdanbuktit oainnuideaset, beassat mielde ráđđádallamiidda ja beassat oassálastit daidda mearrádusaide mat gusket sidjiide. Dál manjago Bistevaš forum lea áshuvvon, de lea okta dan deháleamos doaimmain leamaš ovddidit dán prinsihpa muđui ON-vuogadahkii. Vuosttaš raporttas evttohii Forum áshahit bargajoavkku friija, diedihuvvon ovddalgihtii dohkkeheami várás, oktan oassálasitmiin ja guorahallannjuolggas-

dusaiguin, mii galggai čoahkkaniit golbmii dahje njelljii jagis golbma jagi. Nuppi čoahkkaneami raporttas, ekonomalaš ja sosiálalaš ovddideami kapihttalis, evttohii Forum ahte ECOSOC berrii áshahit golmmajahkásaš bargajoavkku friija, diedihuvvon ovddalgihtii dohkkeheami várás.¹¹⁴ Goalmát čoahkkaneami raporttas lei okta ECOSOCa váldoevttohusain ahte lágídit golmmabeaivásaš workshopa friija, diedihuvvon ovddalgihtii dohkkeheami birra.¹¹⁵ ONa preassadieđáhusas čuožžu ahte:

Áibbas dehálaš fáddá álgoálbmogiidda, ja dakkár fáddá maid Forum árvvoštallá dán čoahkkimis, lea sin sávaldat ahte ráđđehusat ja riikkaidgaskasaš ageanttat galget skáhppot friija, diedihuvvon ovddalgihtii dohkkeheami álgoálbmot-servodagain ovdalgihtii bidjet plánaid mat sáhttet guoskat sidjiide. Dát lea šaddan sávvojuvvon standárdan mii berre dohkkeheami suodjalan ja ovddidan dihtii álgoálbmotvuoigatvuođaid ovddidan-proseassas.¹¹⁶

Prinsihppa boahťa etihkalaš prinsihpas maid doaktárat ja dutkit leat ovddidan.¹¹⁷ Ja dat mii lea miellagiddevaš lei ahte medi-siinna rahčamuš, seammalahkai go álgoálbmotrahčamuš ge, lei boađus guhkes áiggi rahčamušas iešmearrideami ja autonomiija ovddas. Dr. Kelly A. Edwards čilge:

Medisiidna lea rievdan sakka paternalisttalaš áddejumi rájes, goas doavttir adnojuvvui dat guhte diđii buoremusat ja vurdojuvvui ahte son galggai mearridit divššohasa bealis, otná áddejupmái, goas divššohasa oainnut ja iešmearrideapmi árvvusadnojuvvojit. Doavttir ferte vuhtiiváldit ja doahttalit daid árvvuid, maid divššohas vállje deattuhit. Iešmearrideami árvvusatnin geatnegahtta min ii dušše árvvusatnit, muhto maiddáid ovddidit juohke olbmo iešmearrideami ja friija válljema.¹¹⁸

113 Geahča jearahallama Maggain mu masterbarggus, siidu 56, supra vuollečujuhus 73.

114 Geahča raportta nuppi čoahkkimis, paragrafa 27, 36 ja 45. Supra vuollečujuhus 52.

115 Permanent Forum on Indigenous Issues: Report of the third session (New York 10-21 May 2004), UN Doc. E/2004/43, E/C.19/2004/23, Draft decision II

116 UN Press release: World's Indigenous Peoples to meet at United Nations 10-21 May, UN Doc. DPI/2335A, gávdnuin njukčamánu 13. b. 2006 dás: <http://www.un.org/hr/indigenousforum/press1.html>

117 World Medical Association Declaration of Helsinki: Ethical Principles for Medical Research Involving Human Subjects, Adopted by the 18th WMA General Assembly, Helsinki, June 1964, gávdnuin 4. september 2004 dás: <file:///C:/MA%20Human%20Rights/The%20dissertation/FPICDeclaration.htm>

118 Howarth, G. Basic Informed Consent, *Geneeskunde the medicine journal*, njukčamánu 2002, čanas 44 nr. 2, gávdnuin njukčamánu 13. b. 2006 dás: <http://www.medpharm.co.za/safp/2002/march/basic.html>

Álgoálbmogiiguin leat álo meannudan dego dat livčče diehtemeahtun divššohasat mat eai dieđe iežaset buoremusa. ON, multinašuvnnalaš fitnodagat ja ráđdehusat leat čađahan duháhiid ovddidan-prošeavttaid, buori jáhkus, almmá ráđđádalakeahtta álgoálbmogiiguin ieža. Mr. Max Ooft, Organisation of Indigenous Peoples, Surinamas dadjá ná:

Ovdal elle álgoálbmogat ráfis iežaset ruovttueatnamis soabalaččat luondduin. De bođii "sivilisašuvdna"... Sii válde eatnama, mii massiimet ruovttuideamet, bassi báikkiideamet, eanadoalloguovlluideamet, bivdoguovlluideamet ja guollejávriideamet. Sii gohčodedje dan ovdáneapmin, mii gohčodeimmet dan bilideapmin. Sii dadje ahte dat buorida eallindási, mii dajaimet ahte dat mielddisbuktá loavkašuhhtima. Sii dinejedje ruđaid, mii geafuimet. Sii huksejedje stuorra fitnodagaid, mii šattaimet hálbbes bargofápmun. Sii bilidedje biologalaš šláddjiivuoda, mii massiimet árbevirolaš dálkkasgálduideamet. Sii hupme dásseárvvu birra, mii oinniimet vealaheami. Sii dahke min oassin iežaset lágain, mii oinniimet sin gáibideamen min eatnama. Sii bukte dávdadaid, vearjjuid, narkotihka ja alkohola, muhto eai fal ovttaárvosaš oahpu ja dearvvašvuodašivššu. Dát lea dáhpáhuvvan eanet go 500 jagi. Ja dáhpáhuvvá ain.¹¹⁹

Friija, diedihuvvon ovddalgihtii dohkkeheami prinsihppa ovddasta mánnga vuodđo olmmošvuoigatvuoda. Máilmmijulggastusa artihkal 21.3 dadjá ahte "álbmoga dáhttu galgá leat almmolaš eiseválddiid vuodđu".¹²⁰ Siviilla ja polithihkalaš vuoigatvuodaid konvenšovna artihkel 27 dadjá ahte olbmuin geat gullet minoritehtaide, "ii váldojuvvo eret vuoigatvuohta ovttas iežas joavkku eará lahtuiguin doaimmahit iežas

kultuvrra".¹²¹ Olmmošvuoigatvuodálávd egoddi čilge iežas General Comment 23 (7) ahte "dakkár kulturdoaimmaheami oktavuodas maid 27. artihkal suodjala... erenomážit álgoálbmogiid ektui... sáhtta gáibidit positiivva juridihkalaš suodjalandoaimmaid ja heivehemiid sihkkarastin dihtii beaktilis oassálastima minoritehtaservodagaid lahtuide dakkár mearrádusaid oktavuodas mat sáhttet guoskat sidjiide."¹²² ILO konvenšovna nr.169 artihkal 6 (a) geatnegahtta stáhta "ráđđádallat dáiguin álbmogiiguin heivvolaš ortnegiid bokte ja earenoamážit sin ovddasteaddji ásašusaid bokte álo, go leat áigumin addit lágaid dahje ásašit hálddašuvugiid, mat guoskat dáidda álbmogiida njuolga". Artihkal 15.1 julggašta ahte "dáid álbmogiid vuoigatvuodaid iežaset eatnamiid luondduriggodagaide galgá earenoamážit dorvvastit. Dáidda vuoigatvuodaide gullet dáid álbmogiid vuoigatvuodat leat oasálažžan dáid luondduriggodagaid geavaheamis, hálddašeamis ja suodjaleamis." Ja artihkal 16.2 dadjá ahte "go dáid álbmogiid sirdin adnojjvo vealtameahtun spiehkastadoaimman, sáhtta sirdiieheami doaimmahit duššefal dalle, go dát álbmogat leat ožžon vuđolaš dieđu sirdima sivain ja leat dasa bákku haga miehtan."¹²³ Dát leat dušše muhtun dain riikkaidgaskasaš reaidduin, mat dorjot prinsihpa.¹²⁴ Prinsihppa mearkkaša ahte buot ON-orgánat mat barget álgoálbmogiidda guoski áššiiguin, fertejit geahččalit eanedit álgoálbmogiid oassálastima mearridandagaldumiineaset. Jus buot guoskevaš ON-orgánat livčče čuvvon dáid rávvagiid, de dat livččii duodai váikkuhan olles ON-vuogádahkii issorasat ja dat fas livččii addán eanet váikkuhanfámu ja válldi Bistevaš forumii.

119 Geahča Ooft, Max sártni. Organization of Indigenous Peoples in Suriname, report of the Working Group on Indigenous Populations on its thirteenth session, Geneva, 24-28 July 1995. UN Doc. E/CN.4/sub.2/1995/24, paragrafa 54.

120 Geahča ON-gaskkusteamii siidduid: Verdenserklæringen om menneskerettigheter, gávdnui njukčamánu 14. b. 2006 dás: http://www.fn.no/erklæring_og_konvensjoner/menneskerettigheter/verdenserklæringen_om_menneskerettighetene

121 Geahča ON-gaskkusteamii siidduid: FNa riikkaidgaskasaš konvenšovnaid olmmošvuoigatvuodaid birra, gávdnui njukčamánu 14. b. 2006 dás: http://www.fn.no/erklæring_og_konvensjoner/menneskerettigheter/fns_internasjonale_konvensjoner_om_menneskerettighetene

122 Geahča: Human Rights Committee - General Comment No. 23: The rights of minorities (Art. 27), gávdnui njukčamánu 14. b. 2006 dás: [http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/fb7fb12c2fb8bb21c12563ed004df11?OpenDocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/fb7fb12c2fb8bb21c12563ed004df11?OpenDocument)

123 Geahča Gielda- ja guovlodepartemeantta siidduid: ILO-konvenšovna nr. 169 eamiálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji riikkain, gávdnui njukčamánu 14. b. 2006 dás: <http://odin.dep.no/krd/norsk/tema/same/016071-990004/dok-bn.html>

124 Prinsihpa dárkilet juridihkalaš analysa, geahča: Motoc, Antoanella-Lulia and the Tebtebba Foundation, Preliminary working paper on the principle of free, prior and informed consent, UN Doc. E/CN.4/Sub.2/AC.4/2004/4, suoidnemánu 8. b. 2004

Váikkuhanfápmu ja váldi

Man muddui lea Bistevaš forumis váldi váikkuhit eará ON-orgánaid vuoruhit álgoálbmotáššiid? Dán gažaldahkii sáhtta várra vástidit dainna lágiin ahte geahčada mo sierranas ráđdehusaid sáhtta hálahit čuovvut olmmošvuoigatvuodastándárddaid. Okta dain stuorámus dutkamiin dán suorggis leat Thomas Risse, Stephen C. Ropp ja Kathryn Sikkink (1999) dahkan. Sii leat ráhkadan teoriija olmmošvuoigatvuodaid válddi ja váikkuhanfápmu birra go leat dutkan oktanuppelot riikka viđa nannámis. ”Bumeránja-teoriija” ákkasta ahte daidda ráđdehusaide, mat rihkkot olmmošvuoigatvuodanorpmaid, geavvá našuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš bággen čuovvut norpmaid, ja dađis go bággu stuorru, de sii vástidišgohtet moaitámušaide instrumentála dahje prinsihpalaš motiivvaid vuodul. Dávjá daddjojuvvo ahte ollu stáhtat geavahit dušše čáppa sániid ja njálggástallet olmmošvuoigatvuodaid oktavuodas eai ge beroš olus. Risse ja su kollegat čájehit mo njálggástallan eaneda našuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš váikkuheaddjiid váikkuhusa ja dakko bokte bággehit ráđdehusaid ain eanet. Ollu ráđdehusaide orru leamen váttis ahte dagut eai čuovo sániid ja nu sáhttet navdojuvvot guoktiluššin. Risse ákkasta ahte ollu ráđdehusat sávašedje adnojuvvot ”šiegan ja buorin” – eai ge egoisttalažžan ja kynihkalažžan. Duohtavuodas sáhtta dáhpáhuvvat ahte sii eai beroš olus, muhto jus sii almmustaga badjelgehččet olmmošvuoigatvuodaid, de dat sáhtta čuohtit hui funet ekonomijii. Go de rohttejuvvojit ságastallamii ja ákkastanprosessii, de sii sáhttet dahkat soames taktihkalaš rievdadusaid ”oastin dihtii veaháš ráfi” váikkuhanjoavkkuin. Muhto diekkár ”taktihkalaš miediheamit” daga hit dušše ahte našuvnnalaš NGOat ja riikkaidgaskasaš váikkuheaddjit nanne-

juvvojit ja ožžot ain eanet fámu mii fas doalvu ráđdehusaid ”bahás rieggái” gos sii ságastallet olggobeale ja siskkobeale moaitiiguin. Loahpas dat buvttiha duohta rievdadusaid olmmošvuoigatvuodanorpmiid mielde. Risse evttoha golmma ceahkásaš modealla: soardin, biehttaleapmi, taktihkalaš miediheapmi, njuolggaduslaš dássi ja norpmaid čuovvun.¹²⁵

Bumeránja-modealla lea vuodduuvvon hui ollu sierranas ráđdenvugiide, demokratiija rájes diktatuvrra rádjai. Ja jus navdá ahte dán teoriijas lea veaháš duohtavuoha¹²⁶, de sáhtta várra dadjat juoga dan birra mo iešguđet ON-orgánaid sáhtta oažžut čuovvut Bistevaš foruma rávvagiid. Vaikke vel lea ge muhtun erohusat oktagaslaš stáhtaid ja riikkaidgaskasaš ráđdenvugiid gaskkas, de lea vejolaš dovdat muhtun sullasaš váikkuheaddjiid ja proseassaid. Deháleamos maid ferde navdit, lea bidjat eaktun ahte ON-organisašuvnnat beroštit seamma ollu das ahte adnojuvvot ”šiegan ja buorin” go oktagaslaš stáhtat. ON-vuogádagas mis leat dat váikkuheaddjiioavkkut álgoálbmotáššiid:

- Bistevaš forum, ECOSOC ja Váldochoahkkin
- Iešguđelágan eanet uhcit positiivva ja doarjojeaddji ON-orgánat main lea policy¹²⁷ álgoálbmogiid ektui
- Iešguđelágan eanet uhcit positiivva ráđdehusat¹²⁸
- Inter Agency Support Group
- Álgoálbmotorganisašuvnnat ja sierranas NGOat.

Bistevaš forum lea biddjojuvvon hui bajás ONa hierarkijii ja dan raporttain leat ávžžuhusat hui ollu ON-orgánide. Raporttain leat sierra rávvagat das maid orgánat berrejit dahkat ja mo sii galget reporteret ruovttoluotta Forumii. Goalmmát choahkkima raporttas lea earret eará dat ávžžuhus:

125 Risse, Thomas et al. *The Power of Human Rights: International Norms and Domestic Change*, Cambridge: prenten Cambridge University Press, 1999, siidu 1-38.

126 Bumeránjajamodealla kritihkalaš analysa, geahča: Freeman, Michael. *Human Rights*, Cambridge: prenten Polity Press, 2002, siidu 134-138

127 Doaba ”eanet uhcit positiiva” mearkkaša dán oktavuodas ahte ON-orgána ságastallá Bistevaš forumiin ja das lea dat áddejupmi ahte sis lea buorre policy álgoálbmogiid ektui. Muhtun dain ON-orgánain lea ILO, WIPO, UNDP, UNICEF, UNESCO, Biologalaš šláddivuoda konvenšuvdna, Máilmimibánjku, WGIP ja Erenoamášraporterejeaddji.

128 Positiivva ráđdehusat leat sii geat liikojit jurddašit ahte sis lea hui buorre policy álgoálbmogiid ektui, sii oassálastet choahkkimiidda ja leat ságastallamin Bistevaš forumiin. Danmárku lea leamaš okta dain eanemus positiivva riikkain dán rádjai, ja dat eará Skandinávia čuvvot dastán. Eará riikkat nu go ovdamearkka dihtii Amerihká ovtastuvvan našuvnnat leat maid oassálastán árijalaččat. Ii dárbbas leat nu ahte sii duodai máhttet nu ollu álgoálbmogiid birra, muhto duohtavuoha lea ahte stáhtat dat ieža leat ásahan Bistevaš foruma. Dat mearkkaša ahte ollu stáhtat dorjot Bistevaš foruma.

Forum ávžžuha daid Ovtastuvvan Našuvnnaid orgánaid, maid doaimmat gusket álgoálbmotnissoniidda (deike gullet, muhto eai dušše, OHCHR, ILO, WHO, UNICEF, UNDP, UN-Habitat, UNEP, UNESCO, FAO, UNITAR, guovllulaš kommišuvnnat, ONa čállingotti ekonomalaš ja sosiála áššiid departemeanta, erenoamážit ossodat nissonolbuid ovdáneami várás, ja ONa čállingotti diehtjojuohkinossodat), integreret olmmošvuoigatvuodaid, oktan sáhkehusdearvvašvuođavuoigatvuodaiguin, erenoamáš deasttaiguin ja dárbbuiguin álgoálbmotnissoniid várás sin prográmmain ja politihkas, ja reporteret jeavddalaččat ruovttoluotta Forumii. Raporttas berreit leat dieđut strategiijaid ja policyárvvoštallamiid birra guovllulaš ja našuvnnalaš dásis ja dan ovdáneami birra, maid lea juksan dálá prográmmain mat leat vuodđuduvvon álgoálbmotnissoniidda, lassin daidda policyárvvoštallamiidda ja rávvagiidda, mat gusket álgoálbmotnissoniidda.¹²⁹

Álgoálbmogiid olmmošvuoigatvuodadili ja vuodđofriijavuodaid Erenoamášdieđiheadji, Mr. Rodolfo Stavenhagen, dadjá:

Dat dieđut maid Bistevaš forum addá ON-vuogádahkii, leat dehálaččat. Forum nákke juksat ollu ON-orgánaid nu go UNESCO, UNICEF, WIPO, WHO, etc. Dát ON-doaimmahagat ja organisašuvnnat bidjet doaimmaideaset Foruma ovdii ja váldet ruovttoluotta organisašuvnnaidasaset sierra rávvagiid.¹³⁰

Jus muhtun ON-orgána juoga man siva geažil ii raportere ruovttoluotta Bistevaš forumii, de fertejit gierdat moaitámuša Forumis, álgoálbmogiin, ráđdehusain ja muhtun eará ON-orgánain. Dan lassin čohkke Bistevaš forum eará ON-orgánaid váikkuhit sin geat eai boađe čoahkkimii. Máilmmi dearvvašvuođaorganisašuvnna áirras ii boahtán Bistevaš foruma goalmát čoahkkaneapmái ii ge buktán raportta.¹³¹

Raporttastis čálii Bistevaš forum ná:

Forum ávžžuha garrasit WHO boahitit čoahkkaneamiide, ja ávžžuha WHO buktit raportta njealját čoahkkaneamis, oktan vástádusain Foruma ávžžehusaide vuosttaš gitta goalmát čoahkkaneami rádjai. Forum šalloša go WHO ii nago dan vástidit dan ávžžehusaide nuppi čoahkkimis, erenoamážit kapihtala I, sekšuvnna B, paragrafa 16, 63-64,68,74,79 ja 82 ektui. Forum rávve Dearvvašvuođavuoigatvuoda erenoamášdieđiheadji suokkardit erohusaid ovddidanriikkaid álgoálmogiid dearvvašvuođastándárddaid erohusaid dan duohtavuoda vuodul ahte Ovtastuvvan Našuvnnaid doaimmahagat ja erenoamášovttadagat, oktan WHOin, eai čađat dearvvašvuođaprográmmaid ovddidanriikkain.¹³²

Lassin Bistevaš foruma čoahkkaneamiide ja raporttaide oassálastet NGOat ja álgoálbmotororganisašuvnnat muhtun ON-organisašuvnnaid čoahkkimiida "ruovttus" iežaset arenain. Doppe muittuhuvvojit ráđdehusat Bistevaš foruma ávžžehusaid. Jus sis lea lihkku, de muhtun ráđdehusat dorjot sin ášši, ja bissehan dihtii vuorjama, de lea vejolaš ahte ON-orgána váldá oktavuoda Bistevaš forumiin dahje dan čállingottiin oččodit eanet dieđuid. Eai dáidde gal beroštit nu ollu, muhto sii háliidit bissehit huikasa. Go de váldet dán oktavuoda, de sii leat gitta ja fertejit álggahit digaštallama. Boahte lávki dáidá leat ahte sii bidjet ovttá sin čállingotti áirasiin Inter-Agency Support Group:ii. Dát orgána fuolaha ahte iešguđet ON-orgánat váikkuhuvvojit siskkáldasat – ja čállingottis lea stuorra fápmu das makkár áššiid bidjat áššelistii. Bumeránnga-beaktu sorjá veaháš das guđe vuoigatvuodain lea sáhka. Muhto jus lea sáhka "friija, dieđihuvvon ovddalgihtii dohkkeheamis", de dat mearkkaša eanet oassálastima álgoálmogiid bealis, mii fas mearkkaša ahte taktihkalaš miediheamit

129 Permanent Forum on Indigenous Issues: Report of the third session (New York 10-21 May 2004), UN Doc. E/2004/43, E/C.19/2004/23, Draft decision II. Paragrafa 5.

130 Geahča jearahallama Stavenhageniin mu masterbarggus, siidu 62, supra vuollečujuhus 73.

131 Dat mii duodai dáhpáhuvai lei ahte Máilmmi dearvvašvuođaorganisašuvnna áirras, Ms. Helena Nygren-Krugh bilkun buohccái ii ge sáhtán boahitit čoahkkimii váilevas dearvvašvuođa geažil. Mun deiven su dalá manjá goalmát čoahkkima konferánsat Göteborggas.

132 Geahča Bistevaš foruma raportta goalmát čoahkkimis, paragrafa 90-91, supra vuollečujuhus 128.

iešalddiset bággehit eará ON-orgánaid. Ja dadistaga go álgoálbmogiid dilli buorrána miehtá máilmmi, de sin NGOat ja organisašuvnnat givrot, olbmot ožžot eanet oahpu, ja sii nákegohtet oassálastit eanet mearridanorgánaide. Buot dát bealiteanedit loahpa loahpas Bistevaš foruma váikkuhanfámu ja válldi. Sáhtta ádjánit, muhto álgoálbmotáššiid Bistevaš forum gohčoduvvui ”bistevažžan” deattuhan dihtii ahte dat ii leat gaskaboddasaš ON-orgána – ii dat jávkka dalán.

Berre maiddái mearkkašit ahte Bistevaš foruma álgoálbmotlahtut leat leamaš bovdejuvvon sárdnut mángga allaárvvot konferánsain ja njunuščoahkkumiin. Dien láhkai ožžot dadistaga alla stáhtusa ONas ja adnojuvvot máilmmi ovddimuš áššedovdin álgoálbmotgažaldagain. Ferte gal maid muitit ahte Bistevaš foruma mandáhta les hui viiddis uhccán gáržžidemiiguin. Forumas lea stuorra hutkkálaš friijavuohhta, mii hui vuohkkasit deattastuvvui go Ole Henrik Magga lihkostuvai oážžut veahki njuolgga Sihkkarvuodarádis. Das lea dál menddo ollu bargu ii ge sáhte doaimmahit dan mandáhta ahte koordineret ON-vuogádaga álgoálbmogiid doaimmaid. Ja vaikke vel stáhtat eai dušše sáhte heaittihit Bistevaš foruma jus sii leat eahpeduhtavaččat, de sii sáhttet maid gáržžidit dan válldi bušeahta čuohppamiin.

Álgoálbmogiid bargojoavkku (WGIPa) boahhteáigi

Maid mearkkaša Bistevaš foruma asaheapmi WGIPa boahhteáigái? Lea earru ráđđehusaid ja álgoálbmogiid gaskkas dán áššis. Ollu ráđđehusat ákkastit dainna ahte Bistevaš foruma asaheapmi áiggi mielde berrešii dagahit ahte WGIP heaittuvvo vai eastadivččii duppalbarggu ONas.¹³³ Álgoálbmotorganisašuvnnaid ággan lea

ahte WGIP ja Bistevaš forum leaba guokte áibbas sierralágan ja hui dehálaš orgána mat berrešedje ollistit goabbat goaimmiska – ii berrešii lonuhit nuppi nuppiin.¹³⁴ Fáddá ii čovdojuvvon ovdalgo Bistevaš forum ásahuvvui ja geavadis mearrádusa dodje Forumii. ECOSOC-resolušuvnna 2000/22 ovdasánis Foruma ásaheami birra daddjojuvvu ná:

... Bistevaš foruma ásaheapmi berre dagahit ahte Olmmošvuoigatvuođaid suodjaleami vuollekommissuvdna dárkilit árvvoštallá Álgoálbmogiid bargojoavkku boahhteáiggi.

Ja resolušuvnna 8. artihkkalis mearriduvvo ahte:

... go Bistevaš forum lea ásahuvvon ja lea doallan vuosttaš, jahkásaš čoahkkima, de dat galgá guorahallat ja árvvoštallat, dievaslaš rabasvuođain beroškeahttä bohtosis, buot Ovtastuvvan Našuvnnaid mekanismmaid, dagaldumiid ja prográmmaid mat gusket álgoálbmotáššiide, oktan Álgoálbmogiid bargojoavkkuin, dainna ulbmiliin ahte beavttálmahttit doaimmaid, eastadit duppalbarggu ja latnjalasbarggu ja ovddidit beavttálmahttima.¹³⁵

Ovddeš Bistevaš foruma ovdaolmmoš, Ole Henrik Magga, lea geahččalan álggahit gulahallama WGIPin. Son dadjá ahte su sávaldat lea ahte WGIP ain bisuhuvvošii. Liikká WGIP lea leamaš loikkas sutnje. Magga čilge:

Bargojoavkku vástádus munnje lei hui loikkas. Sii láhttejit dego sii livčče seamma dásis go Bistevaš forum.¹³⁶

WGIPa ovdaolmmoš, Mr. Miguel Alfonso Martínez, sárttui Bistevaš foruma

¹³³ Geahča: Open-ended Inter-sessional Ad hoc Working Group on a Permanent Forum for Indigenous Peoples in the United Nations system: First Report, 25 March 1999, UN doc. E/CN.4/1999/83; Dáid riikkaid árvalusat: Australia (para. 78), India (para. 79), Switzerland (para. 80), Brazil (para. 82) New Zealand (para. 83), and Governments of the Asian Group (para. 96); supra note 79. Geahča maiddái: Open-ended inter-sessional ad hoc working group on a permanent forum for indigenous people, Second Report, UN doc. E/CN.4/2000/86, 28 March 2000, paragrafá 53 ja 54.

¹³⁴ Geahča: Report of the Second workshop on a permanent forum for indigenous people within the United Nations system held in accordance with Commission on Human Rights resolution 1997/30, čakčamánu 19. b., 1997, UN doc. E/CN.4/1998/11, Grand Council of the Crees: Written statement to the second workshop on a permanent forum for indigenous peoples, UN Doc. HR/STGO/SEM/1997/CRP.2, Geahča: Saami Council: Written statement to the second workshop on a permanent forum for indigenous peoples, UN Doc. HR/STGO/SEM/1997/CRP.3 Ja geahča maiddái: Declaration of the Second International Indigenous Conference on a Permanent Forum for Indigenous People Ukupseni, Kuna Yala, Panama 4-6 March 1998 UN Doc. E/CN.4/1998/11/Add.3 18

¹³⁵ Geahča ECOSOC-resolušuvnna 2000/22 artihkkal 8, supra vuollečujuhus 63.

¹³⁶ Geahča jearhallama Maggain mu masterbarggus, siidu 65, supra vuollečujuhus 73.

goalmmát čoahkkimii deattuhettiin ahte WGIP lei dat ON-organisašuvdna mii lei ollásit jurddašuvvon álgoálbmotáššiid várás. Son mitalii stuorra sániiguin WGIPa olahusaid birra ovdalgo giedahalai vuoddo ákkaid Bargojoavkku bistima bealušteapmin:

ECOSOC lea álo leamaš Bargojoavkku doarjan, ja dan ektui go Olmmošvuoigatvuoðakommišuvdna lea mángii leamaš negatiiva... Ráđdi (ECOSOC) berrešii vuhtiiváldit ja árvvusatnit buot álgoálbmogiid ON-organisašuvnnaid leahkima. Ovttasbargu han dárbbášuvvo ii ge dat berrešii dáhpáhuvvat latnjalas mandáhtaid bokte. Bargojoavku lea doahttan ahte dat ferte heivehuvvot ođđa dillái – ja ahte dál leat golbma álgoálbmotáššiid orgána (WGIP, Erenoamáš-diediheadji ja Bistevaš forum). Mii berret árvvusatnit mandáhtaideamet ja ovddidit ovttasbarggu.¹³⁷

Lea čielggas ahte dakkár ágga ahte ECOSOC lea eanet posiitiiva go Olmmošvuoigatvuoðakommišuvdna, lea áibbas eahperelevánta – Olmmošvuoigatvuoðakommišuvdna lea ECOSOCa vuollásaš. Orru leamen veaháš imaš go Bargojoavku golmma jagis dušše lea ”vuhtiiváldigoahtán ahte dat ferte heivehallat iežas”. Dat sárdni dollojuvvui guokte jagi áigi. Eai go berrešii fargga fihttet ahte Bistevaš forumis lea ovddasvástáduš koordineret buot ONa álgoálbmotáššiid doaimmaid? WGIP ii leat čállán ovttage raportta dahje julggaštusa das mo sin bargu lea áibbaš earalágan go Bistevaš foruma bargu. Álgoálbmomotorganišašuvnna dat bealuštit Bargojoavkku. Sin ágga bealuštit WGIPa lea ná:

- WGIPas lea sierra mandáhta ráhkadit ođđa olmmošvuoigatvuoðareaidduid

- Bistevaš forumis ii leat dakkár sierra mandáhta. Lea hui dehálaš ahte eai ”masse dakkár mandáhtasurggiid”, mat leat mearrideaddji dehálaččat álgoálbmogiidda.

- WGIP lea dehálaš ásahuslaš deaivvadásadji mii dahká álgoálbmogiidda vejolažžan deaivvadit dakkár orgániguin, mat barget olmmošvuoigatvuoðáššiiguin. Dat lea dakkár forumas álgoálbmogat besset juohkit dieđuid riikkaidgaskasaš servodahkii olmmošvuoigatvuoðarihkkumiid birra. Lea hui dehálaš álgoálbmogiidda beassat oassálastit ECOSOCii almmá ráđđádallanstáhtusa haga, erenoamážit go lea dušše 15 álgoálbmomotorganišašuvnas ráđđádallanstáhtus.
- ON-vuogádagas leat mánga orgána mat barget seammalágan áššiiguin, ovdmearka dihtii Nissonolbmuid stáhtusa kommišuvdna, dan Konvenšuvnna lávdegoddi mii bargá dan ala ahte jávkadit buotlágan vealahemiid nissonolbmuid vuostái ja Nissonolbmuid ovddidanfoanda (UNIFEM).

Muhto Bistevaš foruma mandáhta ii hehte sin mange láhkai ráhkadeames ođđa olmmošvuoigatvuoðareaidduid. Jus WGIP heaittihuvvošii, de livččii lunddolaš sirdit WGIPa bušeahta Bistevaš forumii, de sii sáhtášedje ásahit olmmošvuoigatvuoðalávegotti man mandáhta livččii ráhkadit ođđa olmmošvuoigatvuoðareaidduid. Dál ii leat stáhtaid eanetlohku mii heaittihivččii Bargojoavkku, muhto jus sii eai daga juoga mii dagašii sin leahkima vuoiggalážžan, de sii várra jávket.

¹³⁷ Geahča mu masterbarggu, siidu 66, supra vuollečujuhus 73.

Loahppajurdagat

Oahpásmahttinoasis jerren leat go álgoálbmogat duodai šaddan ON-lahttun – vástáduš lea ahte eai leat. Bistevaš foruma lahtut eai ovddas geange. Sii ovddastit iežaset sorjjakeahtes áššidovdin. Olmmošvuoigatvuoda máilmmijulggastusta vuosttaš artihkkalis čuožžu ahte buot olbmot leat ”ožžon jierpmi ja oamedovddu”. Danne sáhtta ge jerrat: mii lea nu áidnalunddot go ON ohcá veahki álgoálbmogiin njuolgga? Ii go livčče lunddolaš buot organisašuvnnaide jerrat sis geaid mii háliidit veahkehit, mo mii berrešeimmet dan dahkat? Dat lea áibbas lunddolaš ii ge mange láhkai áidnalunddot. Muhto man nu siva geažil, juo dan rájes go iešguđet ráđdehusat vuosttaš gearddi geahččaledje ásahit máilmmiviidosas ráfiorganisašuvnna, leat álgoálbmogiiguin meannudan dego sii eai oppa gávdno ge. Lea čielggas ahte ollu álgoálbmogat duodas gávdnojedje ollu ovdal go Álbmotlihttu ja Ovtastuvvan Našuvnnat ásahuvvojedje. Muhto dan sajes go adnojuvvot subjeaktan riikkaidgaskasaš lágain, de sii adnojuvvjedje sisriikkalaš váttisvuohtan – dávdan našuvnnalaš sorjjasmeahttinvuhtii.

Orru gal leamen nu ahte stáhtakeahtes ovddasteaddjiid oassálastin lei eaktun dasa ahte álgoálbmogat galge oazžut riikkaidgaskasaš beroštumi. Lea mearkkašahtti ahte vuosttaš riikkaidgaskasaš organisašuvdna mii beroštii álgoálbmogiin, lei ILO, mii lea áidna riikkaidgaskasaš organisašuvdna stáhtakeahtes lahtuiguin. ILO lea maid áidna organisašuvdna mii lea ásahan mangelágan olmmošvuoigatvuodareaidduid álgoálbmogiid várás.

Fuomášanneara lea maiddái man dehálaš dat lei ahte álgoálbmogat ieža ledje mielde

ráhkadeamen olmmošvuoigatvuodareaidduid vuodduvuvvon árvvusatnimii ja gelbbolašvuhtii. ILO-konvenšuvnna nr. 107 badjelgeahččalas giella, man vuodđun lei ahte álgoálbmogat ”ovdánit” áiggi mielde ja nu jávket, rievdaduvvui dušše manjago Álgoálbmogiid bargujoavku ásahuvvui. WGIP attii ECOSOC-ráđđádallanstáht usakeahtes álgoálbmotorganisašuvnnaide vejolašvuoda oassálastit áicajeaddjin. WGIPa čoahkkaneamit šadde fargga ONa stuorámuš jahkásaš dáhpáhusan Genèveas. Muhto WGIP lea ON-vuogádaga áibbas vuolimus dásis, ja álgoálbmogiid jienain lea viehka uhccán vel báhcán manjago dat leat muddejuvvon buot ráđdehusduobussilliid ja hálldahusdásiid čađa dassážiigo jovdet Válđočoahkkimii.

Bistevaš foruma ásaheapmi lei issoras stuorra vuotun álgoálbmogiidda. Ii dat dušše biddjojuvvui hui bajás ON-vuogádahkii, muhto álgoálbmogat ožžo maiddái vuosttaš gearddi vejolašvuoda nammadit áššedovdiid iežaset gaskkas. Eai goassege ovdal lean álgoálbmogat oassálastán ON-orgána áššedovdin seamma dásis go ráđdehusaid nammadan áššedovdit. Dan lassin lea Bistevaš forumis hui dehálaš mandáhta, masa ii gula dušše ráđdeaddin ECOSOCii, muhto dat issoras stuorra bargun ahte koordineret buot ONa doaimmaid álgoálbmogiid várás. Dan lassin dat galget ovddidit eanet dihtomielalašvuoda ja máhtu álgoálbmogiid birra olles ON-vuogádagas ja rávvet daid ON-orgánaid main dál ii leat álgoálbmotpolicy, dovddastit ovddasvástádušaset álgoálbmogiin. Ovdal ON-konferánsa birra Rio de Janeiro 1992, de ii lean álgoálbmogiid olmmoš

goassege bovdejuvvon dadjat maidege ONa bajimus dásis. Dál leat mánga Bistevaš foruma álgoálbmotlahtu leamaš bovdejuvvon mánga njunuščoahkkimii. Ole Henrik Magga lea mángii sárdnun Válđočoahkkimii, ja dat ahte son duodas nogodii oazžut Sihkkarvuodaráđi reageret ovttatmanu Kongo dili ektui, čájeha ahte Ovtastuvvan Našuvnnaid álgoálbmotáššiid bistevaš forum duodas lea "Ovtastuvvan Našuvnnaid álgoálbmothistorjja odđa kapihtal".

Foruma stuorámus hehttehussan lea ruhtadeapmi. Forumas lea hui vuollegis bušeahhta ii ge dat sáhte ollašuhttit mandáhtas koordineret buot álgoálbmogiida guoski doaimmaid ONas. Lea oalle bilkun ahte Bistevaš forumii addojuvvui koordinerendoaimma dainna ákkain ahte ON galggai garvit duppallbarggu ja nu dinet ruđaid.

Lea maid sierralmielatvuohta das ahte berrišii go Forum geavahit vuoigatvuođaide čadnojuvvon áddejumi buot Foruma mandáhtasurggiin – ekonomalaš ja sosiála ovddideamis, kultuvrras, birrasis, oahpus ja dearvvašvuođas. Dattetge ii leat eahpáduš das ahte olmmošvuoigatvuođalágat leat áidna morálalaš rámmat mat sáhttet doaimmat Foruma referánsan ja láidesteaddjin. Ovddideapmi mii lea okta mandáhta fáttáin, ii gula šat dan áigái goas lei sáhta buorredaguin ja buorre-dahtus, lea dál šaddan juridihkalaš vuoigatvuohtan dakkár prosessii, mii duhtada buot olmmošvuoigatvuođaid. Ja ON-orgánan ferte Forum vuhtiiváldit Millenniumjulggastusa ja mearrádusa maid 189 riikka oktan ii fal uhcit go 147 stáhtajodiheaddji leat vurdnon ahte sii eai áiggo "seastit mange fámuid" ovddideamis ovdánanvuoigatvuođa. Válđočáli ávžžuhus integreret olmmošvuoigatvuođaid oassin ONa doaimmain ja prográmmain geatnegahtta maiddái Foruma. Álgoálbmogat dat rahčēt oáččuhit olmmošvuoigatvuođaid vuodđun ja muhtun ráđdehusaid nammadan lahtut fas háliidit áibbas eará. Muhto mii lea sin molssaektu?

Bistevaš forum ávžžuha ja čohkke buot daid ON-orgánaid áirasiid, main

lea dakkár mandáhta mii guoská buot álgoálbmogiida. Dat ON-orgánat main lea álgoálbmotprográmma, ovddidit iežaset prográmmaid Foruma lahtuide ja duhát álgoálbmotjodiheaddjái ja álgoálbmotáirasii. Álgoálbmotjodiheaddjiid ja buot máilbmeosiid ovddasteaddjiid perspektiivvat čujuhit iešguđet ON-orgánaid bures mo sin prográmmat váikkuhit álgoálbmogiid árgabeavvi duohtavuodas. Dat searvvaha báikkálašolbmuid ONii – ii dušše raporttaid ja statistihkaid bokte.

Forumis leat mánga joavkku mat geahččalit sártnuhit sierranas ON-organišašuvnnaid čuovvut Foruma rávvagiid ja prinsihpaid. Dát leat sierranas ON-orgánat main lea álgoálbmotpolicy, sierranas posiitiiva ráđdehusat, Inter-Agency Support Group ja sierranas álgoálbmotorganisašuvnnat ja álgoálbmogat. Jus vuolggasadjin lea ahte ON-orgánat iešalldiset beroštit buori beaggimis, de lea vejolaš geavahit Thomas Risse Bumeránja-modealla go dadjá juoga dan birra mo sierranas ON-orgánat sáhttet gessojuvvot dakkár ákkastanprosessii, mii loahpas rievdata organisašuvnna buorrin álgoálgotvuoigatvuođaide. Bistevaš forum lea ángirit ovddidan "friija, dieđihuvvon ovddalgihtii dohkkeheami prinsihpa". Go dát prinsihppa integrerejuvvongoahatá ONa muhtun eará osiide, de stuorru Bistevaš foruma váikkuhanfápmu, mii mearkkaša ahte prinsihpa doibmiidjan dáhpáhuvvá johtileappot, mii fas eaneda Bistevaš foruma válddi. Bistevaš forum gohčoduvvui "bistevažžan" danne go dat lea boahtán bistit. Sáhtta gal áigi vássit, muhto lea čielggas ahte Bistevaš forum áiggi mielde oazžu hui stuorra váikkunfámu ja šaddá hui dehálaš ON-orgánan. Gažaldat lea baicce mii ONii geavvá oppalaččat. Stuorra ođastusat leat čadahuvvomin.

Go lea sáhka Álgoálbmogiid bargojovkkus (WGIPas), de orru leamen nu ahte jus sis ii leat dáhttu vástidit daidda geatnegasvuođaide, mat Forumis leat árvoštallat WGIPa boahtteáiggi, de dat jávket. Buoremus livččii várra sirdit WGIPa mandáhta ja ruđaid Bistevaš forumii. De sii sáhtášedje ásahit olmmošvuoigatvuođalávdegotti njuolggá Foruma vuollásažžan. De beasašii eret WGIPa jallošemiin.

Referánsat

- Andreassen, Bård Anders. *Shifting Notions of Development – Implications for the Right to Development*, doaimmah. Chris Duckett: [The Right to development: Reflections on the first four Reports of the Independent Expert on the Right to Development](#), Dr. Arjun Sengupta, prenten Franciscans International, Geneva 2003
- Bull, Kirsti Strøm: *Samiske sedvaner som rettsgrunnlag for medbestemmelse? Muligheter og begrensninger innenfor norsk offentlighet*, doaimmah. Bjørn Bjerkli ja Per Selle: [Samer, makt og demokrati: Sametinget og den samiske offentlighet](#), prenten Gyldendal Akademiske, Roandin 2003
- Brownlie, Ian ja Guy S. Goodwin-Gill, [Basic Documents on Human Rights](#), njealját veršuvdna, prenten Oxford University Press, New York 2002
- Cobo, Matines: [Study of the problem of discrimination against indigenous populations](#), UN doc. E/CN.4/Sub.2/1986/7
- Commission on Human Rights resolusjon 2001/57: [Decision to appoint, for a three-year period, a special rapporteur on the situation of human rights and fundamental freedoms of indigenous people](#), gávdnu njukčamánu 19. b. 2006 dás: [http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(Symbol\)/E.CN.4.RES.2001.57.En?OpenDocument](http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(Symbol)/E.CN.4.RES.2001.57.En?OpenDocument)
- Declaration of the Second International Indigenous Conference on a Permanent Forum for Indigenous People Ukupseni, Kuna Yala, Panama njukčamánu 4-6. b. 1998, UN Doc. E/CN.4/1998/11/Add.3 18
- Dias, Clarence J. *The Right to Development: back on Centre Stage Where it Belongs*, doaimmah. Chris Duckett, [The Right to development: Reflections on the First Four Reports of the Independent Expert on the Right to Development](#), Dr. Arjun Sengupta, prenten Franciscans International, Geneva 2003
- ECOSOC-resolušuvdna 1995/32: [Establishment of a working group of the Commission on Human Rights to elaborate a draft declaration](#), gávdnu njukčamánu 19. b. 2006 dás: <http://www.un.org/documents/ecosoc/res/1995/eres1995-32.htm>
- Economic and Social Council Resolution 2000/22: [Establishment of a Permanent Forum on Indigenous Issues](#), 45th plenary meeting 28 July 2000, UN doc. E/RES/2000/22. Gávdnu njukčamánu 19. b. 2006 dás: [http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(Symbol\)/E.RES.2000.22.En?Opendocument](http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(Symbol)/E.RES.2000.22.En?Opendocument)
- Eide, Asbjørn, *Legal and Normative Bases for Saami Claims to Land in the Nordic*, doaimmah. Gudmundur Alfredson & co. [The International Journal on Minority and Group Rights](#), čanus 8 No. 2-3, prenten Kluwer Law International, Nederland 2001
- Fadden, John Kahionhes. [The Six Nations: The Oldest Living Participatory Democracy on Earth](#). Gávdnu njukčamánu 19. b. 2006 dás: http://www.ratical.com/many_worlds/6Nations/index.html
- FN-gaskkusteamii siidduin: [Verdenserklæringen om menneskerettigheter](#), gávdnu njukčamánu 14. b. 2006 dás: http://www.fn.no/erklæring/og_konvensjoner/menneskerettigheter/verdenserklæringen_om_menneskerettighetene
- FN-gaskkusteamii siidduin: OFa riikkaidgaskasaš konvenšuvnnat olmmošvuogiatvuodaid birra, gávdnu njukčamánu 14. b. 2006 dás: http://www.fn.no/erklæring_og_konvensjoner/menneskerettigheter/fns_internasjonale_konvensjoner_om_menneskerettighetene
- FN-gaskkusteamii siidduin ONa Millenniumjulggastusa birra: Millenniumnjuuščoahkkinn New Yorkis čakčamánu 6. - 8. b. 2000. Gávdnu njukčamánu 12. b. 2006 dás: http://www.fn.no/erklæring_og_konvensjoner/millenniumserklæringen/fns_millenniumsdeklarasjon
- Freeman, Michael. [Human Rights](#), prenten Polity Press, Cambridge 2002, siidu 134-138
- García-Alix, Lola. [The Permanent Forum on Indigenous Issues](#), prenten IWGIA, Københåmman 2003
- García-Alix, Lola. *Indigenous Rights: red. IWGIA: The Indigenous World 2000-2001*, prenten IWGIA, Københåmman 2001
- General Assembly resolution 2003/553: [Voluntary Fund for the Participation of Indigenous Peoples](#), ođđajagimánu 23. b. 2003, dan 57. vátčoahkkimis, UN doc. A/57/553
- Gielda- ja guovlodepartemeantta siidduin: [ILO-konvenšuvdna nr. 169 eamiálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji riikkain](#), gávdnu njukčamánu 14. b. 2006 dás: <http://odin.dep.no/krd/norsk/tema/same/016071-990004/dok-bn.html>
- Grand Council of the Crees: [Written statement to the second workshop on a permanent forum for indigenous peoples](#), UN Doc. HR/STGO/SEM/1997/CRP.2
- High Court of Australia: [Mambo et al. v. State of Queensland](#), 1992, 107 A.L.R. 1
- Howarth, G. *Basic Informed Consent*, i *Geneeskunde the medicine journal*, Mars 2002, čanus 44 nr. 2, gávdnu njukčamánu 13. b. 2006 dás: <http://www.medpharm.co.za/safp/2002/march/basic.html>
- Human Rights Committee - [General Comment No. 23: The rights of minorities \(Art. 27\)](#), gávdnu njukčamánu 14. b. 2006 dás: [http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/fb7fb12c2fb8bb21c12563cd004df11?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/fb7fb12c2fb8bb21c12563cd004df11?Opendocument)
- International Labour Organisation: [ILO Convention on Indigenous and Tribal Peoples, 1989 \(No. 169\): A Manual](#), prenten ILO, Genève 2003, gávdnu njukčamánu 19. b. 2006 dás: <http://www.ilo.org/public/english/indigenous/standard/index.htm>
- ILO-konvenšuvdna nr. 169 eamiálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji riikkain, Norga vuolláičálii geassemánu 20. b. 1990. Gávdnu GGDa ruovttusiiddus ođđajagimánu 10. b. 2006 pá: <http://odin.dep.no/krd/norsk/tema/same/016071-990004/dok-bn.html>
- International Labour Organisation: [Constitution of the International Labour Organisation](#), prenten ILO, Genève 1998
- International Labour Organisation: [Indigenous People: Living and Working Conditions of Aboriginal Populations in Independent Countries](#), prenten ILO, Genève 1953.
- Lile, Hadi Khosravi. [The United Nations Permanent](#)

- Forum on Indigenous Issues, Master dissertation, Norwegian Centre for Human Rights, University of Oslo, čakčamánu 15. b. 2004
- Malanczuk, Peter. Akerhurst's Modern Introduction to International Law, Seventh edition, prenten Routledge, London 1997
- McKeon, Richard. The Basic Works of Aristotle, New York: prenten Random House Publisher, 1941, siidu: 1014-1015.
- Minde, Henrik Urfolksoffensiv, Folkerettsfokus og styringskrise: Kampen for en ny samepolitikk 1960-1990, in ed. Bjørn Bjerkli and Per Selle. Samer, makt og demokrati, prenten Gyldendal Norsk Forlag, Oslo 2003
- Minde, Henry. The International Movement of Indigenous Peoples: a Historical Perspective, doaimmah. Terje Brantenberg & co. Becoming Visible: Indigenous Politics and Self-Government, prenten Sámi dutkamiid guoddáš Romssa universitehtas, Romsa 1995
- Moses, Ted. Renewal of the Nation: doaimmah. Gudmundur Alfredson and Maria Stavropoulou: Justice Pending: Indigenous Peoples and Other Good Causes, prenten Martinus Nijoff Publishers, Hague 2002
- Morgenthau, Hans J. Politics among Nations: the Struggle for Power and Peace (6th ed.), prenten McGraw-Hill, New York 1985
- Motoc, Antoanella-Iulia and the Tebtebba Foundation, Preliminary working paper on the principle of free, prior and informed consent, UN Doc. E/CN.4/Sub.2/AC.4/2004/4
- Niezen, Ronald. The Origins of Indigenism: Human Rights and Politics of Identity, prenten University of California Press, Los Angeles 2003
- Nussbaum, Martha. Woman and Human Development, prenten Cambridge University Press, Cambridge 2000
- Office of the High Commissioner for Human Rights: Information Note on the mandate of the Special Rapporteur on the situation of human rights and fundamental freedoms of indigenous peoples, gávdnuí njukčamánu 19. b. 2006 dás: <http://www.unhcr.ch/indigenous/rapporteur.htm>
- Office of the High Commissioner for Human Rights: Open-ended inter-sessional Working Group on the Draft Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, gávdnuí borgemánu 19. b. 2006 dás: <http://www.unhcr.ch/indigenous/groups-02.htm>
- Office of the High Commissioner for Human Rights: Working Group on Indigenous Populations, gávdnuí njukčamánu 19. b. 2004 dás: <http://www.unhcr.ch/indigenous/mandate.htm>
- Office of the High Commissioner for Human Rights: Fact Sheet No.9: The Rights of Indigenous Peoples, gávdnuí njukčamánu 19. b. 2006 dás: http://www.unhcr.ch/html/menu6/2/fs9.htm#*1
- Olmšošvuoigatvuođaid máilmmikonferánsar: The Vienna Declaration: Program of Action, 12. juli 1993, UN Doc. A/CONF.157/23, gávdnuí njukčamánu 19. b. 2006 dás: [http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(Symbol\)/A.CONF.157.23.En?OpenDocument](http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(Symbol)/A.CONF.157.23.En?OpenDocument)
- Olmšošvuoigatvuođakommišuvnna resolušuvdna 1999/52: A permanent forum for indigenous people in the United Nations system, chap. XV, 56th meeting, Genèvea cuoŋománu 27. b., 1999, gávdnuí njukčamánu 19. b. 2006 dás: <http://www.hri.ca/fortherecord1999/documentation/commission/1999-52.htm>
- Olmšošvuoigatvuođakommišuvnna resolušuvdna 2000/ 87: Establishment of a Permanent Forum on Indigenous Issues, draft resolution 3, 28 April 2000, 68th meeting, UN doc. E/CN.4/RES/2000/8
- Ooft, Max. Organization of Indigenous Peoples in Suriname, report of the Working Group on Indigenous Populations on its thirteenth session, Geneva, 24-28 July 1995. UN Doc. E/CN.4/sub.2/1995/24
- Open-ended Inter-sessional Ad hoc Working Group on a Permanent Forum for Indigenous Peoples in the United Nations system: First Report, UN doc. E/CN.4/1999/83
- Open-ended inter-sessional ad hoc working group on a permanent forum for indigenous people, Second Report, UN doc. E/CN.4/2000/86
- Oppenheim, L. F. L and Hersch Lauterpacht: International Law: a treatise, 8th ed. prenten Longmans, London 1955
- Permanent Forum on Indigenous Issues: Report of the first session (New York 13-24 May 2002), UN doc. E/2002/43/Rev.1, E/CN.19/2002/3/Rev.1
- Permanent Forum on Indigenous Issues: Report of the Second Session (New York miessemánu 12-23. b. 2003), UN Doc E/2003/43, E/C.19/2003/22
- Permanent Forum on Indigenous Issues, Report of the third session (New York miessemánu 10-21. b. 2004), UN Doc. E/2004/43, E/C.19/2004/23
- Permanent Forum on Indigenous Issues: Report of the fourth session (New York 16- 27 May 2005), UN doc. E/C.19/2005/9. Gávdnuí guovvamánu 26. b. 2006 dás: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/NO5/377/61/PDF/NO537761.pdf?OpenElement>
- Pruncha, Francis Paul. The Great Father: The United States Government and the American Indians, prenten University of Nebraska Press, Lincoln 1986
- Rawls, John. Justice as Fairness: Political not Metaphysical, doaimmah. Samuel Freeman, John Rawls: Collected Papers, prenten Harvard University Press, Massachusetts 1999
- Rawls, John: The Idea of an Overlapping Consensus, doaimmah. Samuel Freeman. John Rawls: Collected Papers, prenten Harvard University Press, Massachusetts 1999
- Report of the Secretary-General: Review of the existing mechanisms, procedures and programmes within the United Nations concerning indigenous people, skábmamánu 14. b. 1996, UN doc. A/51/493, gávdnuí njukčamánu 19. b. 2006 dás: [http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(Symbol\)/A.51.493.En?Opendocument](http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(Symbol)/A.51.493.En?Opendocument)
- Report of the Second workshop on a permanent forum for indigenous people within the United Nations system held in accordance with Commission on Human Rights resolution 1997/30, čakčamánu 19. b. 1997, UN doc. E/CN.4/1998/11
- Risse, Thomas et al. The Power of Human Rights: International Norms and Domestic Change, prenten Cambridge University Press, Cambridge 1999
- Roulet, Florencia. Human Rights and Indigenous Peoples: a Handbook on the UN System, prenten International Work Group for Indigenous Affairs, Copenhagen 1999

- Roy, Chandra and Mike Kaye: The ILO: a Handbook for Minorities and Indigenous People, prenten Minority Rights Group International and Anti-Slavery International, Genèvea 2002
- Sanders, Douglas. The Re-Emergence of Indigenous Questions in International Law, Doaimmah. Anaya, James: International Law and Indigenous Peoples, prenten Ashgate Publishing Company, Burlington 2003
- Sámiráđđi: Written statement to the second workshop on a permanent forum for indigenous peoples, UN Doc. HR/STGO/SEM/1997/CRP.3
- Sen, Amartya. Development as Freedom, prenten Anchor Books, New York 2000
- Swepstone, Lee. A New Step in the International Law on Indigenous and Tribal Peoples: ILO Convention No. 169 of 1989, doaimmah. James S. Anaya: International Law and Indigenous Peoples, prenten Ashgate Publishing Company, Burlington (USA) 2003
- Swepston, Lee. and Gudmundur Alfredson, The Rights of Indigenous Peoples and the Contribution of Erica Daes, doaimmah. Gudmundur Alfredson and Maria Stavropoulou: Justice Pending: Indigenous Peoples and Other Good Causes, prenten Martinus Nijoff Publishers, Hague 2002
- United Nations Children Fund: Rights and results: what we do, gávdnuí njukčamánu 12. b. 2006 dás: <http://www.unicef.org/rightsresults/index.html>
- UN Press release: World's Indigenous Peoples to meet at United Nations 10-21 May, UN Doc. DPI/2335A, gávdnuí njukčamánu 13. b. 2006 dás: <http://www.un.org/hr/indigenousforum/press1.html>
- UN Press Briefing: Press Conference by Indigenous Peoples of Democratic Republic of Congo, 21. mai 2003, gávdnuí guovvamánu 26. b. 2006 dás: <http://www.un.org/news/briefings/docs/2003/indigenousDRCpc.doc.htm>
- UN Press Release: First Permanent Forum on Indigenous Issues to meet in New York in May 2002, UN doc. ECOSOC/5991, PI/1368
- UN Press Release; 'You Have A Home At The United Nations' Says Secretary-General, as Indigenous Forum Concludes First Session, UN Doc. SG/SM/8249, HR/4603, 24 May 2002. Gávdnuí njukčamánu 19. b. 2006 dás: <http://www.un.org/rights/indigenous/sgsm8249.doc.htm>
- Váldočoahkkima resolušuvdna 1995/157: Programme of activities for the International Decade of the World's Indigenous People, 97th plenary meeting, juovlamánu 21. b. 1995, UN doc: A/RES/50/157
- Váldočoahkkima julggaštus 1994/214: the International Decade of the World's Indigenous People, guovvamánu 17. b. 1995, UN doc. A/RES/49/214
- Váldočálli raporta: Review of the existing mechanisms, procedures and programmes within the United Nations concerning indigenous people, skábmamánu 14. b. 1996, UN doc. A/51/493, gávdnuí njukčamánu 19. b. 2006 dás: [http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(Symbol\)/A.51.493.En?Opendocument](http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(Symbol)/A.51.493.En?Opendocument)
- Váldočálli raporta Váldočoahkkimii: Renewing the United Nations: A Programme for Reform, UN doc. A/51/950, gávdnuí njukčamánu 21. b. 2006 dás: <http://www.unhchr.ch/html/hchr/unrefor.htm>
- Váldočálli raporta: Road Map towards the Implementation of the United Nations Millennium Declaration, čakčamánu 6. b. 2001, UN doc. A/56/326
- Wiessner, Sigfried. Rights and Status of Indigenous Peoples: a Global Comparative and International Legal Analysis, doaimmah. James S. Anaya: International Law and Indigenous Peoples, prenten Ashgate Publishing Company, Burlington (USA) 2003
- World Medical Association Declaration of Helsinki: Ethical Principles for Medical Research Involving Human Subjects, Adopted by the 18th WMA General Assembly, Helsinki, June 1964, gávdnuí čakčamánu 4. b. 2004 dás: <file:///C:/MA%20Human%20Rights/The%20dissertation/FPICDeclaration.htm>
- Working Group on Indigenous Populations: Provisional Agenda for the Twelfth Session of the, UN Doc. E/CN.4/Sub.2/AC.4/1994/L.1, gávdnuí njukčamánu 19. b. 2006 dás: <http://www.cwis.org/fwdp/International/agenda12.txt>
- Working Group on Indigenous Populations: Consideration of a Permanent Forum for Indigenous Peoples, note by secretariat, compilation of extracts of declarations and programs of actions pertaining to indigenous people from high level United Nations Conferences, 12. juni 1996, UN Doc. E/CN.4/Sub.2/AC.4/1996/5/Add.1
- Østerud, Øyvind. Nasjonenes selvbestemmelsesrett, prenten Universitetsforlaget, Oslo 1984

Hadi Khosravi Lile

šattai bajás uhca gilážiis Álttá lahka Álttá-joga stuimmiid áiggi 1980 jagiin. Su áhčči lea sápmelaš ja su eadni lea Iranas eret. Hadi bargá Gáldu Álgoálbmotvuoigatvuođaid gelbbolašvuođaguovddáža ráđdeaddin. Sus lea olmmošvuoigatvuođaid mastergráda Oslo universitehtas. Dutkosis son čálii ONa Álgoálbmotáššiid bistevaš foruma birra. Sus lea maid mastergráda ráfi ja riidduid dutkosis Ulstera univeritehtas Davvi Irlánddas. Hadi lea bargan minoritehtaid ja álgoálbmogiid áššiiguin Finnmark Dagblad-aviissa journalistan ja NRK Migrapolisa TV/radio-journalistan.

Álgoálbmotvuoigatvuođaid gelbbolašvuođaguovddáža
ulbmilin lea lasihit dieđuid ja áddejumi álgoálbmogiid
vuoigatvuođaid ja sámiid vuoigatvuođaid hárrái.

Guovddáža doaibman lea earret eará čohkket, heivehit ja
gaskkustit čuožžovaš informašuvnna ja dokumentašuvnna
álgoálbmotvuoigatvuođain riikkagottálaš ja riikkaidgaskasaš
dásis. Ulbmiljoavkun leat buohkat geat ohcet dieđuid
álgoálbmotvuoigatvuođain, nugo skuvllat, eaktodáhtolaš
organisašuvnnat, almmolaš institušuvnnat ja eiseválddit.

GÁLDU

Álgoálbmotvuoigatvuođaid gelbbolašvuođaguovddáš
Kompetansesenteret for urfolks rettigheter
Resource Centre for the Rights of Indigenous Peoples

NO 9520 Guovdageaidnu/Kautokeino Telefuvdna +47 7848 8000 Fákasa +47 7848 8020 www.galdu.org